

Moss
kommune

Mangfoldige Moss – slik har vi det i 2023

Et kunnskapsgrunnlag om folkehelse, livskvalitet og levekår

Moss – et mangfoldig og bærekraftig samfunn!

De fleste mossingene lever aktive liv, trives og har det bra, men vi har samtidig store folkehelse- og levekårsutfordringer i Moss. Vi har muligheter til å endre dette. Folkehelsearbeid handler om hva som påvirker og har betydning for befolkningens helse og livskvalitet.

For å være den varme, skapende og grønne kommunen som visjonen legger opp til må det rettes en innsats mot flere av bærekraftsmålene. I kunnskaps- grunnlaget for Moss kommunes innsatsområder for årene fremover foreslås økt gjennomførings- og innovasjonskraft og felles innsats for bedre livskvalitet i befolkningen. Dette er også viktige innsatsområder for folkehelse og levekår.

Mangfoldige Moss – slik har vi det i 2023 er en retningsviser for administrasjon og folkevalgte for å prioritere innsats og målrette folkehelse tiltak. På den måten vil vi kunne skape et samfunn som legger til rette for god livskvalitet for alle.

Moss, november 2023,

Hans Reidar Ness
Kommunedirektør

Innhold

Formål	5
Bærekraftige Moss!.....	5
Sammendrag.....	7
Folkehelse- og oppvekstprofil	12
Demografi	14
Vurdering av demografi i Moss	18
Bærekraftsmål 1: Utrydde fattigdom	19
Fattigdomsgrense	19
Barn og familieøkonomi	24
Barn i risiko for økonomisk sårbarhet	26
Vurdering av bærekraftsmål 1	29
Bærekraftsmål 3: God helse og livskvalitet	33
Helsetilstanden i Moss.....	33
Psykisk helse	35
Fysisk helse	36
Faktorer som påvirker innbyggernes helse	40
Vurdering av bærekraftsmål 3	48
Bærekraftsmål 4: God utdanning.....	49
Barnehage	50
Skole og læringsmiljø	52
Utdanningsnivå	54
Vurdering av bærekraftsmål 4	57
Bærekraftsmål 6: Rent vann og gode sanitærforhold	59
Vurdering av bærekraftsmål 6	61
Bærekraftsmål 8: Anstendig arbeid og økonomisk vekst	63
Kommuneøkonomi	63
Arbeidsledighet	64
Unge uten arbeid eller utdanning.....	66
Legemeldt sykefravær	68
Personer med arbeidsavklaringspenger.....	69
Mottakere av varig uførepensjon	70
NAV sitt samfunnsoppdrag	71
Vurdering av bærekraftsmål 8	72

Bærekraftsmål 10: Mindre ulikhet	73
Levekårsforskjeller i Moss	74
Inntektsulikhet	74
Utdanning og levealder har en sammenheng	74
Forskjeller i leseferdigheter	75
Forskjeller i grunnskolepoeng	76
Forskjeller i fullføring av videregående opplæring.....	77
Forskjeller i å stå uten arbeid, utdanning og opplæring	78
Vurdering av bærekraftsmål 10	79
Bærekraftsmål 11: Bærekraftige byer og samfunn	81
Idrett, kultur og sosiale møteplasser.....	86
Fysisk miljø.....	90
Vurdering av bærekraftsmål 11	93
Bærekraftsmål 13: Stoppe klimaendringene	95
Vurdering av bærekraftsmål 13	96
Bærekraftsmål 17: Samarbeid for å nå målene	97
Vurdering av bærekraftsmål 17	98
Organisering av arbeidet med utarbeidelse av oversiktsdokumentet	99

Formål

For å utvikle et Moss som fremmer god livskvalitet og folkehelse, et samfunn hvor innbyggere er inkludert, opplever trygghet, tilhørighet og mestring, hvor det er mindre sosiale forskjeller og klimagassutslipp må vi vite hvordan vi har det. Vi må ha felles kunnskap. *Mangfoldige Moss – slik har vi det i 2023* synliggjør levekår- og folkehelseutfordringer i kommunen. Konsekvenser og årsaksforhold vurderes.

Mangfoldige Moss – slik har vi det i 2023 svarer ut kravene i folkehelseovens § 5 og forskriftens § 3¹. Oversiktsdokumentet gir grunnlag for prioriteringer, og anbefalinger av tiltak foretas i kommunens planstrategi og andre planer (§ § 5 og 10–1, Plan- og bygningsloven).

For å gi en grundig oversikt sammenlignes Moss med nasjonalt gjennomsnitt og utvalgte kommuner fra Kostragruppe 11 (Sarpsborg, Tønsberg og Nordre Follo). Fredrikstad som en sentral kommune i Østfold tas også med. Østfold som fylke finnes p.t. ikke i kommunehelsas statistikkbank² og tas derfor ikke med til sammenligning. Ved at Viken fylkeskommune avvikles 1.1.24 tas ikke Viken med som sammenligningsgrunnlag³.

Bærekraftige Moss!

Et sentralt prinsipp i folkehelsearbeidet er «helse i alt». De fleste faktorer som påvirker helsa vår finner vi andre steder enn i helsesektoren. Gode oppvekstvilkår, gode barnehager og skoler, boliger, arbeid, fritids- og kulturmiljø, tilhørighet og et trygt nærmiljø er sentrale arenaer.

Å være fysisk aktiv, å lære seg nye ting, være oppmerksom, ha sosiale relasjoner og en opplevelse av å være betydningsfull er sentrale faktorer for god helse og livskvalitet. Politikk og tiltak som bidrar til inkludering og fellesskap, god helse og trygg økonomi fremmer livskvalitet⁴.

Moss kommune legger FNs bærekraftsmål og Parisavtalen til grunn for alle vedtak og beslutninger⁵. Folkehelse, livskvalitet og levekår har en tverrsektoriell tilnærming hvor alle bærekraftsmålene er relevante. Forskrift om oversikt over folkehelse peker på at kommunen skal være særlig oppmerksom på trekk ved utviklingen som kan skape eller opprettholde sosiale eller helsemessige problemer eller sosiale helseforskjeller⁶. I den sammenheng er det særlig bærekraftsmålene 1 «Utrydde fattigdom», 3 “God helse”, 4 “God utdanning”, 6 «Rent vann og gode sanitærforhold», «8 “Anstendig arbeid og økonomisk vekst», 10 “Mindre ulikhet”, 11 «Bærekraftige byer og samfunn» og 13 «Stoppe klimaendringene» som vektlegges i beskrivelsen av folkehelse, livskvalitet og levekår i Moss.

1. Lov om folkehelsearbeid (2012) pålegger kommunene å ha oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne. Oversikten skal være løpende (§ 4). Hvert fjerde år skal det utarbeides et skriftlig oversiktsdokument som identifiserer folkehelseutfordringene i kommunen, herunder vurdere konsekvenser og årsaksforhold (§ 5). Forskrift om oversikt over folkehelse stiller krav om at oversiktsdokumentet skal brukes som grunnlag for planlegging og styring for å forankre det langsiktige folkehelsearbeidet. Oversikten skal inneholde opplysninger om befolkningssammensetning, oppvekst- og levekårsforhold, fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø, skader og ulykker, helserelatert atferd og helsetilstand (§ 3).

2. Som er statistikkbanken hvor mesteparten av statistikken er hentet fra.

3. Bortsett fra i folkehelseundersøkelsen fra Viken, hvor Viken er eneste sammenligningsgrunnlag.

4. Ragnhild Bang Nes et al. Flattening the quality of life curve? A prospective personcentred study from Norway amid COVID19 (2022) *Quality of Life Research* 31:2295–2305.

5. Kommuneplanens samfunnsdel, Moss 2030

6. § 3, Forskrift om oversikt over folkehelse

Vi har muligheter for å rette en strategisk innsats mot disse bærekraftsmåla. Tidlig innsats og universelle tiltak er avgjørende for å lykkes⁷. Tverrfaglig samarbeid (bærekraftsmål 17) er nødvendig for å få gjennomføringskraft. Alle kommunens områder har et ansvar for å fremme god folkehelse og livskvalitet, bedre levekår og utjevne sosial ulikhet i helse.

Statistikken og beskrivelsene i oversiktsdokumentet understøtter innsatsområdene fra kunnskapsgrunnlaget Moss 2035 om økt gjennomførings- og innovasjonskraft og felles innsats for bedre

livskvalitet. Den røde tråden er knyttet til de fire velferdspilarene bolig, helse, utdanning og arbeid. Det er her de viktigste virkemidlene ligger for å fremme helse og livskvalitet i alle livsfaser, skape gode relasjoner, trygge og stimulerende læringsmiljø og aktive, gode liv. Kunnskapsgrunnlaget Moss 2035 anbefaler å fortsette å investere i universelle og forebyggende aktivitet, tilstrebe tidlig innsats og rett tjeneste til rett tid for å kunne frigjøre ressurser til å ivareta de med størst behov for omsorg i mossesamfunnet.

7. Sosial ulikhet tar liv – faglige og folkehelsepolitiske vurderinger (2022). Nasjonalforeningen for folkehelse.

Sammendrag

De fleste mossingene lever aktive liv, trives og har det bra. Samtidig har Moss mange innbyggere med dårlig råd, husstander uten bolig og bekymringsfullt mange unge har psykiske plager. Moss ligger dårligere an enn landsgjennomsnittet på flere helserelaterte faktorer og de sosiale ulikhetene er store, også i Moss. Utdanning, boforhold, arbeid og helse er skjevt fordelt og gir ulikt utgangspunkt for mossingene.

Ujevn fordeling av levekår i Moss

Levekårskartlegging fra 2022⁸ viser at de fleste områder av kommunen har levekårsutfordringer, men utfordringene er geografisk ujevnt fordelt. Noen områder har flere utfordringer enn andre og særlig gjelder dette områdene rundt og i sentrum. Levekårskartleggingen sier ingenting om hvordan innbyggerne opplever å bo i sine nærmiljø, men gir statistisk informasjon om mange av de faktorene som virker inn på folks helse, slik som utdanningsnivå, økonomi og lavinntekt, boforhold og sosiale forhold. Levekårskartleggingen gir et grunnlag for å peke på hvor kommunen bør rette en innsats for å motvirke eller forebygge en utvikling med levekårsutsatte områder.

Hovedfunn fra folkehelseundersøkelsen i Viken

Folkehelseundersøkelsen i Viken fylke (2021)⁹ viser hvordan innbyggere i alle 51 kommuner i Viken har svart på spørsmål om hvordan de opplever egen helse, trivsel og livskvalitet i nærmiljøet der de bor. Resultater viser at mossingene opplever ganske stor grad av trygghet og litt over middels på variabler som for eksempel glad, meningsfylt, engasjert og fornøyd med livet. Undersøkelsen viser generelt en lav grad av engstelse, ensomhet og bekymring i den voksne befolkningen, men graden av ensomhet varierer mye med innbyggernes alder og livssituasjon. Det er unge voksne og de eldste eldre som opplever størst grad av ensomhet.

Hovedfunn Ungdata

Ungdataundersøkelsen (2022) viser at de fleste ungdom i Moss har det bra, er fornøyd med egen helse, venner, foreldre og trives på skolen. Samtidig har mobbetallene og alkoholbruken økt.

En av fem opplever ofte ensomhet. Det er færre enn ved forrige undersøkelse som har prøvd hasj og Moss ligger på landssnitt. Færre rapporterer om mange psykiske helseplager.

Hovedfunn FNs bærekraftsmål

Under følger et kort sammendrag fra relevante bærekraftsmål sett i forhold til folkehelse, livskvalitet og levekår i Moss.

Bærekraftsmål 1 «Utrydde fattigdom»

Inntekt og økonomi er viktig for helse og livskvalitet. Å vokse opp i familier som over tid har lav inntekt har betydning for barnas utvikling, helse, livskvalitet og velferd. Barn som vokser opp med lave inntekter har høyere risiko for å selv ha lav inntekt som voksne.

Andelen mossinger, inkludert barn, som bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt er høy, høyere enn landet, og øker over tid. Selv om det ved siste måling ser ut til å være en nedgang i andelen barnefattigdom, er det bekymringsfylt at prisveksten og renteoppgangen har gitt ekstra utfordringer til de som allerede har en stram økonomi.

Andelen barn som bor i husholdninger som er i risiko for økonomisk sårbarhet er høyere i Moss enn landet for øvrig. Tall fra NAV Moss viser videre at Moss har en forholdsvis høy andel sosialhjelpsmottakere, dette gjelder også familier med barn. Andelen er økende. Den geografiske fordelingen av sosialhjelpsmottakere og husholdninger i vedvarende lavinntekt er ujevnt fordelt i kommunen.

8. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022.

9. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) [Microsoft Power BI](#)

Bærekraftsmål 3 «God helse og livskvalitet»

Moss kommune har større folkehelseutfordringer enn den norske gjennomsnittskommunen, målt ved lavere forventet levealder og høyere forekomst av fysiske og psykiske sykdommer. Andelen eldre i befolkningen øker, og dermed øker også forekomsten av aldersrelaterte sykdommer som hjerte- og karsykdom, kreft og demens. Kommunens nåværende og fremtidige helseutfordringer kan ikke løses utelukkende gjennom medisinsk behandling og ansettelse av flere helsepersonell. De må løses med helsefremmende, forebyggende og tverrsektoriell innsats.

Innsats for å øke livskvalitet, psykisk- og fysisk helse er de viktigste mulighetene kommunen kan benytte seg av for å fremme innbyggernes helse.

Bærekraftsmål 4 «God utdanning»

Barnehage har gunstig effekt på barns språklige og sosiale utvikling. Den viktigste påvirkningsarenaen for å utjevne forskjeller er barnehagen¹⁰. Barnehagenes positive langtidsvirkning på barns psykiske helse er avhengig av barnehagens kvalitet¹¹. Barnehagene i Moss har god bemanning og 95 prosent går i barnehage som fyller kravet til grunnbemanning og pedagognorm. Moss har i mange år hatt en høy andel minoritetsspråklige barn i barnehage og 85 prosent av barn fra språklige og kulturelle minoriteter går i barnehage. Andel barn med spesialpedagogisk hjelp er lavere i Moss enn generelt for landet. Andel barn med vedtak om redusert foreldrebetaling er forholdsvis høyt og kan være et speilbilde på antall familier som lever i husstander med lav inntekt.

Trivsel er et sentralt mål for folkehelsearbeidet. For barn og unge er skolen en viktig sosial arena. Trivsel på skolen er en av en rekke faktorer som påvirker elevenes motivasjon for å lære og mestre de utfordringene som skolehverdagen gir. Det er positivt at de aller fleste elevene trives på skolen. På 10. trinn er det flere som trives i Moss enn gjennomsnittet for landet. At flere rapporterer om mobbing er bekymringsfullt.

Særlig har det vært en økning av mobbing på 7.trinn, hvor også trivselen har gått noe ned.

Det er positivt at leseferdigheter øker. Mestringsnivået på regning er mer stabilt og er omtrent som landet. Grunnskolepoeng, som er grunnlag for opptak til videregående skole, har økt over tid og økningen har prosentvis vært noe høyere i Moss enn for landet.

Det er en positiv utvikling i andel som gjennomfører videregående opplæring, og Moss ligger på landssnitt. Allikevel er det 22 prosent som ikke gjennomfører i løpet av fem/seks år.

Flere jenter enn gutter fullfører videregående opplæring og levekårskartleggingen viser at det er geografiske forskjeller i hvor de som ikke gjennomfører videregående skole er bosatt. At utdanningsnivået øker blant tredveåringer i Moss vil kunne ha en positiv effekt på elevers gjennomføringsgrad på lengre sikt.

Sammenhengene mellom utdanning, levekår og folkehelse bør følges med på videre. Tiltak og innsats for å øke gjennomføring av videregående opplæring bør fortsatt vies stor oppmerksomhet.

10. Webinar om utenforskap 02.02–2023 Universitetet i Agder/En barndom for livet Økt tilhørighet, mestring og læring for Sel-barn i fattige familier. Ekspertgruppe om barn i fattige familier nedsatt av Barne- og familiedepartementet i august 2022.

11. En barndom for livet Økt tilhørighet, mestring og læring for barn i fattige familier. Ekspertgruppe om barn i fattige familier nedsatt av Barne- og familiedepartementet i august 2022.

Bærekraftsmål 6 «Rent vann og gode sanitærforhold»

Den hygieniske vannkvaliteten på drikkevannet i Moss er god. Leveringsstabiliteten er også generelt god, men enkelthendelser som berører mange husstander vil kunne ha stor påvirkning i indikatorverdien fra år til år. Moss kommune har to «blått Flagg»-strenger som blant annet setter høyere krav til vannkvalitet. Badevannskvaliteten i Moss er stort sett bra, men sommeren 2023 var det to frarådinge av bading i Oslofjorden. Det har ikke vært fraråding av bading i Vansjø i samme periode.

Bærekraftsmål 8 "Anstendig arbeid og økonomisk vekst»

NAV sitt samfunnsoppdrag, sammen med kommunen, er å bidra til sosial og økonomisk trygghet og fremme overgang til arbeid og aktivitet. Målet er å skape et inkluderende samfunn, et inkluderende arbeidsliv og et velfungerende arbeidsmarked.

Utfordringsbildet viser økende andel med sammensatte og komplekse utfordringer. I Moss er arbeidsledighet stabil på 2,5 prosent og lavere enn de andre store østfoldbyene. Arbeidsledigheten blant unge under 30 år er derimot høy og økende. Den geografiske fordelingen av arbeidsledige er skjev, og sentrumsområdet skiller seg særlig ut. Signifikant flere unge står uten arbeid eller utdanning i Moss, enn landssnittet. Andelen har gått ned over tid. Mottakere av varig uførepensjon er høy, men andelen har gått noe ned sist periode. Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger er økende.

Teknologiske endringer og det grønne skiftet gir omstilling på arbeidsmarkedet. Det ventes særlig mangel på arbeidskraft blant helsepersonell, yrker som krever fagbrev og IT-utviklere fremover. Mangel på arbeidskraft gir gode vilkår for inkludering av personer utenfor arbeidslivet. Det medfører også at arbeidsgivere må ha andre forventninger ved rekruttering og at de må jobbe mer med inkludering og opplæring.

Bærekraftsmål 10 "Mindre ulikhet"

Sosiale ulikheter er en utfordring for et bærekraftig og rettferdig samfunn– også i Moss. Det har vært en positiv utvikling i flere folkehelse- og levekårsindikatorer, men det kan synes som den positive utviklingen har vært svakest blant dem med lav utdanning og/eller innvandrerbakgrunn.

Det er større forskjeller i forventet levealder mellom utdanningsgrupper i Moss enn det er for landet. At forventet levealder øker er positivt. Levealder ser imidlertid ut til å øke noe mindre blant personer med lav utdanning enn blant de med høyere utdanning.

Inntektsforskjellene i Moss har økt noe i perioden 2009–2021. Andelen ungdommer som fullfører videregående skole har også økt, men andelen er lavere blant ungdom med innvandrerbakgrunn og/eller foreldre med lav utdanning, samt gutter.

For å redusere ulikheter bør kommunen prioritere innsats ovenfor flyktninger og innvandrere, både voksne og barn, og sørge for at ungdom og unge voksne gjennomføre skolegang/kommer i meningsfull arbeid/opplæring. Geografiske områder med mange levekårsutfordringer bør prioriteres, dvs. i og rundt sentrum av Moss.

Bærekraftsmål 11 «Bærekraftige byer og samfunn»

Kvaliteter ved byen, nærmiljøet og lokalsamfunnet har stor betydning for helse og livskvalitet. Sunne kommuner sine åtte prinsipp for en helsevennlig stedsutvikling gir godt grunnlag for en sosialt bærekraftig by- og stedsutvikling.

Kystlinja med tilgang til sjø, natur- og friluftsområder er viktige kvaliteter som innbyggerne i Moss verdsetter særdeles høyt. Tilgang til kulturaktiviteter er også verdsatt. Ungdom i Moss er mest fornøyd med idrettsanlegg, men færre ungdommer deltar i organiserte fritidsaktiviteter i Moss enn i landet ellers. Ungdomsskoleelever er mer fornøyde med lokaler å treffe andre unge på fritiden, men andelen synker med alder og er lavere enn landssnitt. Å legge til rette for flere attraktive, uorganiserte aktiviteter og møteplasser for barn- og unge i ulike alder vil være viktig for å fremme fysisk aktivitet, trivsel og sosial deltakelse.

Det er positivt at en høy andel eier sin egen bolig i Moss. Statistikken viser samtidig at nær halvparten av barn i skolealder som bor i husholdninger i vedvarende lavinntekt leier bolig og andel barn som bor trangt er høyere i Moss enn gjennomsnitt for landet. Å bo trangt kan gi utfordringer for barn med tanke på muligheter til å gjøre lekser og til å ha privatliv. Analyse fra NAV viser at mangel på egnede boliger for utsatte grupper er en stor utfordring i kommunen. Trygg bolig er en viktig forutsetning for å ta kontroll over andre områder i livet, både i forhold til omsorg for barn, arbeid og helse.

Befolkningssammensetningen i dag og framover gir behov for en boligsammensetning med stor variasjon i boligtyper, størrelser og pris. Aldersvennlig stedsutvikling vil bli et viktig satsingsområde.

En stor andel eldre, færre unge, flere aleneboende, store barnefamilier, store inntektsforskjeller og et stort boligbehov for økonomisk vanskeligstilte krever at kommunen bruker et bredt spekter av boligpolitiske virkemidler.

Bærekraftsmål 13 «Stoppe klimaendringene»

Klimaendringer vil ha konsekvenser for oss i Moss ved å påvirke de fysiske omgivelsene og globale forhold slik som økning i klimaflyktninger og mangel på importvarer grunnet tørke og/eller flom. Klimaendringene vil også kunne gi økt forekomst av smittsomme sykdommer, psykiske belastninger, astma og luftveisallergi, hjerte- og karsykdommer og lungesykdommer. Klimaendringer vil kunne ramme sosioøkonomiske grupper ulikt, der de som har minst ressurser kan bli hardest rammet.

Moss kommune er opptatt av å møte natur- og klimakrisen på best mulig måte, og legger FNs bærekrafts mål og Parisavtalen¹² til grunn for alle vedtak og beslutninger¹³. Klimaplanen¹⁴ viser hvordan Moss skal ta lokalt ansvar i den globale kampen mot klimaendringer. Målet er å kutte klimagassutslipp med 60 prosent samtidig som lokalsamfunnet utvikler seg i en varm, skapende og grønn retning. Klimabudsjettet er et verktøy for få til dette.

Bærekraftsmål 17 «Samarbeid for å nå målene»

Folkehelsearbeidet har som mål å styrke de helsefremmende faktorene og å redusere de faktorene som gjør oss syke. For å være den varme, skapende og grønne kommunen som visjonen legger opp til, – for å få det slik vi vil ha det, er det avgjørende at det legges til rette for og tas i bruk tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid og samhandling. Innbyggernes medvirkning, engasjement og frivillig innsats har stor betydning for folkehelsen. Derfor er det viktig å finne gode samarbeidsformer som støtter opp om frivillig initiativ, fanger opp lokale interesser og ressurser, og bygger relasjoner og nettverk som styrker lokalsamfunnet, innbyggernes levekår, helse og livskvalitet.

12. Internasjonal forpliktende klimaavtale om å forhindre at kloden blir mer enn 2°C varmere. I tillegg er man enige om å prøve å begrense oppvarmingen til 1,5°C.

13. Kommuneplanens samfunnsdel, Moss 2030

14. klimaplan_0421.pdf (moss.kommune.no)

Folkehelse- og oppvekstprofil

Folkehelseinstituttet (FHI) utgir årlig folkehelse- og oppvekstprofil med et folkehelsebarometer for kommuner og fylkeskommuner. Den samlede statistikken viser noen av kommunens styrker og utfordringer^{15,16}.

Folkehelse- og oppvekstbarometeret for 2023 viser at Moss har betydelige folkehelse- og levekårsutfordringer.

Folkehelsebarometer for kommunen

I oversikten nedenfor sammenliknes noen nøkkeltall for kommunen og fylket med landstall. I figuren og tallkolonnene tas det hensyn til at kommuner og fylker kan ha ulik alders- og kjønns sammensetning sammenliknet med landet. Klikk på indikatornavnene for å se utvikling over tid i kommunen. I Kommunehelse statistikkbank, <http://khs.fhi.no> finnes flere indikatorer samt mer informasjon om hver enkelt indikator.

Vær oppmerksom på at også «grønne» verdier kan innebære en folkehelseutfordring for kommunen, fordi landsnivået ikke nødvendigvis representerer et ønsket nivå. Verdiområdet for de ti beste kommunene i landet kan være noe å strekke seg etter.

- Kommunen ligger signifikant bedre an enn landet som helhet
- Kommunen ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet
- Kommunen er ikke signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Kommunen er signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Ikke testet for statistisk signifikans
- ◆ Verdien for fylket (ikke testet for statistisk signifikans)
- | Verdien for landet som helhet
- ▬ Variasjonen mellom kommunene i fylket
- ▭ De ti beste kommunene i landet

Tema	Indikator (klikkbare indikatornavn)	Kommune	Fylke	Norge	Enhet (*)	Folkehelsebarometer for Moss
Befolkning	1 Andel barn, 0-17 år	19,5	21,3	20,4	prosent	○ ◆ ▬ ▭
	2 Andel over 80 år	4,9	4,3	4,4	prosent	○ ◆ ▬ ▭
	3 Andel 80 år+, framskrevet til 2040	9	7,9	8,2	prosent	○ ◆ ▬ ▭
	4 Personer som bor alene, 45 år +	27,8	24,6	26,3	prosent	○ ◆ ▬ ▭
	5 Befolkningsvekst	1,3	1,3	0,63	prosent	○ ◆ ▬ ▭
Oppvekst og levekår	6 VGS eller høyere utdanning, 30-39 år	74	78	81	prosent	● ◆ ▬ ▭
	7 Vedvarende løv inntekt, 0-17 år	16	12	12	prosent	● ◆ ▬ ▭
	8 Inntektsulikhet, P90/P10	2,8	2,9	2,8	-	○ ◆ ▬ ▭
	9 Barn av enslige forsrgere	17,1	14,7	14,7	prosent	● ◆ ▬ ▭
	10 Unge som står utenfor, 15-29 år	11,8	10,4	9,5	prosent (s,k)	● ◆ ▬ ▭
	11 Leier bolig, 45 år +	11,3	11,6	12,2	prosent	○ ◆ ▬ ▭
	12 Bor trangt, 0-17 år	21	17	18	prosent	● ◆ ▬ ▭
	13 Laveste mestringsnivå i lesing, 5. tr.	23	21	23	prosent (k)	○ ◆ ▬ ▭
	14 Laveste mestringsnivå i regning, 5. tr.	25	23	24	prosent (k)	○ ◆ ▬ ▭
	15 Gjennomføring i vdg. opplæring	78	81	79	prosent (k)	○ ◆ ▬ ▭
	16 Høy tilfredshet med livet, Ungd. 2022	49	50	50	prosent (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
Miljø, stader og utbylær	17 Drikkevann, hygienisk og stabilt	0,0	86,0	90,7	prosent	● ◆ ▬ ▭
	18 Luftkvalitet, finkornet svevestøv	6,5	5,9	4,8	µg/m³	● ◆ ▬ ▭
	19 Trygt i nærmiljøet, Ungdata 2022	83	84	84	prosent (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
	20 Med i fritidsorganisasjon, Ungd. 2022	55	57	58	prosent (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
	21 Fornøyd med lokalmiljøet, Ungd. 2022	67	67	67	prosent (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
	22 Fornøyd med treffsteder, Ungd. 2022	46	51	55	prosent (s,k)	● ◆ ▬ ▭
	23 Ensomhet, Ungdata 2022	24	23	23	prosent (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
Helse- og sosialt utford	24 Trener sjeldnere enn ukentlig, 17 år	23	25	27	prosent (k)	○ ◆ ▬ ▭
	25 Skjermtid over 4 timer, Ungd. 2022	47	45	45	prosent (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
	26 Røyking, kvinner	5,4	2,8	2,8	prosent (s)	● ◆ ▬ ▭
Helsestatus	27 Forventet levealder, menn	79,1	80,3	80,1	år	○ ◆ ▬ ▭
	28 Forventet levealder, kvinner	83,4	84,0	83,9	år	○ ◆ ▬ ▭
	29 Utd.forskjeller i forventet levealder	5,7	5,2	5,1	år	○ ◆ ▬ ▭
	30 Psykiske sympt./lidelser, 0-74 år	186	160	160	per 1000 (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
	31 Overvekt og fedme, 17 år	22	21	22	prosent (k)	○ ◆ ▬ ▭
	32 Hjerter- og karsykdom	18,6	17,0	17,2	per 1000 (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
	33 Antibiotikabruk, resepter	274	266	262	per 1000 (s,k)	○ ◆ ▬ ▭
	34 Vaksinasjonsdeknng, meslinger, 9 år	97,4	97,3	97,3	prosent	○ ◆ ▬ ▭

15. For utfyllende informasjon se: <https://www.fhi.no/hn/folkehelse/folkehelseprofil/>

16. I Kommunehelse statistikkbank, <http://khs.fhi.no> finner man flere indikatorer og utfyllende informasjon om de ulike indikatorene.

Oppvekstbarometer for kommunen

I oversikten nedenfor sammenlignes noen nøkkeltall for kommunen og fylket med landstall. I figuren og tallkolonnene tas det hensyn til at kommuner og fylker kan ha ulik alders- og kjønns sammensetning sammenliknet med landet. Klikk på indikatornavnene for å se utvikling over tid i kommunen. I [Kommunehelse statistikkbank](#) finnes flere indikatorer og utfyllende informasjon om hver enkelt indikator.

Vær oppmerksom på at også «grønne» verdier kan innebære en utfordring for kommunen, fordi landsnivået ikke nødvendigvis representerer et ønsket nivå. Verdiområdet for de ti beste kommunene i landet kan være noe å strekke seg etter.

- Kommunen ligger signifikant bedre an enn landet som helhet
- Kommunen ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet
- Kommunen er ikke signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Kommunen er signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Ikke testet for statistisk signifikans
- ◆ Verdien for fylket (ikke testet for statistisk signifikans)
- | Verdien for landet som helhet
- ▬ Variasjonen mellom kommunene i fylket
- ▭ De ti beste kommunene i landet

Tema	Indikator (klikkbare indikatornavn)	Kommune	Fylke	Norge	Enhet (*)	Oppvekstbarometer for Moss
Befolkning	1 Andel barn, 0-17 år	19,5	21,3	20,4	prosent	
	2 Innvand. og norskf. med innv. foreldre	25,0	23,7	19,8	prosent	
Levekår	3 Barn i fam. m/vedvarende lav inntekt	16	12	12	prosent	
	4 Barn i familier som mottar sosialhjelp	7,1	5,2	5,7	prosent	
	5 Bor trangt, 0-17 år	21	17	18	prosent	
	6 Barn av enslige forsrgere	17,1	14,7	14,7	prosent	
	7 Barn med barnevernstiltak, 0-17 år	4,1	3,8	3,9	prosent	
	8 Unge som står utenfor, 15-24 år	8,9	7,7	7,4	prosent (a,k)	
Barnehage og skole	9 Bemanning i barnehage, oppfylt	95	90	92	prosent	
	10 Laveste mestringsnivå i lesing, 5. tr.	23	21	23	prosent (k)	
	11 Laveste mestringsnivå i regning, 5. tr.	25	23	24	prosent (k)	
	12 Trives på skolen, 7. trinn	86	87	86	prosent (k)	
	13 Mobbes på skolen, 7. trinn	6,3	7,1	7	prosent (k)	
	14 Gjennomsnittlig grunnskolepoeng	44,1	43,4	43,3	poeng (k)	
Fritid og nærmiljø	15 Gjennomføring i vdg. opplæring	78	81	79	prosent (k)	
	16 Fornøyd med lokalmiljøet, 2022	67	67	67	prosent (a,k)	
	17 Fornøyd med treffsteder, 2022	46	51	55	prosent (a,k)	
	18 Med i fritidsorganisasjon, 2022	55	57	58	prosent (a,k)	
	19 Ensomhet, 2022	24	23	23	prosent (a,k)	
	20 Regelbrudd, Ungd. 2022	9	8,6	9,2	prosent (a,k)	
Helse og helsevesen	21 Skjermtid over 4 timer, 2022	47	45	45	prosent (a,k)	
	22 Fornøyd med helse, 2022	67	67	67	prosent (a,k)	
	23 Høy tilfredshet med livet, Ungd. 2022	49	50	50	prosent (a,k)	
	24 Psykiske plager, 2022	16	16	16	prosent (a,k)	
	25 Psykiske sympt./lidelser, 15-24 år	195	164	166	per 1000 (a,k)	
	26 Søvnproblemer, 2022	31	29	30	prosent (a,k)	
	27 Trener sjeldnere enn ukentlig, 17 år	23	25	27	prosent (k)	
	28 Overvekt og fedme, 17 år	22	21	22	prosent (k)	
	29 Reseptfrie smertest. ukentlig, 2022	20	20	20	prosent (a,k)	
	30 Alkohol, har vært beruset, 2022	15	14	13	prosent (a,k)	

Demografi

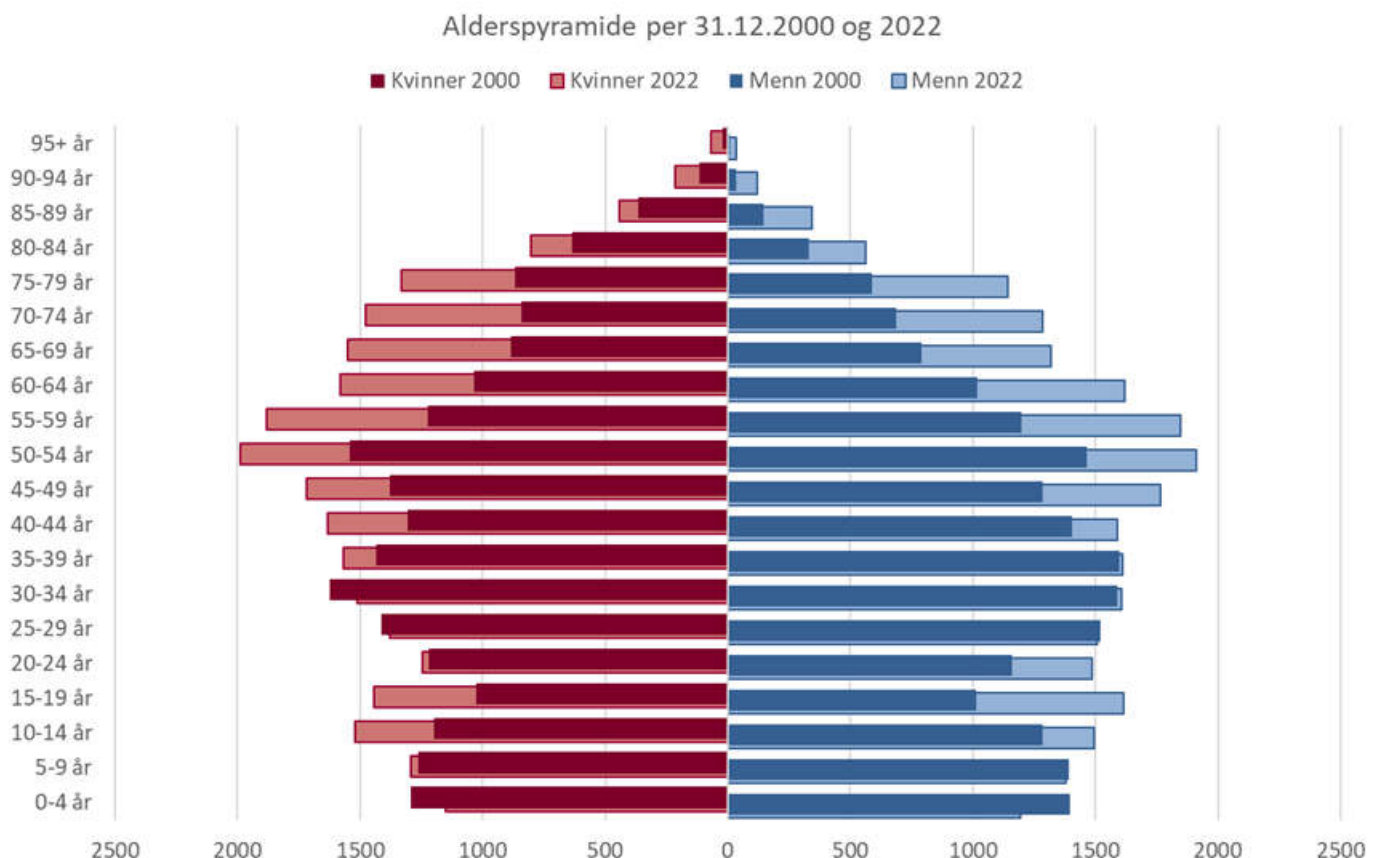
Befolkningsvekst

Moss og mosseregionen vokser, både på grunn av sentralitet og på grunn av attraktive steder å bo. Årlig vekstrate i perioden 2012 til 2021 var 0,9 prosent i Moss. I 2021 og 2022 var veksten enda høyere enn forventet med henholdsvis 1,25 prosent og 1,9 prosent. De siste fem årene har innflyttingen fra Oslo og andre kommuner i Viken bidratt mest til vekst. Innvandringen har denne perioden i mindre grad enn før bidratt til befolkningsvekst, med unntak av de to siste årene med krig i Ukraina. Moss har ikke hatt fødselsoverskudd på flere år, til tross for økning i fødselstallene i 2021. Over tid har fødselstallene gått ned

og det har vært tendens til at kvinner føder senere i livet i dag enn på 2000-tallet og på 90-tallet. Fødselstallene varierer fra år til år i de ulike skolekretsene, men tendensen har vært økning over flere år på Halmstad. Melløs, Verket og Nøkkeland har hatt en økning i fødselstallene de siste to-tre årene.

Alderssammensetning

Siden 2000 har vi fått noen flere ungdom og mange flere over 50 år, som diagrammet under viser. Om noen få år forventer vi å få flere innbyggere over 67 år enn barn og unge under 19. Boligbyggingen vil kunne bidra til å øke barneandelen noe.

Forventet utvikling i aldersgruppene

Framskrivningene fra 2023 viser noe vekst i de yngste aldersgruppene, noe som påvirkes av boligbyggingen og boligbyggetakten framover. Stor vekst er det som kjent i de eldste aldersgruppene. De forventede endringene, basert på revidert boligbyggeprogram høsten 2022¹⁷, oppsummeres slik:

- 0 år: Framskrivningene for fødte speiler forutsetninger om fruktbarhet lik SSBs middelalternativ som forventer en liten nedgang i fruktbarhetstallene de første årene for deretter å øke på utover i perioden. Det betyr femti flere 0-åringer i 2035 enn i 2022
- 1–5 år: Vi kan få over 300 flere barnehagebarn i 2035 enn i dag (ca. 12 prosent)
- 6–12 år: Barneskolebarna vil bli færre de første 3–4 årene, men øke på igjen til over 4000 fram til 2035 (ca. 7 prosent vekst for hele perioden)
- 13–15 år: Det blir færre ungdommer en periode framover, men mot slutten av perioden vil gruppa komme opp igjen omtrent på samme nivå som i dag.
- 16–18 år: – er i vekst, men stabiliserer seg om tre–fire år (2,3 prosent vekst fram til 2027)
- 19–29 år: – ser ut til å øke med omtrent 600 mot 2035 (opp mot 10 prosent)
- 30–49 år: – vil øke på, noe boligbyggingen bidrar til å forsterke (omtrent 14 prosent)
- 50–59 år: – har hatt en sterk vekst, men framover ser denne aldersgruppa ut til å stabilisere seg (ned 1,7 prosent)
- 60–69 år: – er en gruppe i vekst, fra 6000 til opp mot 7800. (29 prosent vekst)
- 70–79 år: vil vokse med over 1000 og passere 6000 før 2035 (78 prosent vekst)
- 80–89 år: vil øke med rundt 1700 personer (81 prosent økning i perioden)
- 90 år og eldre: vil sannsynligvis øke fra 440 til opp mot 960 personer. (117 prosent økning)

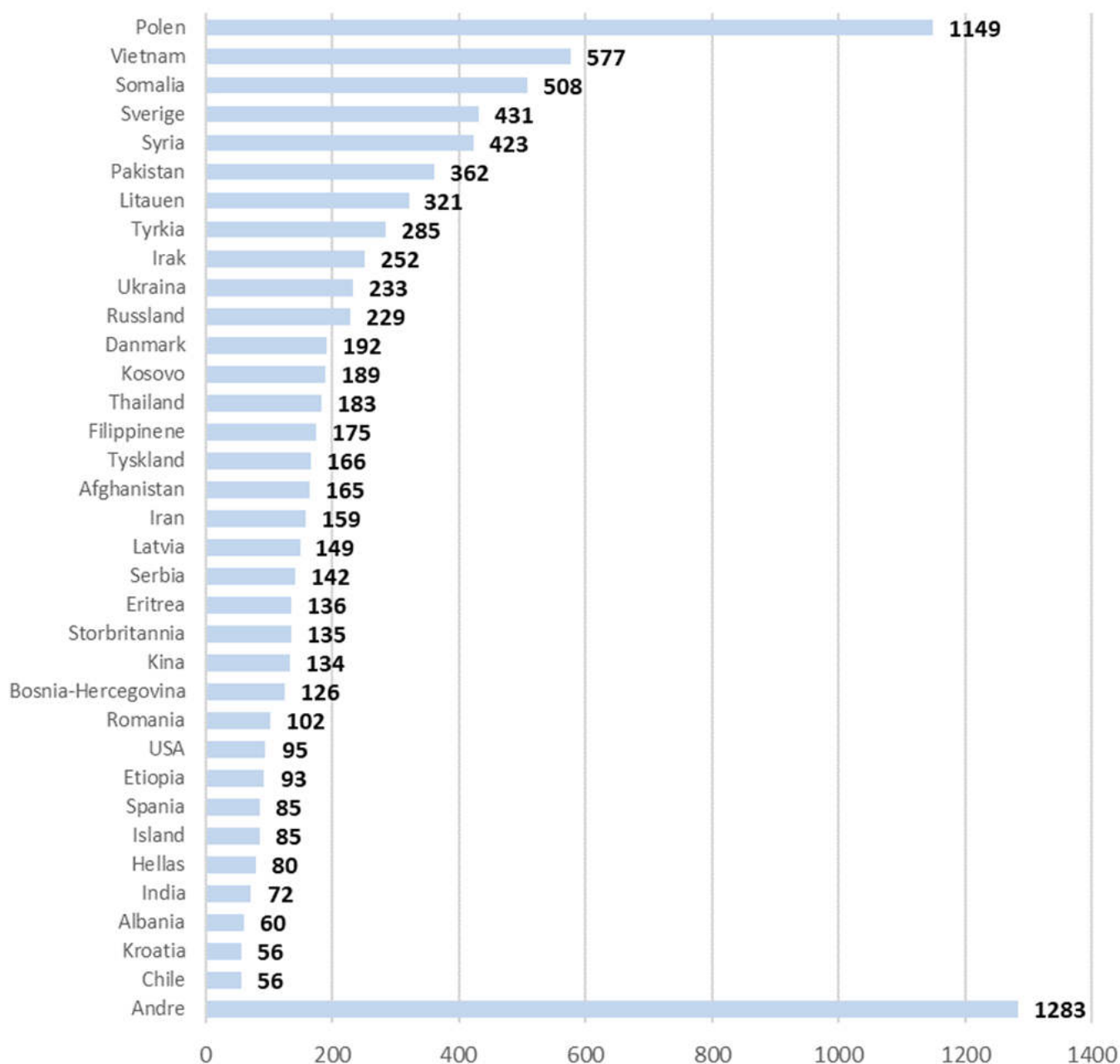
Innvandrerandel¹⁸

Over 120 nasjonaliteter er representert og bidrar til mangfoldige Moss. 17,3 prosent av befolkningen er førstegenerasjonsinnvandrere og andelen har økt med 1,5 prosentpoeng på tre år. 5,2 prosent av befolkningen er født i Norge og har innvandrerforeldre. Immigrasjonen bidrar på den måten som positiv motkraft til den demografiske sårbarheten, men ikke nok til å balansere effekten av aldringen. Det var 8 887 innvandrere i Moss ved inngangen til 2023. 36,6 prosent av disse er flyktninger. Økning med 560 personer på ett år.

17. Med «boligbyggeprogram» menes forventet boligbyggetakt/boligforutsetninger basert på igangsatte og vedtatte arealplaner, samt status i byggesaker som oppdateres når nye befolkningsframskrivninger lages.

18. SSB opererer med tre befolkningsgrupper i offisiell statistikk: Innvandrere, Norskfødte med innvandrerforeldre og Øvrig befolkning. Befolkningen grupperes etter eget, foreldrenes og besteforeldrenes fødeland. Det skilles ikke mellom land-bakgrunn eller hvor lenge man har bodd i Norge. Den gir ofte et forenklet bilde av en svært kompleks virkelighet. Slik definerer SSB innvandrere

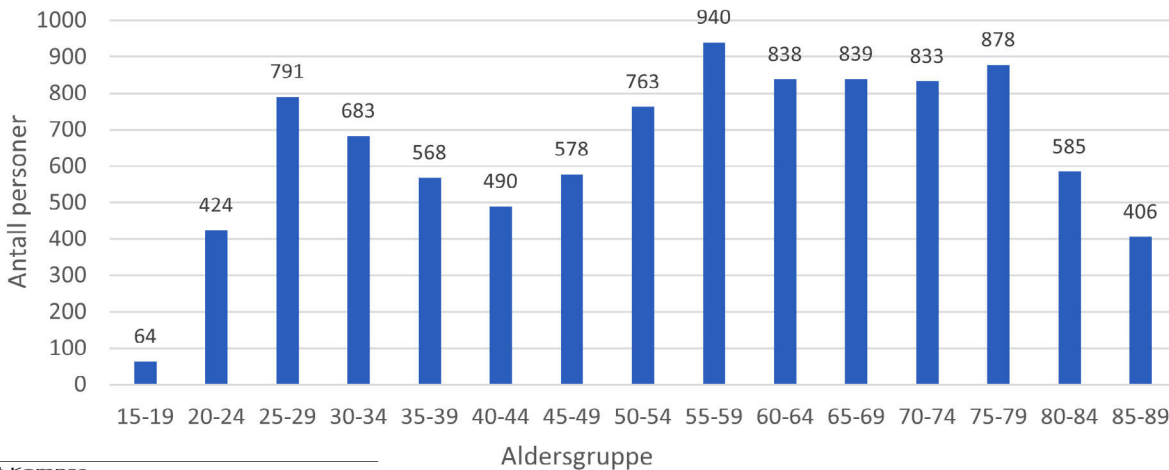
Personer fordelt etter landbakgrunn (2023)

Figuren viser antall personer etter landbakgrunn i Moss i 2023. De minste gruppene av land som eksempel Ecuador, Sudan, Uganda, Sør-Afrika, Libanon, Ungarn, Bulgaria, ligger i gruppen «Andre»¹⁹.

19. IMDI (SSB, 01.01.2023, oppdateres neste gang våren 2024) Tall og statistikk over innvandring og integrering | IMDi / 09817: Kommune- og fylkestall for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, totalt og enkeltvis, etter landbakgrunn og andel av befolkningen (K) 2010 – 2023. Statistikkbanken (ssb.no)

Aleneboende i Moss i 2022 fordelt på aldersgruppe

20

Aleneboende

I 2022 var 41 prosent av husholdningene aleneboende, og vi kan vente flere aleneboende i årene framover. Med en eldre befolkning er det naturlig at vi får flere enslige i denne gruppa. For mange er det en påkjenning å bli alene, noe som påvirker helsa.

Høyest andel aleneboende i alle aldre finner vi i sentrumsområdene. Færrest finner vi på Vang/Fuglevik.

En mobil befolkning

Hvert år flytter mellom to- og tre tusen innbyggere ut av kommunen og flere flytter inn. Den interne mobiliteten er også høy. 4 569 innbyggere flyttet internt i Moss i 2021 og nærmere 4 000 flyttet internt året før. Omtrent en tredjedel av internflytterne flytter innenfor samme skolekrets. Når det gjelder internflyttende familier med barneskolebarn, flytter omtrent halvparten innen samme skolekrets. Det er størst flytteaktivitet i sentrumsområdene.

Den eksterne og interne flyttingen fordeler seg ulikt i Moss. I Bytårnet skolekrets har utflyttingen vært merkbar. Årlig flytter nærmere 40 skolebarn til Bytårnet skolekrets fra andre kommuner eller fra utlandet, mens nærmere 20 skolebarn flytter innenfor Bytårnet skolekrets eller fra andre skolekretser. Det er i sentrumskjernen, Verket/Bryggekanalen og Fiske/Verven at barneandelen er minst og barneutflyttingen størst.

Mobiliteten i befolkningen mellom 60 og 75 år er generelt større enn før. Det er en netto innflytting til Moss i aldersgruppen over 60 år. I perioden 2018 til 2022 flyttet årlig nærmere 100 flere personer i denne aldersgruppen inn enn ut av Moss.

Internt flyttet 534 personer over 60 år årlig gjennomsnittlig i samme periode. Men mobiliteten blir mindre jo eldre man er. Mange flytter fra eneboliger til mer tilgjengelige leiligheter. En del eldre blir boende i en bolig som er lite egnet, enten på grunn av økonomi eller gode naboer og stedstilhørighet.¹² Omtrent halvparten av flytterne i 60-69 årsalderen flytter inn i blokkleiligheter.¹³

Når eldre velger å flytte til enklere boliger bidrar de til velferdssamfunnets bærekraft ved å gjøre det mulig å bo lengre hjemme med færre tjenester. Dessuten bidrar de til å frigjøre større, barnevennlige boliger til barnefamilier. Det forutsetter tilgang på attraktive boliger for denne gruppen, og at prisen på boligen deres ikke er for lav i forhold til leiligheten de vil kjøpe.

Vurdering av demografi i Moss

Moss er fortsatt i vekst på grunn av høy innflytting og innvandring. Sentralisering er den sterkeste drivkraften for vekst. Det bygges boliger og planlegges for høy byggeaktivitet framover. Det er stor flytteaktivitet, eksternt og internt, noe boligbyggingen også bidrar til. Boligbygging bidrar til å opprettholde barnebefolkningen og barneandelen varierer fra sted til sted. Over tid har fødselstallene vært lavere, men varierer fra år til år og sted til sted. Halmstad skolekrets har over flere år hatt økning i fødselstallene. Melløs, Nøkkeland og Verket har også hatt en økning de siste to-tre årene.

Høy flytteaktivitet betyr at en del barn bytter skole og nærmiljø, noe som krever ekstra oppmerksomhet på å skape en inkluderende kultur. Flere aleneboende innebærer behov for flere mindre boenheter og flere sosiale møteplasser i bo- og nærmiljøene.

Moss har en topptung alderspyramide. Innbyggere over 80 år vil bli over 2 000 flere i 2035 enn i 2022. Om få år er det flere alderspensjonister enn barn og unge under 18 år. Moss kommunes eldre innbyggere vil ha behov for praktiske boliger nær tjenester, service og sosiale møteplasser. Gevinstene ved en aldersvennlig stedsutvikling er store dersom det legges til rette for at eldre kan delta aktivt med sin erfaring, kunnskap, tid og overskudd²¹. Aldersvennlig stedsutvikling handler også om god stedsutvikling for alle. Moss kommune legger til rette for en aldersvennlig stedsutvikling ved å implementere reformen «Leve hele livet»²².

Moss er et mangfoldig samfunn med mange nasjonaliteter representert. Over 17 prosent av befolkningen er førstegenerasjonsinnvandrere og litt over 5 prosent av er født i Norge av innvandrerforeldre.

21. Aldersvennlig-stedsutvikling-haandbok-28-10-21_red-1.pdf (arkitektforbundet.no)

22. Slik vil vi leve hele livet i Moss 2022-2032- en temaplan for utviklingen av et aldersvennlig Mossesamfunn

UTRYDDE FATTIGDOM

Bærekraftsmål 1 handler om å bekjempe fattigdom og sørge for at den økonomiske veksten er inkluderende og fordeles jevnt blant land og befolkning. Økonomisk vekst må bidra til å skape bærekraftige jobber, og gi like muligheter til alle. Andelen innbyggere i alle aldre som lever i fattigdom etter nasjonale definisjoner skal minst halveres. Nasjonalt tilpassede velferdsordninger skal nå de mest fattige og sårbare. Et delmål handler om å bygge opp motstandskraften til fattige og personer i utsatte situasjoner, slik at de blir mindre og sårbare overfor klimarelaterte hendelser, økonomiske, sosiale og miljømessige påkjenninger²³.

Fattigdomsgrense

Hvert land fastsetter en egen nasjonal fattigdomsgrense som er relativt sett i forhold til størsteparten av befolkningen i landet. EUs definisjon på fattigdom er at en husholdningsinntekt er mindre enn 60 prosent av medianinntekten for landet (EU 60). Median betyr inntekten på midten når alle inntektene sorteres fra lavest til høyest. Det vil si at halvparten har lavere inntekt, og halvparten har høyere²⁴.

Den nasjonale medianinntekten etter skatt er 566 000 kroner mens medianen for Moss er 537 000 kroner (2021). Det er stor forskjell på medianinntekten knyttet til ulike husholdningstyper. Medianinntekten etter skatt for aleneboende i Moss er 318 000 kroner, og enslig mor/far med barn 0–17 år er 454 000 kroner, mens den for par med barn 0–17 år er 902 000 kroner (2021).

Når vi studerer geografiske forskjeller internt i kommunen, tar vi utgangspunkt i den kommunale medianen og avdekker andelen innbyggere under 60 prosent av kommunal medianinntekt i de ulike levekårssonene.

Husholdninger med vedvarende lavinntekt²⁵

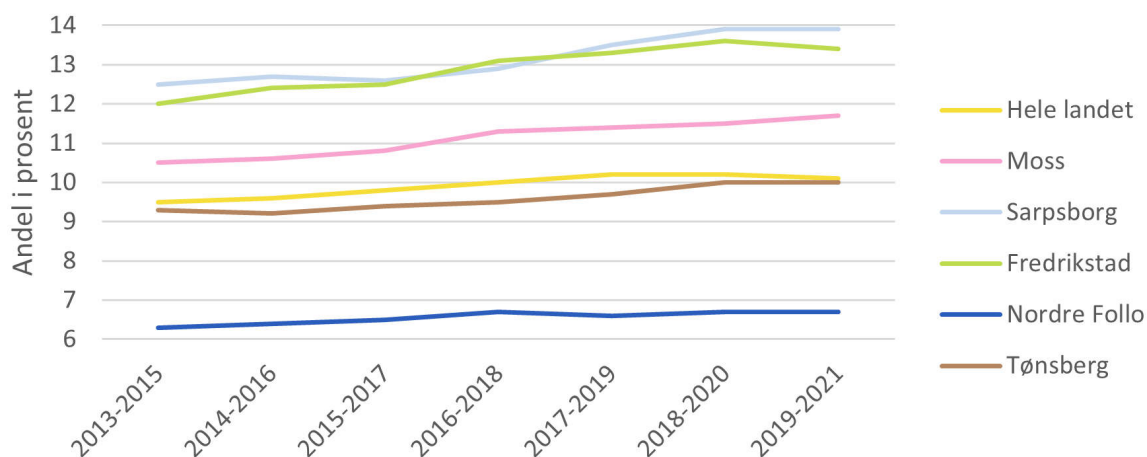
Moss har større andel husholdninger med vedvarende lavinntekt sammenlignet med Norge, nær 12 prosent mot landet på 10 prosent. Det er en jevn økning i andelen i Moss. Østfold-byene som sammenliknes i dette dokumentet ligger høyest av de sammenlignbare kommunene og Sarpsborg har den høyeste andelen med nesten 14 prosent. Nordre Follo ligger på om lag syv prosent og Tønsberg på ti prosent.

23. FNs bærekraftsmål

24. Hva er inntekten der du bor? (ssb.no)

25. Andel som bor i husholdninger med inntekt under 60 % av nasjonal medianinntekt, beregnet etter EU-skala, over en treårsperiode (SSBs inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger/Kommunehelsas statistikkbank, FHI).

Vedvarende lavinntekt (husholdninger)

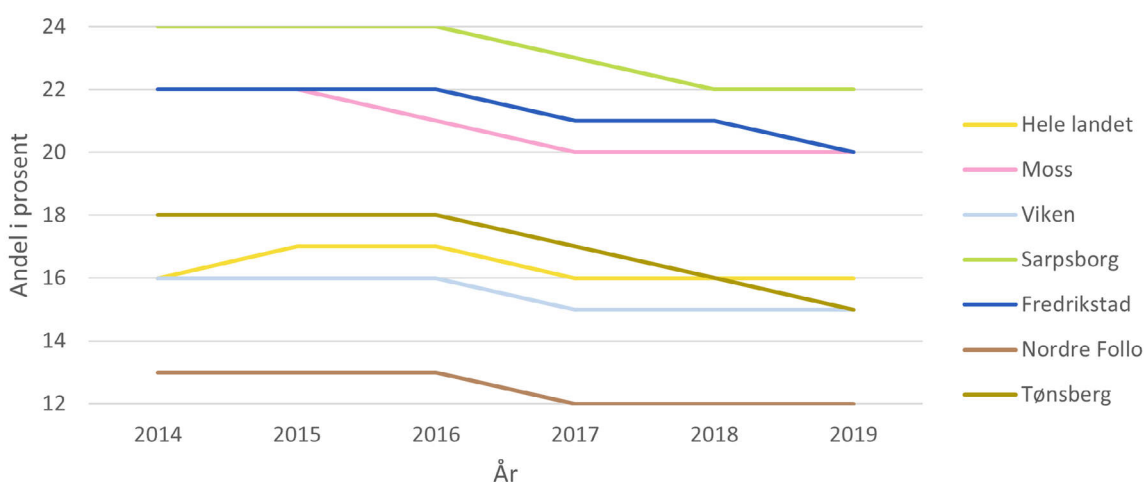
Lavinntekthusholdninger er ujevnt fordelt i kommunen. Høyest andel har områdene rundt og i sentrum. Lavest andel har Hoppert/Refsnesskogen og Vang/Larkollen²⁶.

Mottakere av stønad til livsopphold²⁷

En av fem (20 prosent) i alderen 20–66 år mottok stønad til livsopphold i Moss i 2019²⁸. Stønad til livsopphold omfatter mottakere av uføretrygd, arbeidsavklaringspenger, arbeidsledighetstrygd og overgangsstønad for enslige forsørgere og tiltaksmottakere.

Andelen er høyere enn landssnittet på 16 prosent, men lik Fredrikstad. Sarpsborg ligger noe høyere med 22 prosent. Nordre Follo og Tønsberg ligger lavere enn landssnitt med hhv. 12 og 15 prosent. Andelen har gått ned to prosentpoeng i løpet av fem år i Moss, mens den har vært stabilt nasjonalt. Det har også vært nedgang i de sammenlignbare kommunene.

Mottakere av stønad til livsopphold

26. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022

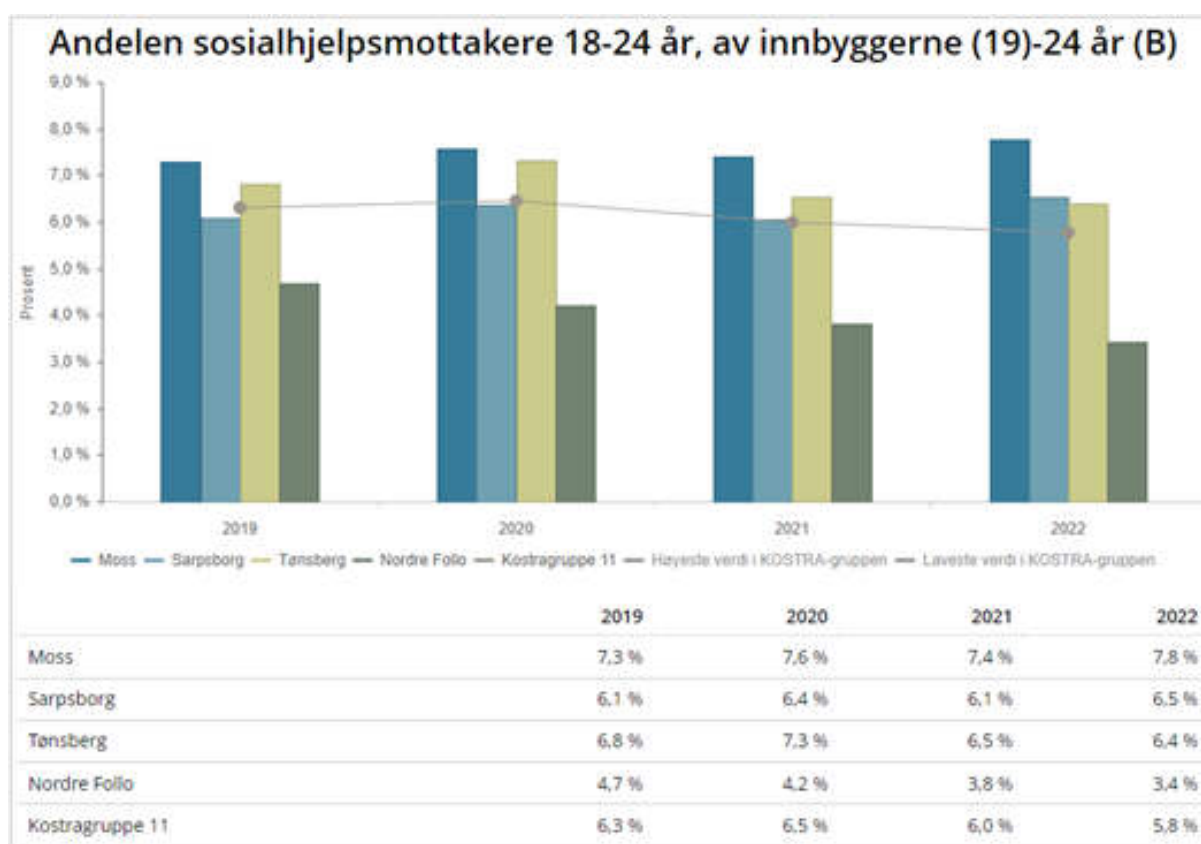
27. Arbeids- og velferdsetaten (NAV)/Kommunehelsas statistikkbank, FHI.

28. Arbeids- og velferdsetaten (NAV), 2019

Sosialhjelpsmottakere og økt bosetting av flyktninger²⁹

Økonomisk sosialhjelp gis til personer som står uten arbeid eller utdanning og ikke har annen inntektssikring. Det er for tiden lav arbeidsledighet, men de som står uten arbeid har ofte sammensatte behov og krever tett oppfølging. Prisveksten i samfunnet gjør at flere lønnsinntakere/stønadsmottakere er i behov av økonomisk sosialhjelp som supplerer til annen inntekt, og de som allerede mottar økonomisk sosialhjelp er i behov av økt økonomisk støtte.

Det forventes fortsatt høy bosetting av flyktninger utover i 2024 med økt behov for arbeidsrettet oppfølging. Naturlig vil det ta noe tid før nyankomne flyktninger er etablert på arbeidsmarkedet. Tett samarbeid med mål om rask kartlegging av kompetanse og språk, for deretter opprette en knytning til arbeidsmarkedet blir avgjørende i tiden fremover. Erfaringen er at manglende norskkunnskaper er et hinder for arbeid og utdanning. Norskopplæring som gir muligheter til kombinasjon av språk-opplæring og arbeid blir derfor viktig for å lykkes med en rask tilknytning til arbeidslivet.

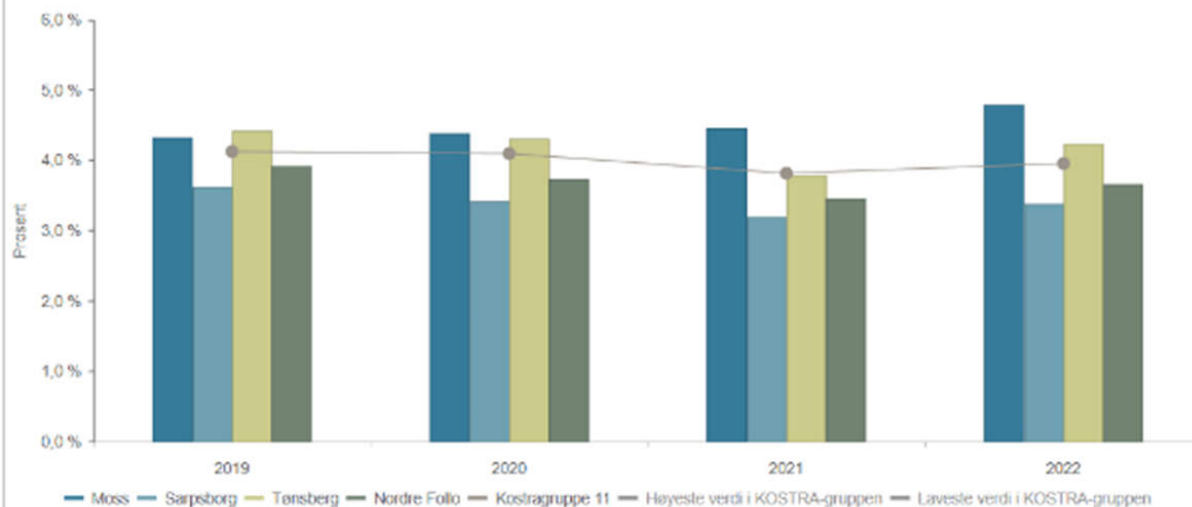
30

29. Tall og analyse fra NAV Moss

30. Framsikt egenberegnete. Indikatornavn: Andelen sosialhjelpsmottakere 18-24 år, av innbyggerne (19)-24 år (B). Kostrafunksjon: 281 - Økonomisk sosialhjelp

Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggere i alderen 18-66 år (B)

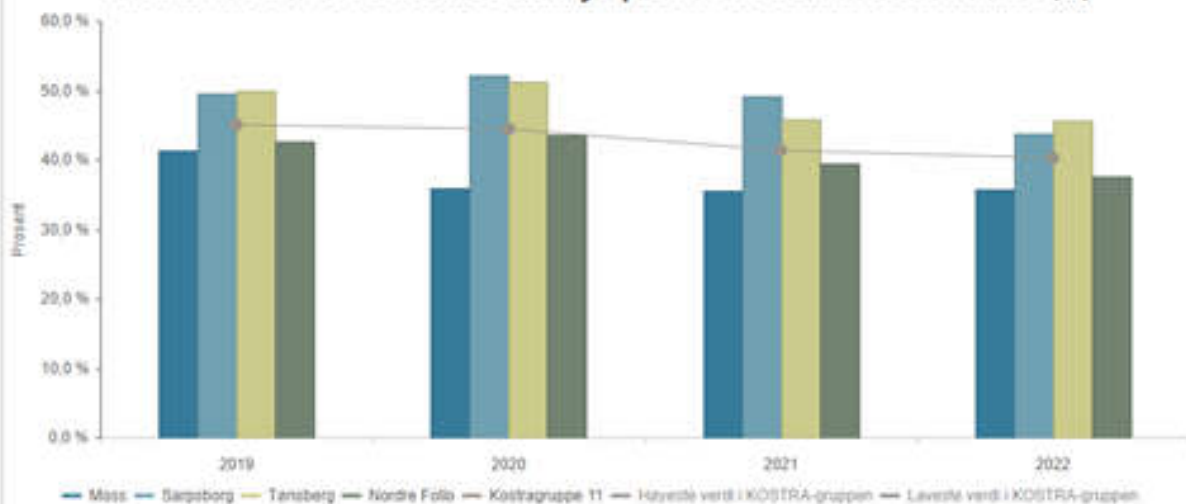
**) Graf er justert med utgiftsbehov

	2019	2020	2021	2022
Moss	4,3 %	4,4 %	4,5 %	4,8 %
Sarpsborg	3,6 %	3,4 %	3,2 %	3,4 %
Tønsberg	4,4 %	4,3 %	3,8 %	4,2 %
Nordre Follo	3,9 %	3,7 %	3,5 %	3,7 %
Kostragruppe 11	4,1 %	4,1 %	3,8 %	4,0 %

31

Andel mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde (B)

	2019	2020	2021	2022
Moss	41,3 %	35,8 %	35,4 %	35,7 %
Sarpsborg	49,6 %	52,1 %	49,2 %	43,7 %
Tønsberg	49,9 %	51,1 %	45,7 %	45,6 %
Nordre Follo	42,6 %	43,6 %	39,5 %	37,6 %
Kostragruppe 11	45,0 %	44,4 %	41,3 %	40,3 %

32

31. Framsikt egenberegnete. Indikatornavn: Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggere i alderen 18-66 år (B). Kostrafunksjon: 281 - Økonomisk sosialhjelp

32. Framsikt egenberegnete. Indikatornavn: Andel mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde (B). Kostrafunksjon: 281 - Økonomisk sosialhjelp.

Moss har en forholdsvis høy andel sosialhjelpsmottakere i alderen 18–66 år sammenlignet med andre kommuner i Kostragruppe 11. Snittet i Kostragruppe 11 ligger på 4,0 prosent i 2022, mens Moss ligger på 4,8 prosent. Andelen var forholdsvis stabil i Moss i perioden 2019 til 2021 med kun en svak økning på 0,1 prosent per år. I 2022 økte andel med 0,3 prosent, noe som sannsynligvis henger sammen bosetning av økt antall flyktninger.

Videre har Moss en høyere andel sosialhjelpsmottakere i alderen 18 til 24 år enn gjennomsnittet i Kostragruppe 11. Andelen har vært relativt jevn siden 2019, men steg med 0,4 prosent fra 2021 til 2022. I Nordre Follo, samt Kostragruppe 11, var det i samme periode en nedgang.

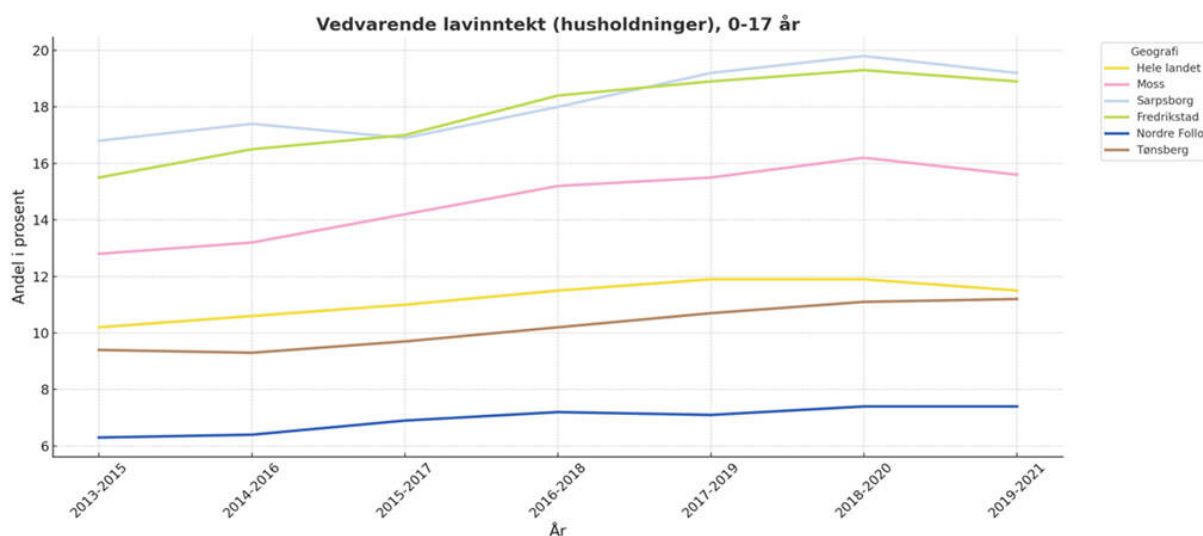
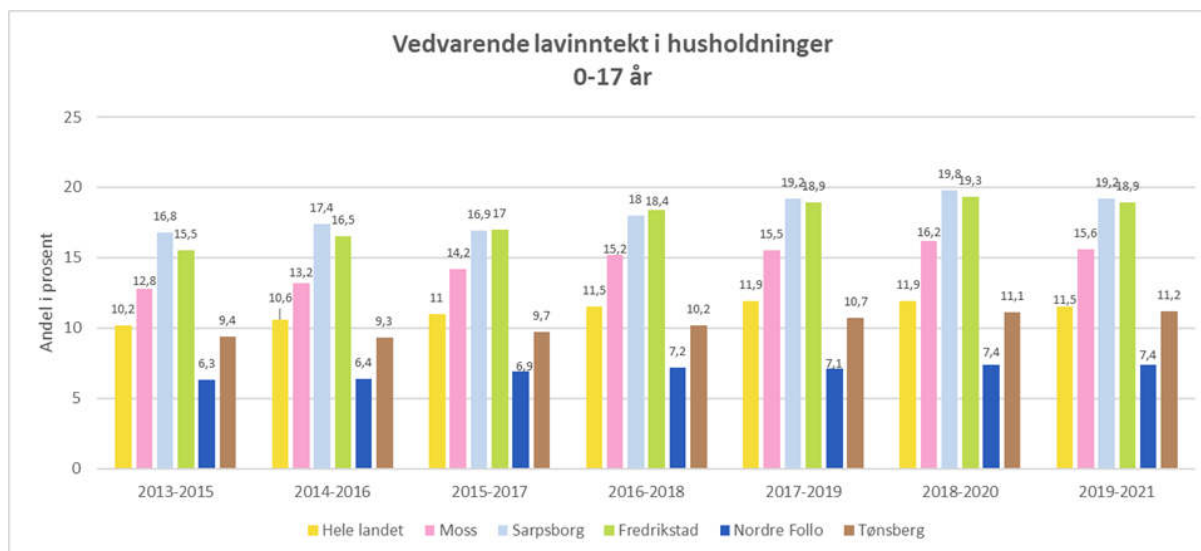
Andelen drop-out har tradisjonelt ligget høyt i Moss, men har nå kommet opp på landsgjennomsnittet. Det er allikevel grunn til å tro at «overhenget» av de som tidligere har avbrutt et utdanningsløp, fortsatt preger statistikken. Ungdom som ikke fullfører videregående skole, har større utfordringer med å komme inn på arbeidsmarkedet enn de som har fullført en utdanning. Ikke fullført utdanning er ofte en indikasjon på andre utfordringer, som for eksempel psykisk helse. Sammen med manglende utdanning utgjør dette et viktig arbeidshinder.

Andelen mottakere med sosialhjelp som hovedinntekt har gått ned siden 2019. Den samme tendensen gjør seg gjeldende i sammenlignende kommuner, samt i Kostragruppe 11. Samtidig ser vi at antall mottakere av sosialhjelp øker. Det kan ha en sammenheng med at flere er i behov av økonomisk sosialhjelp som supplerer til egen inntekt. Økningen i antall mottakere skyldes i tillegg økning i antall flyktninger.

Barn og familieøkonomi

Barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt³³

1 361 barn bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt i Moss i 2021 (15,6 prosent). Moss ligger signifikant over landssnittet på 11,5 prosent, men lavere enn Sarpsborg og Fredrikstad.

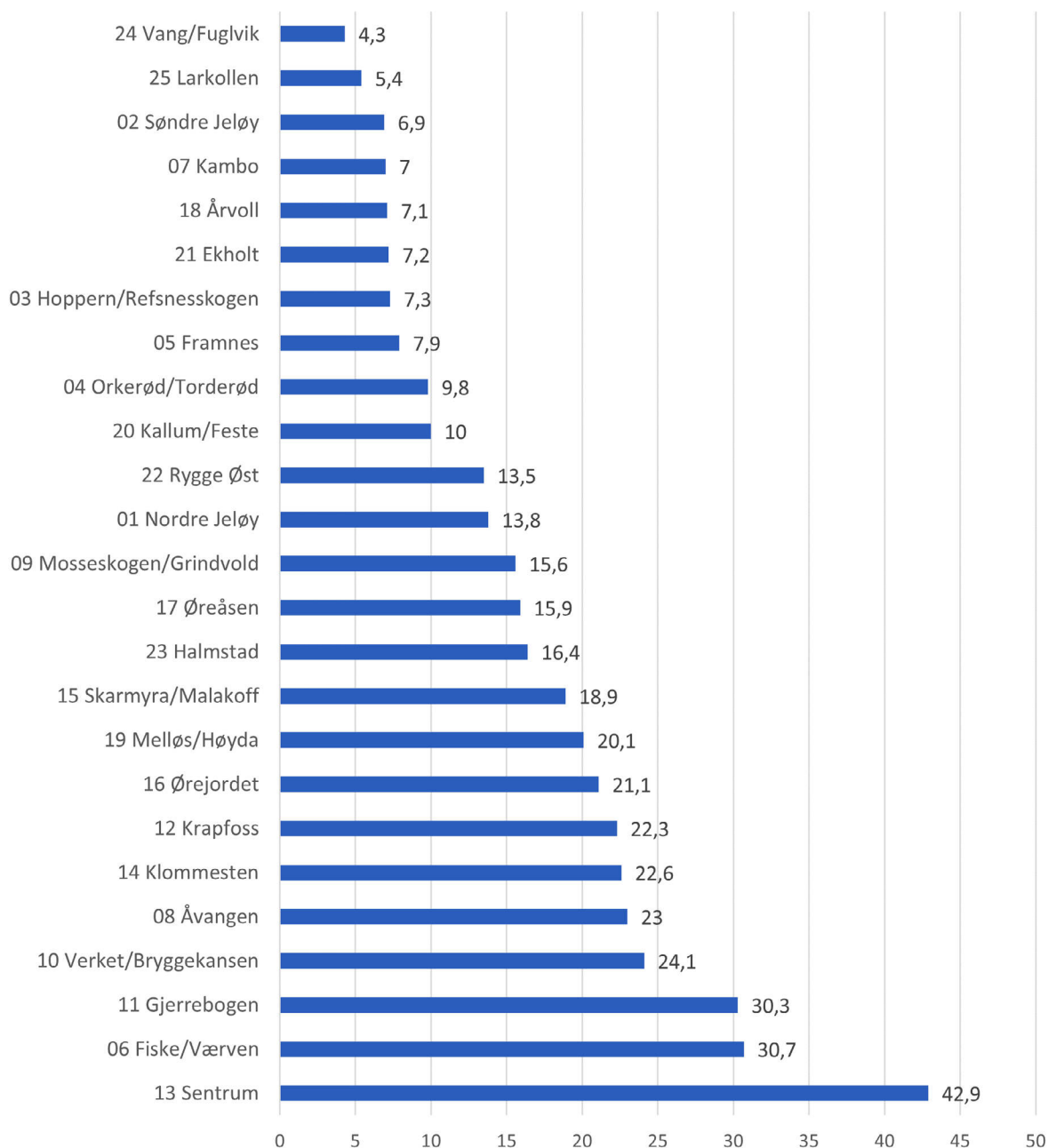
Over tid har det vært en økning i Moss med nesten tre prosentpoeng (2,8 prosent, siden måling i 2013–2015). Det har også vært en økning i landet i samme periode, men økningen har vært lavere enn i Moss (1,3 prosent). Sammenlignbare østfoldbyer har tilsvarende økning som Moss. Siste måling viser en liten nedgang i østfold-byene og nasjonalt.

³³ Andel som bor i husholdninger med inntekt under 60 % av nasjonal medianinntekt, beregnet etter EU-skala, over en treårsperiode (SSBs inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger/Kommunehelsas statistikkbank, FHI).

Mer enn halvparten (54 prosent) av barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt i Moss hadde i 2021 hovedforsørger med lav utdanning³⁴. Det er noe høyere enn landet med 52 prosent.

For en sammenheng mellom bomiljø og husholdninger i lavinntekt se Bærekraftsmål 11.

Barn i lavinntektshusholdninger, EU-60

34. Statistikk og analyse | Bufdir/SSB. Registerbasert inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

Det er store forskjeller på *hvor* i kommunen barn i lavinntekt bor³⁵. Høyest andel finner vi i sentrum med 43 prosent (96 barn).

På Åvangen bor nesten hvert fjerde barn i husholdning med lavinntekt (128 barn i 2020)³⁶.

Barn i risiko for økonomisk sårbarhet

Barn som bor i husholdninger med enslig forsørger, voksne i lavlønnsarbeid eller uten yrkestilknytning, husholdninger som har mottatt sosialhjelp sist år eller hvor minst en person mottar uføretrygd, er i risiko for økonomisk sårbarhet³⁷. Andelen barn som bor i slike husholdninger er høyere i Moss enn i landet.

Barn av eneforsørgere³⁸

Moss har en høyere andel barn med eneforsørger enn landet (hhv. 17 og 15 prosent). Sarpsborg og Fredrikstad ligger på 18 prosent, mens Nordre Follo og Tønsberg ligger på 13 og 16 prosent. Andelen har gått ned ett prosentpoeng ved siste måling i Moss, mens den er stabil for landet og sammenlignbare kommuner i Østfold.

Andelen barn som bor med enslige foreldre er høyest i sentrumsområdene. Over hvert tredje barn (36 prosent) bor med enten mor eller far. Men det er på Åvangen at antall barn med eneforsørgere er høyest (150 barn). Lavest andel barn med enslige foreldre bor på Hoppern/Refsnesskogen og Kallum/Feste (hhv. 7 og 9 prosent)³⁹.

Barn i husholdninger hvor minst en person mottar uføretrygd

12 prosent barn i Moss bodde i 2021 i husholdninger hvor minst en person mottar uføretrygd. Andelen for landet er 8 prosent⁴⁰. På åtte år har andelen økt med tre prosentpoeng i Moss. Moss er tilsvarende Fredrikstad og Sarpsborg og følger samme utvikling.

Barn i husholdninger uten yrkestilknyttede personer

11 prosent barn i Moss bodde i 2021 i husholdninger uten yrkestilknyttede personer. Til sammenligning er tallene for landet omtrent åtte prosent. Utviklingen er nokså stabil⁴¹. Fredrikstad og Sarpsborg ligger noe over med 12 prosent.

Barnefamilier som mottar økonomisk sosialhjelp⁴²

Sosialhjelp er ytelse som dekker nødvendig livsopphold når man er uten økonomiske midler selv. Formålet er å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet. Sosialhjelp kan gis i tillegg til annen inntekt om denne ikke dekker nødvendige livsopphold⁴³. Mottakere av sosialhjelp er en utsatt gruppe for dårlige levekår.

35. Levekårskartleggingen viser årlige tall og tar utgangspunkt i kommunal median, i motsetning til statistikken over som tar utgangspunkt i vedvarende lavinntekt over tre år, samt nasjonal median.

36. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022.

37. Statistikk og analyse | Bufdir

38. Arbeids- og velferdsetaten (NAV)/Kommunehelsas statistikkbank, FHI. Andelen barn 0–17 år som det utbetales utvidet barnetrygd for, i prosent av alle barn 0–17 år som det utbetales barnetrygd for.

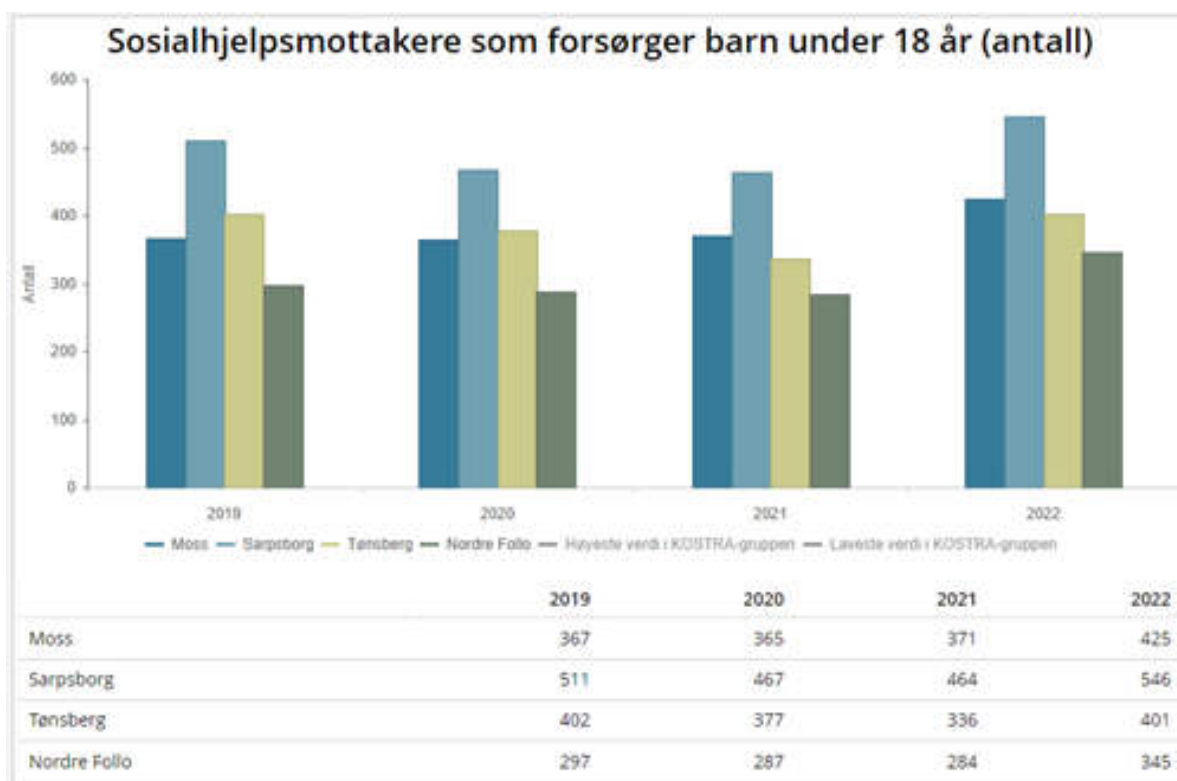
39. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022.

40. Statistikk og analyse | Bufdir/SSB. Registerbasert inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

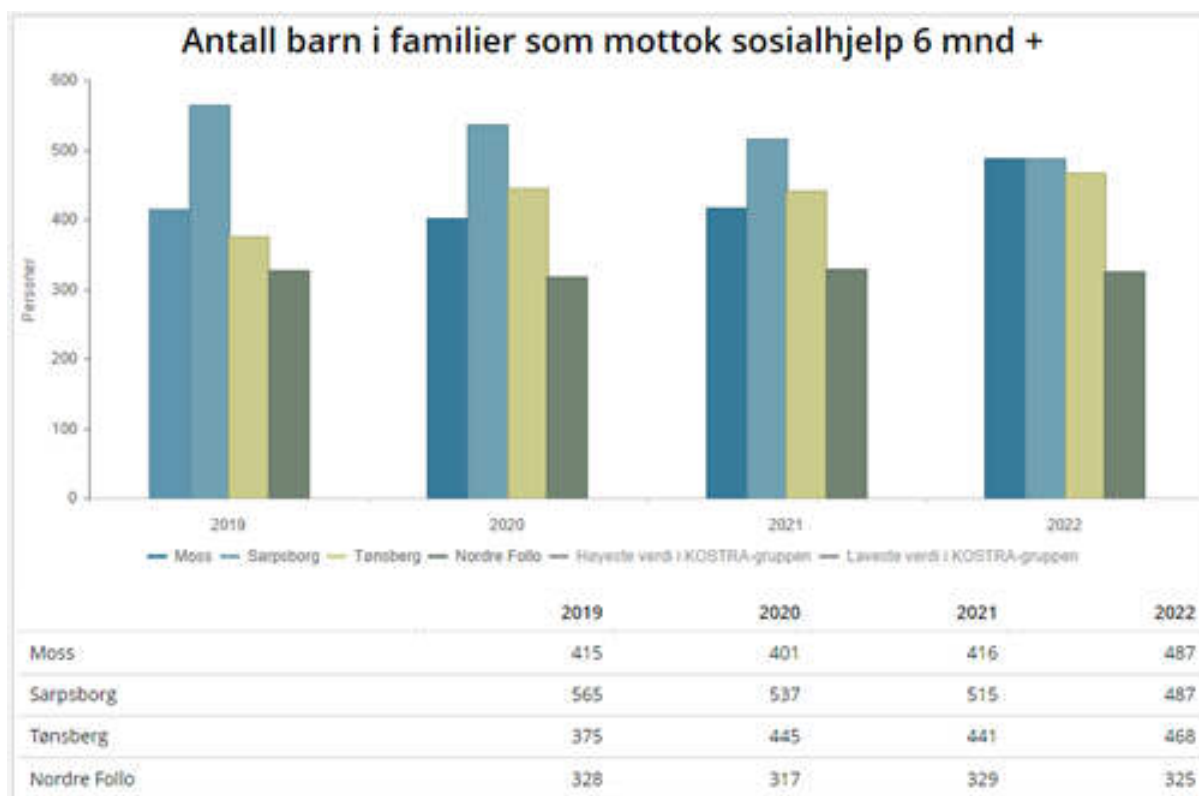
41. Statistikk og analyse | Bufdir/SSB. Registerbasert inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

42. Tall og analyse fra NAV Moss

43. Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sosialtjenesteloven) – Lovdata

44

45

44. Framsikt, SSB (KOSTRA), tabell 13138. Tabellnavn: Sosialhjelpstilfeller, utbetalt beløp og stønadstid, etter region, statistikkvariabel og år. Indikatornavn: Sosialhjelpsmottakere som forsørger barn under 18 år (antall)

45. Framsikt, SSB (KOSTRA), tabell 12213. Tabellnavn: Langtidstilfeller av sosialhjelp, etter region, statistikkvariabel og år. Indikatornavn: Antall barn i familier som mottok sosialhjelp 6 mnd. Kostrafunksjon: 281 – Økonomisk sosialhjelp

Tall og analyse fra NAV viser at antallet forsørgere som mottok økonomisk sosialhjelp steg med 58 personer fra 2019 til 2022. Tallet var ganske stabilt fra 2019 til 2021, men med en vekst på hele 54 personer fra 2021 til 2022. Den samme utviklingen gjør seg gjeldende i sammenlignbare kommuner, samt kommunene i Kostragruppe 11. Det er sannsynlig at denne utviklingen har sammenheng med et generelt økt kostnadsnivå i samfunnet.

Når det gjelder antall barn i familier som har mottatt økonomisk sosialhjelp i mer enn 6 måneder, viser tall fra NAV at Moss skiller seg ut fra sammenlignbare kommuner. Antallet barn økte med 71 fra 2021 til 2022. Tønsberg har også hatt en økning, mens Nordre Follo hadde en svak nedgang. En sannsynlig årsak kan være boligprisene i Moss. Dette gjelder spesielt for større leiligheter. Mange barnefamilier har store utfordringer med å leve av egen inntekt, og blir i noen tilfeller avhengig av sosialhjelp som supplerer til egen inntekt. Det er grunn til å tro at også barnefamilier som ikke mottar sosialhjelp har utfordringer på grunn av de økte levekårs-kostnadene, og langt flere barn enn det som fremkommer i denne statistikken omfattes av barnefattigdom⁴⁶.

Fordelingen av sosialhjelpsmottakere er svært ujevnt fordelt i kommunen. Sentrum (9 prosent) og Fiske/Værvan (8,4 prosent) skiller seg ut med å ha klart høyest andel sosialhjelps-mottakere.

Hoppern/Refsnesskogen ligger lavest med en andel på under en prosent⁴⁷.

Ungdoms opplevelse av familieøkonomi

Åtte av ti ungdomsskoleelever i Moss opplever at familien stort sett har god råd. Samtidig opplever 15 prosent at foreldre av og til mangler penger til å betale for fritidsaktiviteter som idrett, kino, bursdager reiser mv. Tre prosent opplever dette ofte⁴⁸. Andelen ungdom som opplever at familien har økonomiske utfordringer er nokså lik i alle skole-sonene uavhengig av hva levekårs-sonene viser av lavinntekt.

Utdeling av matposer i regi av frivillig sektor

Lokal frivillig sektor ved Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen Moss Korps, med Evangeliesenteret og Varmestua som samarbeidsparter, startet høsten 2023 en felles matutdeling i Moss basert på stort behov. Formålet med «Felleskap for mat» er å dele ut mat til enkeltpersoner og familier som er av behov for mat i Moss.

672 husstander har vært i kontakt med «Felleskap for mat» i perioden august-oktober 2023. Antall matposer som er delt ut har økt pr. måned (august: 446, september: 591 og oktober: 976 matposer).

46. NAV Moss

47. Mangfoldige Moss. Levekårs-kartlegging 2022.

48. Ungdata, 2022

Vurdering av bærekraftsmål 1

Inntekt og økonomi er viktig for helse og livskvalitet. Å vokse opp i familier som over tid har lav inntekt har betydning for barnas utvikling, helse, livskvalitet og velferd⁴⁹. Barn som vokser opp med lave inntekter har høyere risiko for å selv ha lav inntekt som voksne.

Andelen mossinger, inkludert barn, som bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt er høy, høyere enn landet, og øker over tid. Selv om det ved siste måling var en nedgang i andelen barnefattigdom, er det bekymringsfylt at prisveksten og renteoppgangen har gitt ekstra utfordringer til de som allerede har en stram økonomi.

Andelen barn som bor i husholdninger som er i risiko for økonomisk sårbarhet er høyere i Moss enn landet for øvrig. Tall fra NAV Moss viser videre at Moss har en forholdsvis høy andel sosialhjelpsmottakere, dette gjelder også familier med barn. Andelen er økende. Den geografiske fordelingen av sosialhjelpsmottakere og husholdninger i vedvarende lavinntekt er ujevnt fordelt i kommunen.

Det er flest med lavinntekt blant sosialhjelpsmottakere, personer som jobber lite, er arbeidsledige, enslige forsørgere eller personer med lav utdanning. Befolkningen uten utdanning etter grunnskolen har generelt over 20 prosent lavere yrkesdeltakelse enn den med høyere utdanning.

Selvopplevd fattigdom

I spørreundersøkelser, blant annet Ungdata, er det ofte færre som selv oppgir at de opplever fattigdom i hverdagen enn statistikken viser fra inntekt.

Opplevelse av å være fattig avhenger av livsfase, hvor mange som deler bolig, hvor man bor, hva som er vanlig i nærmiljøet og hvordan foreldre håndterer situasjonen. Foreldre vil ofte strekke seg langt og prioriterer barna når ressursene i familien fordeles⁵⁰. Fattigdom kan oppleves sterkere om man bor i områder med høy økonomisk kapital enn om man bor i et mer homogent område⁵¹.

”Vi likte å gå i treningsklær vettu, sånne avslappa klær, men når vi gikk sammen i en gjeng med hetta over hodet tror folk vi er gangstere med én gang, du føler deg normal innafor ditt område, men utenfor resten av verden”

Albion 23 år, Oslo øst

Negative påvirkningsfaktorer for bærekraftsmålet / Risiko for fattigdom

Årsakene til og virkningene av fattigdom er komplekse og avhengig av mange forhold. Strukturelle og politiske forhold har betydning. Endringer i arbeidslivet, som for eksempel ny teknologi og nye kompetansebehov kan bidra til at noen faller ut. Prisvekst høyere enn lønnsutvikling, boligmarked og knapphet på boliger er andre forhold.⁵² Endringer i livssituasjon som for eksempel sykdom, ulykke, krig, jobbtap eller samlivsbrudd er forhold som kan endre familieøkonomien. Mange årsaker til fattigdom kan altså ligge utenfor familien og avhenge av hvordan samfunnet rundt er utformet. En kunnskapsoppsummering fra 2018 trekker fram familieforhold og samspill i familien, sosial deltagelse og relasjoner til jevnaldrende, utvikling, utdanning og overgang til voksenroller, helse, helseatferd, kriminalitet, nærmiljø og bo-forhold samt generasjonsoverføringer av muligheter og barriere⁵³.

49. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Indikator Inntekt

50. Thorød, (2006) Anne Brita: En normal barndom? Foreldrestrategier for å skjerme barn fra konsekvenser av å leve med lav inntekt. NOVA Rapport 2/6.

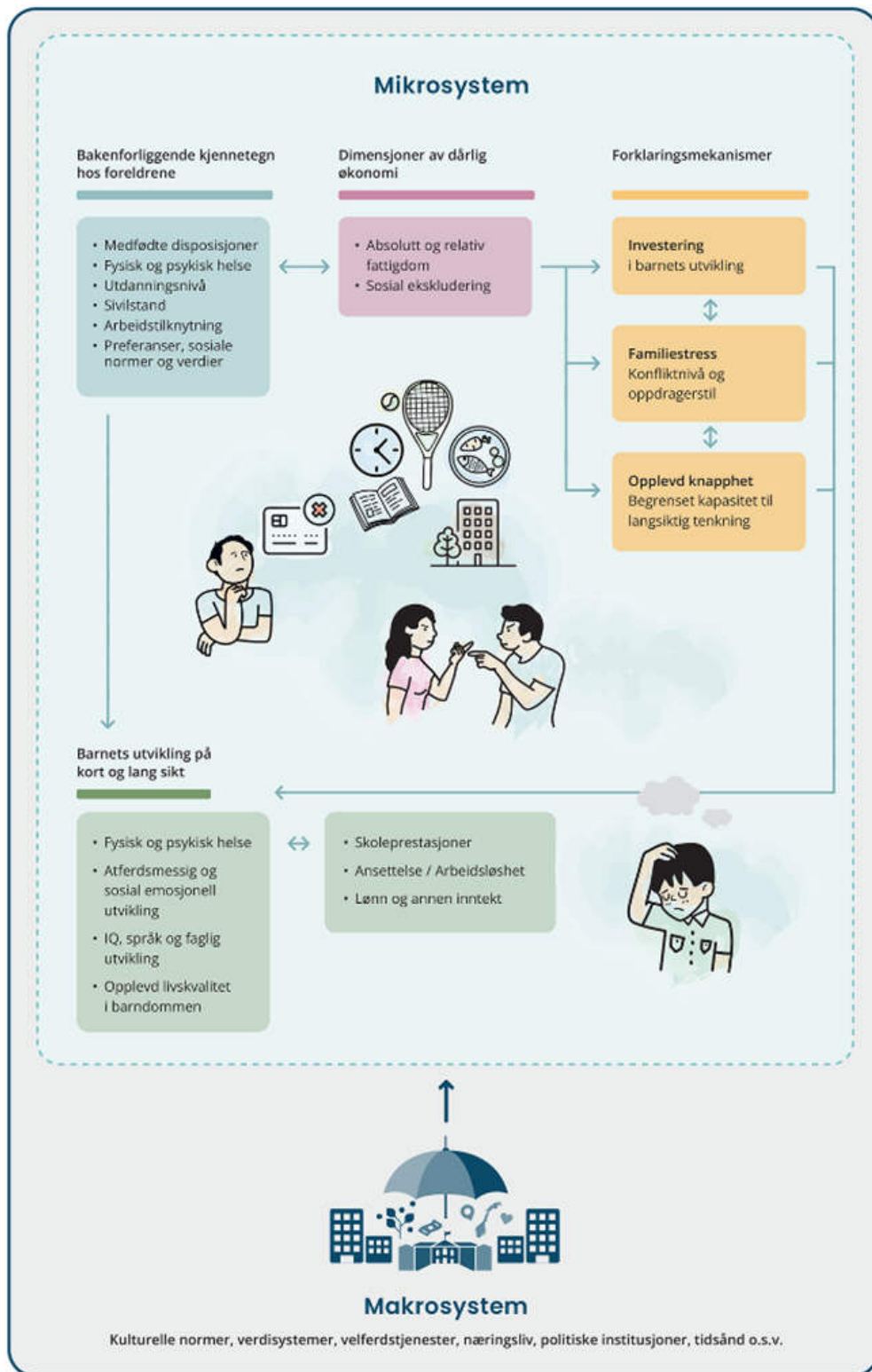
51. Kirkens Bymisjon og Respons Analyse. (2019) Snakk om fattigdom. En rapport om barn som vokser opp i fattige familier. (side 17)

52. Ibid. Side

53. Kilde: Hyggen, C. Brattbakk, I. og Gorgeraas, E. (2018) Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. En kunnskapsoppsummering. Rapport nr. 11/18.

En forhåndsutredning utført av et ekspertutvalg for Barne- og familiedepartementet om barn i fattige familier fra 2023⁵⁴ illustrerer mulige sammenhenger og konsekvenser innad i familien. (mikrosystemet) Den viser forklaringer på hvordan fattigdom påvirker og opprettholder

fattigdom i familiene. Forklaringsmodellene handler om investering, psykososiale forklaringer som familiestress eller opplevd knapphet, i tillegg til bakenforliggende kjennetegn som sammenfaller med inntekt. Forklaringsmodellene utfyller hverandre.

54. Ekspertutvalg (2023), Barne- og familiedepartementet. Kilde: www.regjeringen.no. En barndom for livet – Kudos (dfo.no)

Investeringsforklaringen sier at fattige familier har mindre tid, penger og kapasitet til å investere i barnas personlige utvikling, læring og helse. Det kan gjelde kvalitet på bolig, skolearbeid, fritidsaktiviteter og kosthold.

Familiestresshypotesen går ut på at økonomiske utfordringer fører til stress, noe som kan gi søvnløshet, psykiske påkjenninger og foreldrekonflikt som kan ha uheldige konsekvenser for relasjoner og samspill i familien. Dette påvirker barn og unges læring, utvikling og helse.

Psykologisk knapphetshypotese: å oppleve å ha dårlig råd påvirker den kognitive kapasiteten, evnen til å planlegge og styre impulser.

Illustrasjonen på forrige side viser hvordan arvelige og miljømessige egenskaper påvirker økonomien, overføres fra foreldre til barn og videreføres i familien.

Skoleprestasjoner og utdanning

Flere barn med lavinntekt enn andre har utfordringer med læring og skoleprestasjoner. Foreldres skoleinvolvering, forventninger til barnas prestasjoner og foreldrestil er de viktigste påvirkningsfaktorene. For barn som vokser opp i lavinntektsfamilier, er det å gjøre lekser sammen med foreldre svært viktig for skoleprestasjoner.

Utenforskap

Barn og ungdom i lavinntektsfamilier er mer utsatt for mobbing og utestengelse, har færre venner og er mer utsatt for mistrivsel på skolen. De har færre muligheter til å delta på arenaer for samvær, læring, utvikling av ferdigheter og mestringsopplevelser. Utenforskap og ensomhet kan være et resultat dersom man ikke opplever å være en del av det sosiale miljøet. Å oppleve tilhørighet i nærmiljøet kan bidra til positiv identitetsutvikling, tillit og demokratiforståelse som man kan gå glipp av ved å være utenfor.

Bomiljø og flytting

Lavinntektsfamilier bor i større grad enn andre dårligere og trangere, oftere i leid bolig, noen i utrygge bomiljø. Ustabil oppvekst og svak tilknytning til venner og nærmiljø kan bli resultat av at familien ofte må flytte. Det er dokumentert at nabolag og boforhold har betydning for barn og unges livssjanser. Flere studier påviser «nabolagseffekter» på barn og unges sosiale mobilitet i form av utdanning, yrkesposisjon, arbeidstilknytning og inntekt.

Sårbarhet i ungdomstida og overgang til voksenlivet

Norsk og nordisk forskning antyder at inntekten i familien får større betydning i tenårene. Mot slutten av tenårene er en særlig sårbar periode for negative virkninger av fattigdom på helse, utdanning og overgang til voksenlivet.

Positive påvirkningsfaktorer for bærekraftsmålet

Internasjonale studier viser større sammenheng mellom oppvekst i lavinntektsfamilier og negative utfall enn norske utredninger. Foreldrenes inntektsnivå har mindre betydning for barnas framtidige inntekt i Norge. Det kan bety at dagens innsats i norske utdanningsinstitusjoner, helse og velferdstilbud har positive effekter. Økonomiske virkemidler vil kunne ha direkte effekt ifølge ekspertutvalget.

Den viktigste påvirkningsarenaen for å utjevne forskjeller er barnehagen⁵⁵.

Barnehagedeltakelse har best utfall for familier med lav inntekt eller lav utdanning. Særlig har tiltak med høy kvalitet effekt, for eksempel med lekbasert læring for språk, matematikk og selvregulering. Ekspertutvalget foreslår automatisk tilbud i barnehage og gratis kjernetid som tiltak som kan gjøre en forskjell. Andel barn med redusert foreldrebetaling og/eller gratis oppholdstid i barnehagene i Moss var 28,4 prosent per desember 2022. Det utgjør 616 barn fra 516 husstander.

Studier viser at også kvaliteten på skolemiljøet er viktig bidrag. Flere fagkompetanser inn i skole, SFO og kulturskole, kan for eksempel bidra til å se, bygge relasjoner, styrke barn og unges utvikling. Inkluderende og utviklende kultur- og fritidsarenaer og nærmiljø motvirker også negative effekter av fattigdom.

Gjennom boligpolitiske virkemidler som blant annet lokalisering av kommunalt eide utleieboliger, kan kommunen gi gode og stabile boforhold for familier i lavinntekt.

Ekspertutvalget anbefaler særlig å kompensere fattigdom med økonomiske virkemidler til inntektsøkninger, finansiering av tjenester og arenaer som inkluderer alle. For å motvirke geografiske ulikheter anbefaler de områdesatsninger.⁵⁶

55. Webinar om utenforskap 02.02–2023 Universitetet i Agder/En barndom for livet Økt tilhørighet, mestring og læring for Selbarn i fattige familier. Ekspertgruppe om barn i fattige familier nedsatt av Barne- og familiedepartementet i august 2022.

56. Ekspertutvalg (2023), Barne- og familiedepartementet. Kilde: www.regjeringen.no. En barndom for livet – Kudos (dfo.no)

GOD HELSE OG LIVSKVALITET

Bærekraftsmål 3 handler om å sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder. At alle kan leve friske og sunne liv er en forutsetning for å oppnå bærekraftig utvikling⁵⁷. I dette kapitlet vil vi beskrive mossingenes fysiske og psykiske helse og faktorene som kan påvirke helsa positivt eller negativt.

Helsetilstanden i Moss

Sykdomsbildet i Norge er dominert av ikke-smittsomme sykdommer, slik som psykiske lidelser, muskel- og skjelettlidelser, kreft, diabetes og hjerte- og karsykdom. Disse sykdommene har sammenheng med både individuelle levevaner og med hvordan storsamfunnet og lokalsamfunnet er innrettet⁵⁸. Det er godt dokumentert at disse sykdommene er ujevnt sosialt fordelt, dvs. at de i større grad rammer innbyggere med lav utdanning og/eller lav inntekt, og at sykdommene i stor grad kan forebygges med strukturendringer og systemtiltak. Slike tiltak skjer i stor grad i andre sektorer enn helse- og omsorgssektoren, slik som i skoler, barnehager, lokalmiljøet, arbeidslivet og i frivillig sektor.

57. Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (2019)

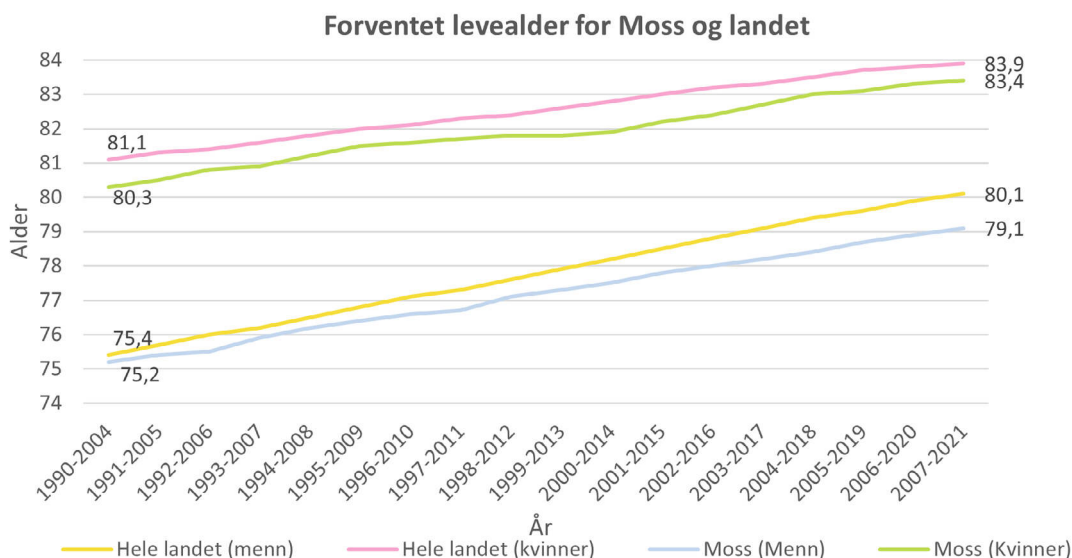
58. Meld.St 15. Folkehelsemeldinga. Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar (2023) (Helse- og omsorgsdepartementet).

59. Forventet levealder ved fødsel, beregnet ved hjelp av dødelighetstabell. Statistikken viser 15 års gjennomsnitt. SSB/Kommunehelsas statistikkbank.

60. Meld.St 15. Folkehelsemeldinga. Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar (2023) (Helse- og omsorgsdepartementet).

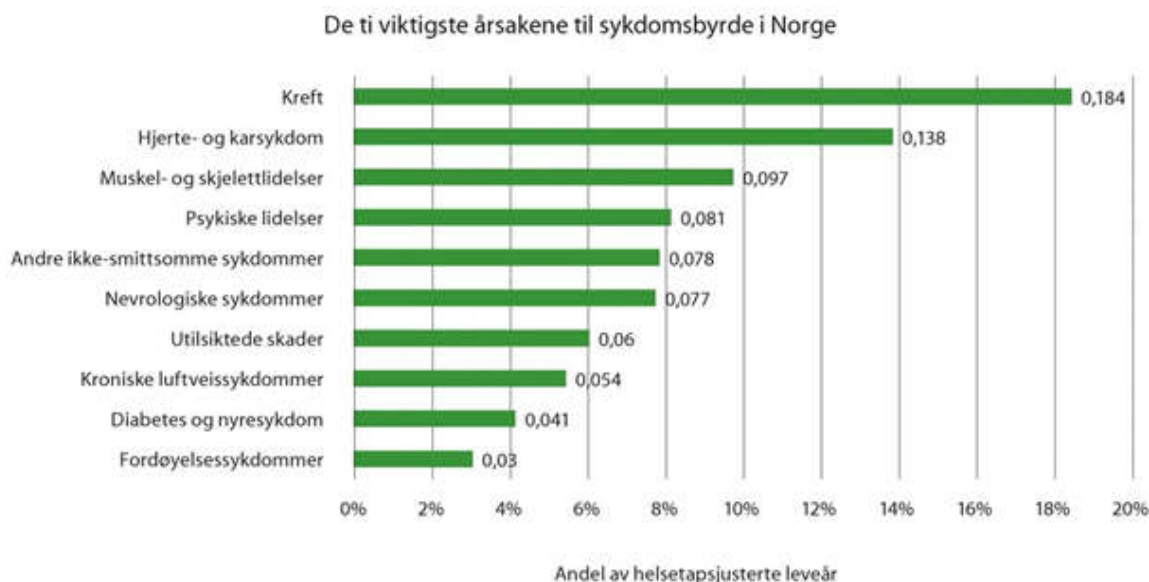
[Vi lever litt kortere i Moss – og vi er sykere enn landsgjennomsnittet⁵⁹](#)

Forventet levealder er et viktig mål på helsa i en befolkning. Levealderen i Norge stiger – i tråd med det nasjonale målet om at Norge skal være blant de tre landene i verden med høyest levealder⁶⁰. Selv om den forventede levealderen også stiger i Moss, er levealderen signifikant lavere enn landsgjennomsnittet. Forventet levealder for kvinner i Moss er 83,4 år, mens den er 79,1 år for menn. Gjennomsnitt for landet er hhv. 83,9 og 80,1 år. Levealderen har økt noe mer for menn over tid enn det har for kvinner. Slik er det også for landsgjennomsnitt. I Moss er økningen hhv. 3,9 og 3,1 år i perioden 1990–2004 til 2007–2021.

De vanligste dødsårsakene er hjerte- og karsykdom (30,7 prosent), kreft (30,6 prosent) og nevrologiske sykdommer (8,6 prosent). De viktigste årsakene til sykdomsbyrde, dvs. kombinasjonen av antall dødsfall før forventet levealder og helsetap mens man er i live, er kreft, hjerte- og karsykdom, muskel- og skjelettlidelser og

psykiske lidelser, se tabellen nedenfor⁶¹. Moss kommune ligger om lag på landssnittet når det gjelder selvmord⁶². Den siste tiårsperioden litt under snittet for menn (92 vs. 100) og litt over snittet for kvinner (105 vs. 100). Om lag 7–8 menn (14,6/2) og 3–4 kvinner (7,5/2) i alder 0–74 år har dødd av selvmord per år den siste tiårsperioden i Moss.

61. [Meld. St. 15 \(2022–2023\) – regjeringen.no](#)

62. [Dødsårsaksregisteret ved Folkehelseinstituttet](#)

Psykisk helse

Psykiske lidelser og plager er ett av våre største folkehelseproblemer. Samfunnskostnadene for psykiske plager og milde til moderate psykiske lidelser er høyere enn for noen annen sykdomsgruppe. Blant barn og unge under 18 år er depresjon, angstlidelser, tilpasnings- og spiseforstyrrelser de hyppigst forekommende psykiske lidelsene. Mens relativt få barn og unge oppfyller diagnosekravene for psykiske lidelser, har relativt mange barn og unge psykiske plager.

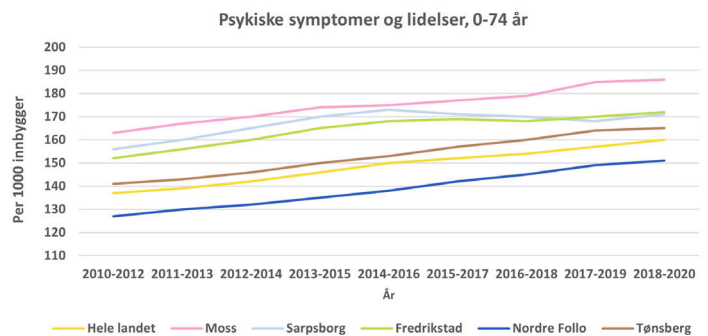
De vanligste psykiske lidelsene blant voksne er depresjon, angst- og ruslidelser. Om lag 15 prosent vil få en angstlidelse i løpet av et år, mens én av ti vil få en depressiv lidelse i løpet av et år. Langt flere rapporterer om psykiske plager i form av engstelse, ensomhet, depressive tanker mv. Psykiske lidelser kan ha fatale utfall, i form av selvmord og overdoser, med store omkostninger for pårørende.

Psykiske helseplager blant skoleelever

Psykiske helseplager er ikke klinisk målt i Ungdata, men handler om ungdoms opplevelse av om alt er et slit, søvnproblemer, føle seg trist, føle håpløshet med tanke på fremtiden, føle seg stiv/ anspent, bekymre seg, føle seg ensom.

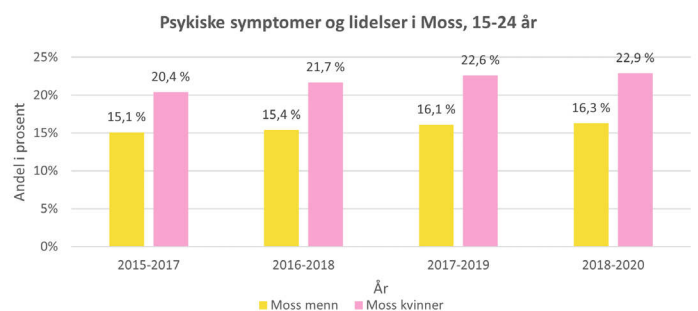
Andel ungdom som har opplevd mange psykiske helseplager den siste uka har hatt en svak nedgang siden 2019, både på ungdoms- og videregående skole. På ungdomstrinnet har det vært en nedgang fra 19 til 17 prosent, mens på videregående 3. trinn har det vært en nedgang fra 28 til 19 prosent.

25 prosent av jentene og 8 prosent av guttene på ungdomsskolen oppgir å ha hatt mange psykiske helseplager den siste uka. På videregående oppgir 24 prosent av jentene og 13 prosent av guttene det samme (se graf under).

Psykiske symptomer og lidelser i hele befolkningen (0-74 år)⁶³

Andel som oppsøker legevakt/fastlege på grunn av psykiske symptomer eller lidelser ser ut til å øke noe, både i landet, i sammenlignbare kommuner og i Moss. 18,6 prosent av mossinger i alder 0-74 er i kontakt med fastlege/legevakt pr. år grunnet psykisk helse. Det er signifikant høyere andel enn landssnittet på 16,0 prosent og sammenlignbare kommuner.

63. Kommunehelses statistikkbank, FHI/Kontroll og Utbetaling av HelseRefusjon (KUHR)-databasen i HELFO, HelseDirektoratet.

Psykiske symptomer og lidelser blant 15–24 åringer

Nesten en av fem (19,5 prosent) i alderen 15–24 år oppsøkte legevakt/fastlege på grunn av psykiske symptomer eller lidelser i Moss i perioden 2018–2020. Det er over landsgjennomsnittet på 16,6 prosent. Andelen er høyest blant jenter (22,9 prosent sammenlignet med gutter som var 16,3 prosent).

Psykisk symptomer og lidelser blant 25–44 åringer

I Moss har 23,3 prosent av innbyggerne i alder 25–44 år oppsøkt legevakt/fastlege på grunn av psykiske symptomer eller lidelser i perioden 2018–2020, mens landsgjennomsnittet var 19,4 prosent. I Moss var andelen høyest blant kvinner (26,7 prosent mot 20,0 prosent blant menn).

Psykisk symptomer og lidelser blant 45–74 åringer

Også blant de over 45 år er andelen høyere enn landsgjennomsnittet (20,8 prosent i Moss og 17,9 prosent i landet). Andelen er høyest blant kvinner (24,3 prosent mot 17,5 prosent blant menn).

Reseptbelagte legemidler psykisk helse

En høyere andel over 45 år bruker reseptbelagte legemidler mot psykiske lidelser i Moss i perioden 2019–2021 (13 prosent) enn landet ellers (11,5 prosent), men lavere enn de sammenlignbare kommunene i Østfold. Andelen er økende. Meste brukte legemiddel er antidepressiva og beroligende midler/sovmidler. Det er en høyere andel kvinner som bruker legemidler for psykiske lidelser (hhv. 16,8 prosent blant kvinner og 9,2 prosent blant menn)⁶⁴.

Fysisk helse

Sykehusinnleggelser kan gi innsikt i problematikk rundt utbredelse av både sykdom og bakenforliggende risikofaktorer, og kan bidra med verdifull informasjon for å få oversikt over helsetilstanden i befolkningen. Sykehusinnleggelser kan i tillegg være en indikator på potensialet for forebyggende innsats⁶⁵.

Hjerte- og karsykdommer

I perioden 2020–2022 ble 1,8 prosent av mosingene innlagt på sykehus pga. hjerte- og karsykdom, mens tilsvarende tall for hele landet var 1,6 prosent. Det var ikke flere dødsfall av hjerte- og karsykdom i Moss enn i resten av landet (per 1 000 innbyggere)⁶⁶.

Diabetes type 2

Livsstilsfaktorer som overvekt og røyking er viktige risikofaktorer for utvikling av type 2-diabetes. Forekomst av type 2-diabetes kan derfor si noe om befolkningens helsevaner som røyking, kosthold og fysisk aktivitet. Det er sosioøkonomiske forskjeller i forekomst av diabetes type 2⁶⁷.

5,2 prosent av mosinger mellom 30–74 år brukte legemidler mot type 2-diabetes i perioden 2019–2021 mens tilsvarende tall for hele landet var 4,6 prosent⁶⁸.

Kols

11,4 prosent av mosingene i alderen 45–74 år brukte legemidler mot kols/astma i perioden 2019–2021⁶⁹. Det er likt som landsgjennomsnittet. I perioden 2013–2022 var det imidlertid flere mosinger som døde tidlig av kols enn i landet ellers (per 100 000 innbyggere i alderen 0–74 år)⁷⁰.

0,3 prosent av mosinger over 45 år (73 personer) var innlagt på sykehus (både dag- og døgnopphold) grunnet kols i perioden 2015–2017. Andelen er om lag på nivå med landet og Fredrikstad, men lavere enn Sarpsborg. En høyere andel kvinner (0,4 prosent) enn menn (0,2 prosent) var innlagte grunnet kols.

64. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Reseptregisteret, Folkehelseinstituttet

65. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Norsk pasientregister (NPR)

66. Kommunehelsas statistikkbank

67. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Brukere av legemidler til behandling av type 2-diabetes

68. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Reseptregisteret

69. Reseptregisteret, Folkehelseinstituttet

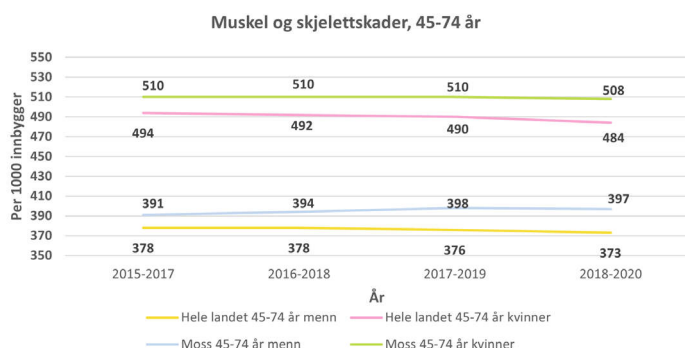
70. Kilde: Kommunehelsas statistikkbank

Muskel- og skjelettsykdommer

Diagnosegruppen muskel- og skjelettsykdommer er blant de vanligste årsakene til sykefravær og uførhet. Mange typer muskel- og skjelettsykdommer har sammenheng med økende alder, stillesittende livsstil og til dels også overvekt. Muskel- og skjelettsykdommer er vanligere hos personer med lav sosioøkonomisk bakgrunn⁷¹. Muskel- og skjelettsykdommer øker med alder⁷². Det er nesten dobbelt så mange i aldersgruppen 45–74 år med muskel- og skjelettsykdommer (45,2 prosent) enn det er i aldersgruppen 15–24 år (24,4 prosent).

Moss ligger nokså likt landet og sammenlignbare kommuner i den yngste aldersgruppen. I aldersgruppen over 45 år ligger Moss noe over landssnitt og sammenlignbare kommuner. Tallene er nokså stabile over tid, dette gjelder for begge aldersgrupper.

Det er kjønnsforskjeller i muskel- og skjelettsykdommer. Kvinner er overrepresenterte, særlig i den eldre aldersgruppen.

Hoftebrudd⁷³

De fleste hoftebrudd rammer eldre og skyldes redusert beinmasse (benskjørhet) kombinert med et fall. Blant eldre er hoftebrudd alvorlig fordi det kan medføre redusert funksjonsevne og behov for hjelp, og dermed redusert livskvalitet. Det er et betydelig potensial for forebygging av skader og ulykker.

1,3 per 1 000 mossinger i alder 45–74 år var innlagt (dag- og døgnopphold) i somatiske sykehus per år i perioden 2015–2017. Hoftebrudd øker med alder og i aldersgruppen over 75 år har andelen økt til 18,3. Det er store forskjeller mellom kjønnene. 20 prosent av kvinnene og 15 prosent av mennene har vært innlagt ved siste måleperiode (2015–2017). Andelen har i den eldste gruppa gått ned over tid, mens andelen er nokså stabil blant de under 75 år.

Kreft

Forekomsten av nye krefttilfeller var høyere i Moss enn landsgjennomsnittet i perioden 2012–2021. Per 100 000 innbyggere var det 641 nye tilfeller hos kvinner i Moss sammenlignet med 600 tilfeller i hele landet, mens tilsvarende tall for menn var 715 i Moss og 692 i hele landet.

Kreftregisteret for Moss (2022) viser antall registrerte nye krefttilfeller pr. år, fordelt på kjønn.

Moss (51 240)	Kvinner	Menn
2018 Moss	113	121
2018 Rygge	58	72
2018 Totalt Moss og Rygge	171	193
2019 Moss	112	122
2019 Rygge	50	63
2019 Totalt Moss og Rygge	162	185
2020	193	200
2021	201	196
2022	195	196

71. Kommunehelsas statistikkbank/Indikator Muskel og skjelett

72. Statistikken viser antall unike personer i kontakt med fastlege/legevakt/fysioterapeut og kiropraktor per 1000 innbyggere per år for muskel- og skjelettsykdommer ekskludert brudd og skader. Statistikken viser 3 års gjennomsnitt (2018–2020). Kommunehelsas statistikkbank/Kontroll og Utbetaling av HelseRefusjon (KUHR)-databasen i HELFO, Helsedirektoratet.

73. Norsk pasientregister (NPR)/Kommunehelsas statistikkbank, FHI.

Forekomst av kreft: antall personer som har blitt diagnostisert med kreft siste år, 1-4 år, 5-9 år og for mer enn 10 år siden

Moss	Siste år	1-4 år	5-9	>10år	Totalt
Kvinne	138	427	379	692	1636
Mann	118	401	403	499	1421

Pakkeforløp hjem for pasienter med kreft

Det er et mål om at alle som får en kreftdiagnose får tilbud om å bli inkludert i «Pakkeforløp hjem for pasienter med kreft». Pakkeforløpet består av et tilbud om samtaler for å kartlegge behov for tjenester og oppfølging ut over selve kreftbehandlingen. Det er fokus på pasientens livssituasjon og hva som er viktig for den enkelte. Pakkeforløpet skal sikre god struktur og logistikk i helsetjenesten. Det skal også være med på å sikre trygghet og forutsigbarhet for personer som lever med kreft eller som har fått behandling mot kreft. Dersom det kommer fram av kartleggingen at man trenger mer informasjon eller oppstart av andre tilbud/tjenester, får man hjelp til hvor man kan henvende seg. Resyme av kartleggingssamtalene sendes til pasientens fastlege. Tilbudet om pakkeforløp hjem for kreftpasienter startet i mars 2023. Per nå er det 61 pasienter som har takket ja til tilbudet.

Tannhelse

74 prosent av mossingene som svarte på folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) oppgir at tannhelsen er god. Ni prosent oppgir at tannhelsen er dårlig.

De aller fleste (89 prosent) oppgir at de har vært hos tannlege/tannpleier i løpet av de to siste årene, men det er forskjeller knyttet til utdanning og økonomi. 92 prosent av de uten økonomiske vansker oppgir å ha vært hos tannlege/tannpleier i løpet av de to siste årene, mens 77 prosent av de med økonomiske vansker oppgir det samme. Samme forskjeller ser man i utdanningsnivå. Åtte prosent av de de grunnskole som høyeste utdanningsnivå oppgir at det er mer enn fem år siden de sist var hos tannlege/tannpleier. For de med videregående skole som høyeste utdanning oppgir fem prosent det samme. Blant de med universitet som høyeste utdanning er det kun tre prosent. Av de som oppgir at tannhelsen er svært dårlig har majoriteten økonomiske vansker.

Tall fra Tannhelsetjenesten i Viken fylkeskommune viser andel 3-, 5-, 12-, 15- og 18-åringer som er kariesfrie og/eller med hull i Østfold i 2022.

Alder + kariesfrie	0-4 hull	5-9 hull	>9 hull
3 år 95,2 %	98,6 % (2 466)	1,1 % (27)	0,3 % (7)
5 år 81 %	94,6 % (2 041)	4,4 % (96)	1 % (21)
12 år 63,1 %	97,9 % (2 414)	1,9 % (46)	0,2 % (5)
15 år 45,1 %	89,1 % (2 140)	9,1 % (219)	1,8 % (43)
18 år 32,8 %	78,9 % (2 284)	16,1 % (467)	4,9 % (143)

Vaksinasjonsdekning – beskyttelse mot smittsomme sykdommer

Bedret hygiene og innføring av vaksinasjonsprogrammet er historisk sett de viktigste premisene for en bedre folkehelse i Norge og i verden ellers. I en tid med økt befolkning, mye reise-aktivitet på kryss av landegrenser og økende antibiotika-resistens, er det enda viktigere enn det har vært, å sette inn innsatsen der vi kan gjøre stor forskjell. Basalt smittevern, slik som håndvask og generelt unngå kontakt med andres kroppsvæsker, er et utrolig tilgjengelig og effektivt tiltak for å begrense både smittsomme sykdommer, følgeproblemer av dette, og antibiotikaresistens. Slik kan vi unngå unødig sykdom og i tillegg spare antibiotika til når det virkelig trengs. Vaksiner er også et av de viktigste virkemidlene for å forebygge smittsomme sykdommer.

Barnevaksinasjonsprogrammet

Høy oppslutning om barnevaksinasjonsprogrammet er nødvendig for å hindre utbrudd av alvorlige smittsomme sykdommer som f.eks. polio, meslinger og difteri. Vaksinasjonsdekningen i barnevaksinasjonsprogrammet er generelt noe lavere i Moss enn landsgjennomsnittet, men ikke så lav at dette medfører fare for at det oppstår utbrudd av disse sykdommene i vårt lokalmiljø. Det er imidlertid viktig å sørge for høy vaksinasjonsdekning også i fremtiden.

Influensavaksinasjon

Å vaksinere mot influensa forebygger både selve influensasykdommen og mulige følgesykdommer. Influensa er en av infeksjonssykdommene som medfører størst helsetap i Norge hvor opptil 10 prosent av befolkningen rammes. Influensa kan gi alvorlig sykdom og i verste fall forårsake dødsfall hos personer i risikogrupper. Personer over 65 år er den største risikogruppen⁷⁴. Kommunen har ansvar for å tilby influensavaksine til eldre over 65 år og andre risikogrupper. Norge har et mål om at 75 prosent i risikogruppene blir vaksinert. Per i dag er vaksinasjonsdekningen lavere enn dette, både i Moss, landet og sammenlignbare kommuner. Vaksinasjonsdekningen i Moss er på 66 prosent, noe høyere enn landssnittet på 62 prosent. Andelen er stigende.

74. Nasjonalt vaksinasjonsregister SYSVAK (2022/2023)/Kommunehelsas statistikkbank, FHI

75. Alders- og kjønns-spesifikke anslag for forekomst av demens (i prosent) i Norge i år 2020.

76. Alders- og kjønns-spesifikke anslag for forekomst av demens (i prosent) i Norge i år 2020 (FHI)

77. Demenskartet – Aldring og helse

78. Demenskartet – Aldring og helse

Seksuelt overførbare sykdommer

Skolehelsetjenesten gjør en kontinuerlig innsats i forebyggende arbeid. Både ved å tilstrebe sin tilgjengelighet og å fremme informasjon ut til de unge. Allikevel er det en økning av seksuelt overførbare sykdommer, f.eks. har gonoré økt i Norge med 37 prosent hittil i 2023, sammenliknet med 2022. Enda mer bekymringsfullt er økning i resistent gonoré. Vi vet at mikrober skyr ingen grenser, slik at forebygging slik som opplysning og smittevern er våre viktigste redskaper. Gode rutiner for smittesporing er nødvendig.

Demens

Alder	Totalt	Menn	Kvinner
65–69	0,7	0,6	0,9
70–74	5,6	6,4	4,8
75–79	9,5	10,0	9,0
80–84	17,9	17,8	18,0
85–89	33,0	30,4	34,6
90+	48,1	41,5	50,9 ⁷⁵

Demens øker med alderen fra anslagsvis 0,7 prosent i aldergruppen 65–69 år til 48 prosent i aldersgruppen 90 år og eldre⁷⁶.

Når antall eldre i Moss øker betyr det at det også at det vil bli flere eldre som har en demenssykdom. I Moss vil antall personer med demens nesten doble seg i perioden fra 2020 til 2040⁷⁷.

78

Moss 2020

Personer med demens			
Alder	Antall	♂	♀
30-64	20	10	10
65-69	21	8	13
70-74	157	84	73
75-79	179	85	94
80-84	224	99	125
85-89	235	83	152
90+	187	52	135

Moss 2040

Personer med demens			
Alder	Antall	♂	♀
30-64	20	10	10
65-69	29	11	18
70-74	208	113	95
75-79	279	141	138
80-84	397	180	217
85-89	489	189	300
90+	498	159	339

Faktorer som påvirker innbyggernes helse

Livskvalitet

God livskvalitet er en viktig verdi i seg selv og et viktig mål for folkehelsearbeid. Høy livskvalitet er en viktig beskyttelsesfaktor mot psykisk sykdom og for bedre fysisk helse⁷⁹. Trivsel, engasjement, sosialt fellesskap og livsglede er gunstig både for den enkeltes helse og levealder og også for familie-, arbeids- og samfunnsliv⁸⁰.

Livskvalitet er i gjennomsnitt høy i Norge, men den er skjevfordelt. Livskvaliteten blir bedre med alderen inntil 70 år, for så å flate ut og synke i veldig høy alder. Lavest livskvalitet rapporteres av ungdom, hvor relativt mange er lite fornøyde med livet, opplever lite mening, er mye ensomme, engstelige eller nedstemte⁸¹. Senere års forskning har vist at langvarig stress og belastninger fører til lavgradig betennelse i kroppen, noe som igjen disponerer for fysisk og psykisk sykdom⁸². Høy livskvalitet virker som en «vaksine» mot de helseskadelige effektene av langvarig stress og belastninger⁸³.

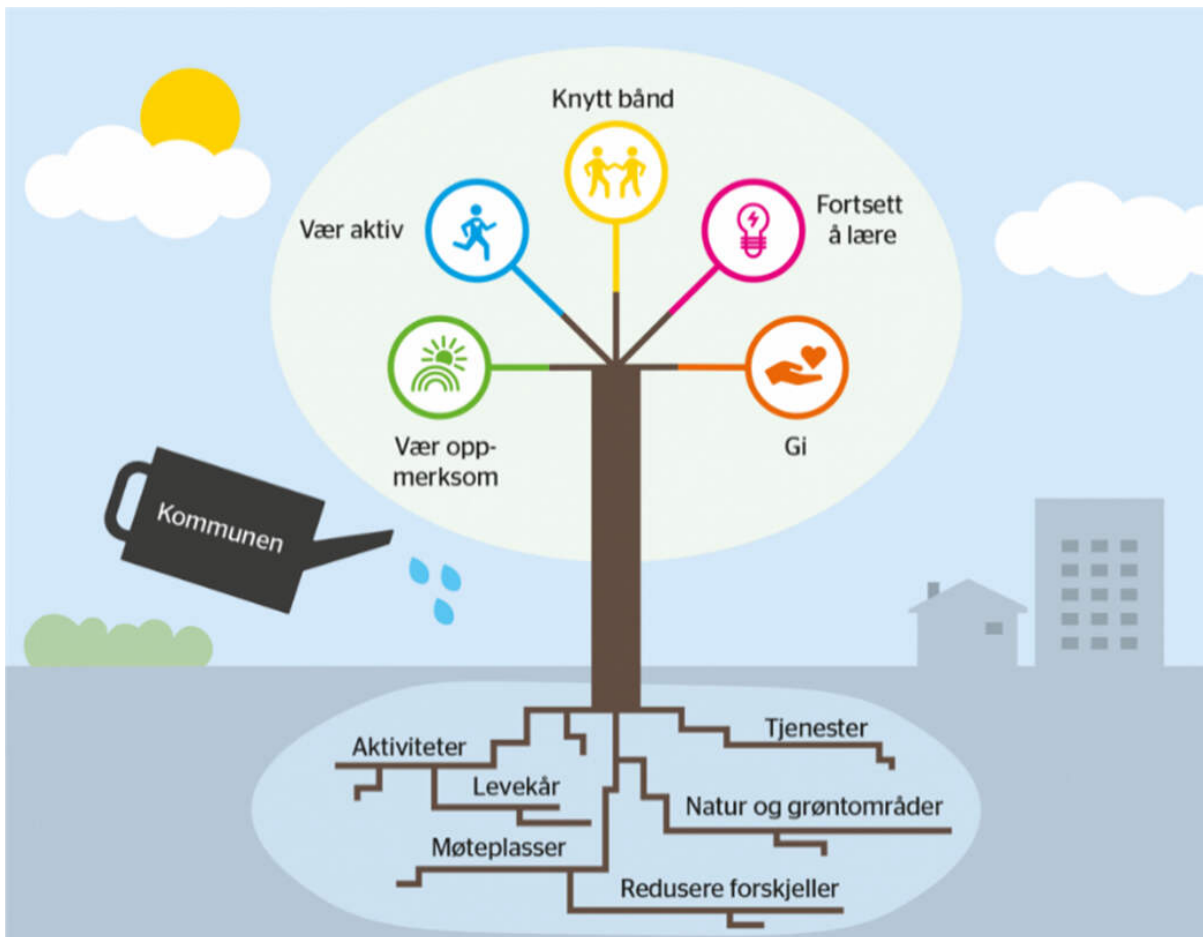
79. Opptappingsplanen for psykisk helse (2023–2033)

80. Livskvalitet – FHI

81. Livskvalitet – FHI

82. stressresponsen – Store norske leksikon (snl.no)

83. Fem grep for økt hverdagsglede | Tidsskrift for Norsk psykologforening (psykologtidsskriftet.no)

84

FHI viser til fem forskningsbaserte grep som bidrar til økt livskvalitet, kalt «fem grep for økt hverdagsglede». Grepene er å knytte bånd, å være aktiv, å være oppmerksom, fortsette å lære og å gi⁸⁵. Kommunen kan legge til rette for disse fem grepene gjennom by- og stedsutvikling, tjenesteutvikling og i samarbeid med frivillig sektor. På samfunnsnivå kan kvalitetene og grepene omsettes til måleindikatorer for å få kunnskap om livskvalitet blant innbyggerne og evaluere kommunens innsats.

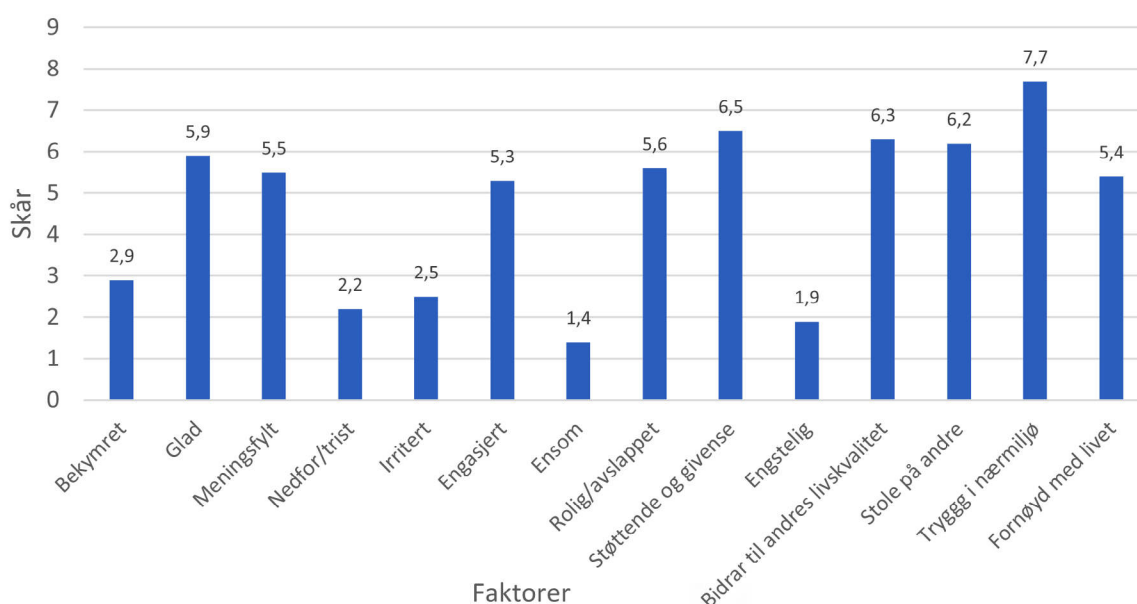
Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021)⁸⁶ viser at mossingene stort sett opplever stor grad av trygghet og lav grad av engstelse, ensomhet og bekymring. Figuren under viser hvordan mossingene gjennomsnittlig vurderer ulike livskvalitetsfaktorer på en skala fra en til ti.

84. Folkehelseprofil, 2022 (FHI)

85. Livskvalitet – FHI

86. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) [Microsoft Power BI](#)

Livskvalitetsfaktor - Moss

Framtidsutsikter

Andelen mosseungdom som tror de vil leve et godt og lykkelig liv er på lik linje med landsgjennomsnittet, men andelen har gått noe ned siden forrige måling. Det er noen kjønnsforskjeller i fremtidsutsikter og de eldre ungdommene er mer optimistiske enn yngre med tanke på fremtiden.

Når det gjelder om man har følt på håpløshet med tanke på framtida så er der de eldre ungdommene som føler mest på det. Om lag en av tre på videregående skole (30–35 prosent) sier de har følt håpløshet med tanke på framtida. Høyest andel er på avgangsåret på både videregående skole (35 prosent) og ungdomstrinnet (32 prosent)⁸⁷.

67 prosent på ungdomstrinnet og 71 prosent på videregående skole tror de vil få et godt og lykkelig liv. På ungdomstrinn er guttene noe mer optimistiske enn jentene (70 prosent av guttene og 66 prosent av jentene), mens dette jevner seg ut på videregående, der prosenten ligger på 71 for begge kjønn.

Flere gutter enn jenter på både ungdoms- og videregående skole tror de vil bli arbeidsledige. Optimismen øker med alder (ungdomstrinn: gutter 23 prosent, jenter 15 prosent. videregående skole: gutter 15 prosent, jenter 10 prosent).

Ensomhet

Ensomhet er en smertefull opplevelse av å være alene og beskrives som et samfunnsproblem. De siste tiårene er det kommet mye forskning om ensomhetens helseskadelige virkninger som viser at personer som er plaget av ensomhet har 29 prosent høyere risiko for hjerteinfarkt, 32 prosent høyere risiko for hjerneslag, 64 prosent høyere risiko for å utvikle demens og 30 prosent høyere risiko for en tidlig død⁸⁸.

Den største andelen ensomme i Moss kommune finner vi blant unge voksne (18–29 år), der 24 prosent oppgir at de er ensomme, etterfulgt av aldersgruppa 30–39 år, der 16 prosent er ensomme⁸⁹. Blant eldre over 70 år oppgir 9 prosent at de er ensomme.

Opplevelse av ensomhet kan kobles til utdanningsnivå. Lavest rapportering om ensomhet har gruppen med høyere utdanning på universitet/høyskolenivå. I denne gruppa rapporter ni prosent at de er ensomme. Blant mossinger med videregående eller maksimalt toårs høyere utdanning rapporter 13 prosent at de er ensomme, mens 16 prosent av de med grunnskole som høyeste utdanning rapporterer at de er ensomme.

87. Ungdata, 2022

88. Slik påvirker ensomhet helsen vår (psykologisk.no)

89. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) [Microsoft Power BI](#)

Moss kommune ligger på landssnitt i opplevd ensomhet på ungdomsskolen. På videregående skole ligger Moss noe under landssnitt (fire prosentpoeng under). Det har vært en nedgang både på ungdomstrinn og videregående skole siden siste måling. På ungdomstrinnet oppgir nesten en av fire (24 prosent) å være (ganske/veldig) mye plaget av ensomhet i 2022, mot 26 prosent i 2019. 24 prosent oppgir det samme på videregående skole. Opplevd ensomhet er størst på 10. trinn med 28 prosent.

Tilgang til helsetjenestene

Nesten alle ungdomsskoleelever kjenner til skolehelsetjenesten, men jenter bruker tjenesten hyppigere (43 prosent) enn gutter (26 prosent). En lik kjønnsforskjell ser man på videregående skole, men andelen er lavere blant begge kjønn. Mens bruk av skolehelsetjeneste på ungdomstrinnet har gått noe ned, har det vært en svak oppgang i bruk av psykolog for jenter.

Fysisk aktivitet

Fysisk aktivitet forebygger sykdom og plager, gir bedre fysisk funksjon, flere friske leveår og forebygger tidlig død. Fysisk aktivitet med moderat til høy intensitet i barne- og ungdomsårene ser ut til å ha gunstig påvirkning på blodtrykk, midjemål, insulinsensitivitet og kolesterol. Dette kan bidra til å redusere risikoen for utviklingen av hjerte- og karsykdom senere i livet⁹⁰.

Trening er noe de aller fleste ungdom i Moss driver med. 44 prosent av elevene på ungdomstrinnet trener ukentlig i idrettslag. Deltakelsen i idrettslag synker utover skoleløpet og er på 26 prosent på siste året på videregående. Deltakelsen på treningsstudio øker derimot med alder; fra 41 prosent på ungdomstrinn til 57 prosent på siste året på videregående. Flere gutter enn jenter er fysisk aktive på ungdomstrinnet, og deltar mer i idrettslag (54 prosent gutter, 35 prosent jenter) og på treningsstudio (44 prosent gutter, 39 prosent jenter).

En av fire på ungdoms- og videregående skole er fysisk aktiv en til to ganger i uka. Om lag en av ti svarer at de sjeldent eller aldri er fysisk aktive⁹¹.

Andelen som er mye fysisk aktiv (tre ganger i uka eller mer) går ned med alder. Mest fysisk aktive er niende og tiendeklassinger (63/62 prosent), mens på siste året på videregående er bare litt over halvparten mye fysisk aktiv.

23 prosent av 17-åringene oppgir på første sesjon at de trener sjeldnere enn ukentlig⁹². Andelen er lavere enn landet (27 prosent) og de fleste sammenlignbare kommuner. Det er færre som sier de trener sjeldent i Moss. Det er særlig jentene som oppgir at de trener sjeldent (29 prosent), mens guttene ligger på 17 prosent. En lik kjønnsforskjell ser man også i landet og sammenlignbare kommuner.

En av fem av de som har svart på folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) både i Moss og Viken oppgir å være fysisk aktiv minst fire ganger i uka.

Aktiv på dagtid

Aktiv på dagtid er et treningstilbud til personer i arbeidsdyktig alder som står helt eller delvis utenfor arbeidslivet og mottar ytelser som sykepenger, arbeidsavklaringspenger (AAP), uføreytelser, overgangsstønad, dagpenger eller økonomisk sosialstøtte. Partnerskapet Aktiv på dagtid ledes av Viken idrettskrets.

67 prosent av deltakerne på Aktiv på dagtid i Viken er kvinner og 33 prosent er menn og gjennomsnittsalder er 53 år⁹³. 20 prosent har innvandrerbakgrunn. 65 prosent av deltakerne er personer med uførepensjon, 21 prosent mottar AAP og omtrent fem prosent er sykemeldte. Deltakere i Moss (og Våler) varierer årlig, fra 315 (2019), 244 (2020), 199 (2021) og 253 i 2022 – hvorav 91 prosent var fra Moss.

90. Kommunehelshelsas statistikkbank, FHI/Indikator –Trener sjeldnere enn ukentlig, oppgitt ved sesjon 1

91. Fysisk aktivitet omfatter mer enn trening. Fysisk arbeid, gåing og sykling vil antakelig ikke bli regnet som trening av den som svarer.

92. Vernepliktsverket/Kommunehelshelsas statistikkbank (2021/2022) (FHI)

93. Årsrapport 2022, Aktiv på dagtid. Norges Idrettsforbund. Viken idrettskrets.

Ernæring og kosthold

... i barnehage, SFO og skole

Mat og måltider er viktig gjennom hele livet. Barn som går i barnehagen fra ettårsalderen spiser om lag 3 000 måltider i barnehagen før skolestart. Det er utarbeidet en felles matserveringsplakat for å sikre at det legges til rette for ernæringsmessig fullverdige måltider i barnehagene i Moss kommune. Barnehagene i Moss følger Helsedirektoratets kostråd⁹⁴.

Skole og SFO og følger opp tidligere kommunalt prosjekt om sunn kost i SFO, i tråd med Helsedirektoratets kostråd. Alle skoler har gratis frokost hver dag med grovt brød, knekkebrød eller havregrøt. SFO serverer minst ett varmt måltid i uka og lunsj de andre dagene. Det serveres i liten grad kjøtt, men mye fisk. Det er fokus på grove produkter, lite ferdigmat og svært begrenset bruk av sukkerholdige produkter. Frukt og grønt serveres til alle måltider.

Andelen ungdomsskoleelever som spiser frokost har gått ned (fra 74 til 68 prosent). Det er flere gutter enn jenter som oppgir å spise frokost (63 prosent av guttene og 51 prosent av jentene)⁹⁵.

... blant eldre

Mat og måltider blant eldre har i de senere årene blitt satt på dagsorden i Norge. Likevel ser det ut til å være et stort gap mellom det helsemyndighetene anbefaler og det som er tilbudet til mange eldre. Kunnskap på området tyder på at ikke alle eldre får ivaretatt sine grunnleggende behov for mat, ernæring og gode måltidsopplevelser⁹⁶. Medvirkningsprosesser under utarbeidelsen av temaplanen «Leve hele livet» peker på at det viktigste når det kommer til ernæring/godt kosthold for eldre er gode måltidsopplevelser, noen å dele måltid med, individuelt tilpasset mat og ernæring og informasjon om tilbud og tjenester. En rekke tiltak har blitt vedtatt å gjennomføres fram til 2032.

... i befolkningen ellers

I folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) oppgir kvinner å spise sunnere enn menn. 57 prosent av kvinnene i Moss oppgir at de spiser grønnsaker og 39 prosent oppgir å spise bær daglig eller oftere⁹⁷. For menn rapporterer hhv. 39 og 26 prosent det samme.

Klima- og miljøendringer⁹⁸

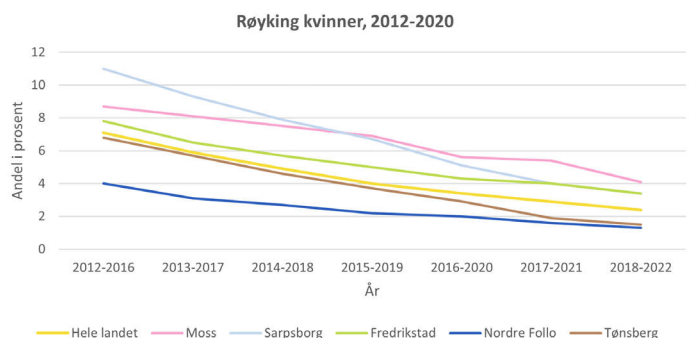
Klima- og miljøendringer påvirker folkehelsen både direkte og indirekte via effekter på både den psykiske og fysiske helsen. Dette omtales nærmere under bærekraftsmål 13: Stoppe klimaendringene.

Tobakksbruk: Røyking og snusing

Tobakksbruk blant ungdom har samlet sett gått ned, men øker med alder.

På ungdomstrinnet svarer den store majoritet (93 og 94 prosent) at de ikke røyker. For elever på videregående skole oppgir 86 prosent i første klasse at de aldri røyker, mens tallene for andre klasse er på 78 prosent, og 74 prosent for tredje klasse.

85 prosent oppgir at de aldri snuser på vg1, mens 77 prosent på vg2 og 65 prosent på vg3 oppgir å aldri ha brukt snus. På ungdomstrinn i Moss er det 4 prosent som snuser ukentlig/daglig, rett over landsgjennomsnittet på 3 prosent. På videregående ligger Moss på landsgjennomsnittet på 13 prosent. Det er flere gutter enn jenter som snuser. På 10. trinn snuser 11 prosent av guttene og 5 prosent av jentene, mens på vg3 snuser 34 prosent av guttene og 20 prosent av jentene.

94. Mat og måltider i barnehagen – Helsedirektoratet

95. Ungdata, 2022

96. Slik vil vi leve hele livet i Moss 2022–2032 – en temaplan for utviklingen av et aldersvennlig Mossesamfunn

97. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) [Microsoft Power BI](#)

98. <https://www.fhi.no/he/folkehelse/rapporten/miljo/klimatest-og-helse/?term=>

4,1 prosent kvinner i Moss oppga at de røykte ved første svangerskapskontroll ved sist måling (2018–2022)⁹⁹. Det er høyere enn landsgjennomsnitt på 2,4 prosent og sammenlignbare kommuner. Andelen har gått kraftig ned over tid.

Ni prosent av de som svarte på folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) oppgir å røyke daglig og 12 prosent oppgir å snuse daglig. Det er omtrent som gjennomsnitt for Viken. Det er om lag like mange kvinner og menn som røyker daglig (hhv. ti og ni prosent), mens det er en betydelig høyere andel menn som oppgir å snuse enn kvinner i Moss, hhv. 17 og 8 prosent.

Alkoholbruk

Alkohol er det mest brukte rusmiddelet blant ungdom¹⁰⁰. Det har vært en økning i andel som rapporterer å ha vært beruset sist år fra 13 til 15 prosent på ungdomstrinnet. Det er signifikant høyere enn landssnitt på 13 prosent, hvor andelen har vært stabil i samme periode. På 8.trinn har de færreste begynt å drikke alkohol mens det er en økning mot slutten av ungdomsskolen. Majoriteten (82 prosent) oppgir at de ikke får lov til å drikke alkohol av foreldrene og flertallet får heller ikke alkohol av foreldre. Flertallet av ungdommene oppgir at de lytter mer til foreldrene sine enn til jevnaldrende i synet på rus.

Blant elevene på videregående skole er det også økning i alkoholbruk med alder. 40 prosent av førsteklasingene og 78 prosent av elevene på 3.trinn rapporterer å ha vært beruset sist år.

En av fire kvinner som har svart på folkehelseundersøkelsen i Moss oppgir at de drikker alkohol to ganger i uken eller oftere. Det er lavere enn menn hvor 35 prosent oppgir det samme.

Bruk av cannabis¹⁰¹

Bruk av hasj og marihuana er mer vanlig blant gutter. I 2022 rapporterte 18 prosent av guttene og 11 prosent av jentene på videregående skole i Moss at de hadde brukt hasj/marihuana minst en gang det siste året.

Prosentandelen av de som bruker og får tilbudt hasj har gått opp nasjonalt mens vi ser en svak nedgang i Moss siden sist måling. Moss ligger nå omtrent som landet på både ungdoms- og videregående skole. Fire prosent av ungdomsskoleelevene oppgir at de har prøvd hasj minst en gang. Nær halvparten (48 prosent) av elevene på 3. trinn rapporterer at de har blitt tilbudt hasj/ marihuana sist år, og 23 prosent oppgir å ha brukt det. Tall fra FHI og Kripos viser at ungdom har endret holdning og ser på cannabisbruk som mindre farlig enn før. Samtidig har styrkegraden i cannabis økt i samme periode¹⁰².

Bruk av andre narkotiske stoffer¹⁰³

Ungdataundersøkelsen gir ingen svar på hvilke andre narkotiske stoffer enn hasj som brukes. De fleste som oppgir å ha brukt andre narkotiske stoffer har prøvd én eller noen få ganger. Andelen som har prøvd narkotiske stoffer øker i løpet av tenårene¹⁰⁴. På ungdomstrinn i Moss oppgir to prosent å ha brukt «andre narkotiske stoffer» minst en gang. På videregående skole oppgir syv prosent av guttene og seks prosent av jentene å ha brukt «andre narkotiske stoffer» minst én gang. 11 prosent av elevene i 3.klasse på videregående skole oppgir å ha brukt «andre narkotiske stoffer» minst en gang.

Søvn

13 prosent av mossinger som har svart på folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) oppgir å ha søvnproblemer. Det er om lag som for gjennomsnitt for Viken (12 prosent). Kvinner rapporterer om mer søvnproblemer enn menn (15 vs. 10 prosent). Om lag en av tre av ungdoms- og videregåendeskoleelever (33–35 prosent) oppgir å ha vært mye plaget av søvnproblemer sist uke. På ungdomstrinnet svarer 41 prosent av jentene og 22 prosent av guttene at de de har vært plaget av søvnproblemer sist uke. Snittet i Moss er om lag som landet (hhv. 31 og 30 prosent).

99. Medisinsk fødselsregister ved Folkehelseinstituttet/Gjennomsnitt for overlappende 5-årsperioder (2018–2022)

100. Ungdata, 2022

101. Ungdata, 2022

102. ESPAD 2019, FHI 2019, Kripos 2023

103. Ungdata, 2022

104. Ungdata 2022, nasjonal rapport

Vold, skader og ulykker

Majoriteten av ungdommene i Moss opplever ikke vold eller krenkelser, men 29 prosent på ungdomstrinnet og 13 prosent på videregående skole oppgir å ha blitt slått, sparket mm. av annen ungdom. Mesteparten av volden skjer i møte med andre ungdommer og ofte mellom ungdom som kjenner hverandre. Det er flere gutter enn jenter som blir utsatt for vold fra jevnaldrende. Volden synker med alder: 33 prosent av guttene og 23 prosent av jentene på ungdomstrinnet, og 16 prosent gutter og 9 prosent jenter på videregående har opplevd vold fra jevnaldrende minst en gang det siste året.¹⁰⁵

Krisesenteret¹⁰⁶ har lavterskel samtaletilbud der mennesker som har vært eller er utsatt for psykisk eller fysisk vold eller overgrep kan komme til samtale eller ha samtaler per telefon. Det er 20 prosent økning i andre tertial i 2023 i antall samtaler. Det er også en økning når det gjelder voldsutsatte som må henvises til andre kommuner på grunn av kapasitetsmangel ved botilbudet.

TryggEst¹⁰⁷ som koordinerer det voldsforebyggende arbeidet opp mot risikoutsatte voksne og risikoutsatte eldre i kommunen, har hatt en økning i sakstilfanget med over 100 prosent i andre tertial 2023, noe som også gir bemanningsmessige utfordringer i håndtering av sakene.

Barn med behov for barnevernstjenester¹⁰⁸

Det sendes bekymringsmeldinger på 4,8 prosent av barna i kommunen (i underkant av 500 barn)¹⁰⁹. Av disse henlegges 15 prosent. Politiet melder i flest saker, deretter følger skole, barnevernstjenesten, lege/sykehus/tannlege og privatpersoner. Av de som melder har barnehage, familie, barnevernstjenesten og skole lav henleggelsesprosent. Av saker som går til undersøkelse henlegges over halvparten.

Registreringene i Moss og nasjonale tall har store likhetstrekk og hovedkategoriene samsvarer i stor grad. Det undersøkes flest saker knyttet til foreldreferdigheter/sensitivitet og regulering av barnet. Videre følger foreldres rusmisbruk, vold i hjemmet og høy grad av konflikt.

Barn som bor i familier med lav sosioøkonomisk status (SØS) har over fire ganger så høy forekomst av barnevern som barn som bor i familier med mellom/høy SØS. De sosiale forholdene er en sentral del av årsaksbildet til hvorfor lav SØS-grupper oftere enn andre grupper kommer i kontakt med barnevernet¹¹⁰. Levekårskartlegging viser at høyest andel barn med barnevernstiltak¹¹¹ er registrert på Nordre Jeløy, Åvangen, Skarmyra/Malakoff, Åvangen og Fiske/Værven. Flere av disse områdene samsvarer med områder der en høyere andel av innbyggerne har levekårsutfordringer.

105. Ungdata 2022

106. Krisesenteret er en kommunal tjeneste plassert i kultur, oppvekst og aktivitet i Moss kommune. Tilbudet er underlagt Lov om krisesenter. Hovedoppgaven til krisesenter å ivareta og beskytte mennesker i Moss, Våler og Råde som har blitt utsatt for vold eller overgrep. Her kan de utsatte få veiledning og beskyttelse. Krisesenteret tilbyr også midlertidig et sted å bo. Tilbudet er gratis og åpent for alle. Krisesenteret i Moss er tillagt funksjon som kompetansesenter i forhold til vold i nære relasjoner og har ansvar for å koordinere det forebyggende arbeidet innen dette fagfeltet i Mossregionen. Krisesenterets forebyggende team driver undervisning i barne- og ungdomsskolene samt i videregående skoler. I tillegg tilbyr krisesenteret veiledning og undervisning om vold i nære relasjoner til offentlige og private tjenester som har behov for det. Den forebyggende virksomheten finansieres hovedsakelig ved hjelp av prosjektmidler. Dette setter begrensinger for stabilitet og kontinuitet i det voldsforebyggende arbeidet i Mossregionen. Tekst og statistikk fra Krisesenteret.

107. TryggEst er et voksenvern og en del av krisesenteret tjenester. Et operativt team sammensatt av relevante faginstanser i våre tre kommuner tar imot og håndterer meldinger fra tjenestene og fra privatpersoner og bidrar med iverksettelse av hjelpetiltak og veiledning. Det ligger en utfordring i begrensede ressurser til opplæring og vedlikehold av kunnskap i tjenestene. Tekst og statistikk fra Krisesenteret.

108. Statistikken tar utgangspunkt i datamaterialet fra fagsystemet i barnevernet i perioden 2020–2022, Innsiktsrapport, overordnet Oppvekstreform (2022).

109. Statistikken tar utgangspunkt i datamaterialet fra fagsystemet i barnevernet i perioden 2020–2022, Innsiktsrapport, overordnet Oppvekstreform (2022).

110. Barnevern-og-sosioøkonomisk-ulikhet.pdf (samforsk.no)

111. Registrering av familier som får tiltak i hjemmet og plassering i fosterhjem

Det finnes ikke en standard for hvor mange undersøkelser en barneverntjeneste bør gjennomføre. Et lavt antall undersøkelser kan på den ene siden uttrykke at kommunen har få barn med behov for barneverntjenester, men det kan også si noe om at tjenesten ikke når alle barna som har behov for barneverntjenester i kommunen¹¹².

112. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Indikator barnevern

Vurdering av bærekraftsmål 3

Moss kommune har større folkehelseutfordringer enn den norske gjennomsnittskommunen, målt ved lavere forventet levealder og høyere forekomst av fysiske og psykiske sykdommer. Andelen eldre i befolkningen øker, og dermed øker også forekomsten av aldersrelaterte sykdommer som hjerte- og karsykdom, kreft og demens. Kommunens nåværende og fremtidige helseutfordringer kan ikke løses utelukkende gjennom medisinsk behandling og ansettelse av flere helsepersonell. De må løses med helsefremmende, forebyggende og tverrsektoriell innsats. Her vil vi peke på de viktigste mulighetene som kommunen kan benytte seg av for å fremme innbyggernes helse.

Innsats for økt livskvalitet

Moss kommune arbeider for å fremme gode oppvekst- og levekår, inkludert trygg familieøkonomi, gode bo- og arbeidsforhold, tilgang på sosiale møteplasser, fellesskap og tilhørighet i lokalsamfunnet – dette er grunnlaget for god livskvalitet, som igjen er grunnlaget for god helse. Kommunen følger FHI sin anbefaling om å bruke fem grep for økt hverdagsglede både i samfunnsutvikling og tjenesteyting. Opplevd utenforskap og ensomhet er helseskadelig og kan i stor grad forebygges gjennom tiltak som rettes mot hele befolkningen (for eksempel barnehage- og skoletiltak, eller gratis fritidstilbud for barn og unge) og mot grupper med særlig risiko for utenforskap (slik som ungdom som faller ut av videregående skole eller eldre som bor alene).

Innsats for psykisk helse

Moss kommunes innsats for økt livskvalitet virker også psykisk helsefremmende. I tillegg til tiltak som fremmer livskvalitet, sørger kommunen for lett tilgjengelig psykisk helsehjelp i form av fastlegeordningen, legevakten, rask psykisk helsehjelp, skolehelsetjenesten og familieteamet. Videre tilbyr frisklivssentralen kurs i mestring av depresjon og belastninger.

Innsats for fysisk helse

Moss kommune legger til rette for sunn livsstil og helsefremmende levevaner, slik som fysisk aktivitet, sunt kosthold og tilstrekkelig søvn, samt røykeslutt og forebygging av rusavhengighet. Kommunen sørger for tilgang på somatisk helsehjelp i form av fastlegeordningen, legevakten, frisklivssentralen, kreftkoordinatorer, skolehelsetjenesten og helsestasjonene mv.

GOD UTDANNING

Bærekraftsmål 4 handler om å sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle. En god utdanning er grunnlaget for å forbedre menneskers liv. Jenter og gutter skal ha lik tilgang til utdanning med god kvalitet, og den skal være gratis. Utdanningens betydning for levekår og livssjanser har økt de siste tiårene. Utdanning er viktig som inngangsbillett til arbeidsmarkedet, og dermed tilgang til inntekt, bolig og andre levekårgoder. De siste årene er de sosiale forskjellene mellom personer med høy og lav utdanning blitt større. Dette gjelder blant annet økonomiske vansker, betalingsproblemer og boligsituasjon. Utdanningsnivået i befolkningen er en av de bakenforliggende påvirkningsfaktorene for helsetilstanden¹¹³.

Gjennom tidlig innsats i barnehage og skole har kommunen mulighet til å bidra til at flere unge gjennomfører videregående opplæring¹¹⁴. Skolen er en viktig arena for læring og utvikling, mestring og sosial kompetanse for barn og en viktig kilde til integrering og tilhørighet.

Utdanning øker mulighetene for arbeid, inntekt og gode levekår. Unge uten fullført videregående opplæring havner oftere utenfor arbeid og utdanning, og har større sannsynlighet for langvarig utenforskap¹¹⁵.

Gode barnehager og skoler som gir barn og unge en inkluderende hverdag er viktig for deres livskvalitet og kan demme opp for vanskelige hjemmeforhold og utjevne sosiale forskjeller¹¹⁶.

113. Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (2019)

114. Folkehelseprofil, 2021 (FHI)

115. Kommunehelsetilsatstatistikkbank, FHI/Indikator Barnehage, skole og utdanning

116. Livskvalitet – FHI

Barnehage

Barnehagedekning

I 2022 hadde Moss 36 barnehager. 64 prosent av barnehagene var private, og 36 prosent var i kommunal regi. 62,8 prosent av barna går i privat barnehage, 37,2 prosent i kommunal barnehage.

	2020	2021	2022
Moss	91,4	90,4	89,5
Tønsberg	93,3	93,6	93,9
Sarpsborg	89,6	91,6	90,1
Nordre Follo	93,7	93,5	92,5
Viken	91,9	92,4	92,4
Landet uten Oslo	92,9	93,6	93,6
Kostragruppe 11	92,5	92,8	92,6

117

Moss kommune overholder sin forpliktelse til å gi alle barn med rett til plass tilbud om plass i hovedopptaket hvert år. Tallene over viser at 10,5 prosent av barn i alderen 1–5 år (barn med rett til plass) i Moss ikke har søkt om opptak. Dekningsgraden er lavere enn i bykommunene i gamle Østfold, i Viken og for landsgjennomsnittet.

Andre nøkkeltall for 2022 vises i tabellen under.

	Moss	Kostragruppe 11	Viken	Landet uten Oslo
Andel minoritets-språklige barn i barnehage ift. totalt antall innvandrerbarn i kommunen	84,9	84,8	87,7	84,5
Kommunale barnehager: Andel barn med spesialpedagogisk hjelp	3,7	4,6	4,2	4,1
Private barnehager: Andel barn med spesialpedagogisk hjelp	2,9	3,6	2,9	3,2
Antall barn korrigert per årsverk grunnbemanning	5,8	5,8	5,8	5,7
Andel barnehagelærere i forhold til grunnbemanning	44,8	43,6	38,8	42,1

Andel barn fra språklige og kulturelle minoriteter

Barn fra språklige og kulturelle minoriteter utgjør 26,9 prosent av totalt antall barn i barnehage per 15.12.2022. 84,9 prosent av barn fra språklige og kulturelle minoriteter i Moss går i barnehage.

44 prosent av barna i de kommunale barnehage er fra språklige og kulturelle minoriteter, i de private barnehagene er andelen 17,7 prosent av alle barn. Andel minoritetsspråklige barn i barnehage i Moss er noe høyere enn KOSTRA-gruppe 11 og landet utenom Oslo.

Spesialpedagogisk hjelp

Totalt har 3,9 prosent av barna i Moss vedtak om spesialpedagogisk hjelp. Moss har lavere andel barn med spesialpedagogisk hjelp både i kommunale og private barnehager enn gjennomsnittet i landet for øvrig og KOSTRA-gruppe 11.

Bemanning

95 prosent av barna i barnehagene i Moss går i barnehage som fyller kravet til grunnbemanning og pedagognorm. Dette er signifikant høyere enn landsgjennomsnittet på 66 prosent og Viken. 44,8 prosent av ansatte har barnehagelærerutdanning. Det er 5,8 barn per ansatt i barnehagene i Moss. Dette tilsvarer gjennomsnittet i Viken, men er høyere enn landsgjennomsnittet. Normen er 6 barn per ansatt. Så godt som alle barnehagene fyller kravet til antall pedagoger. Andelen pedagoger er over gjennomsnittet i KOSTRA-gruppe 11, i Viken og landet for øvrig.

Redusert foreldrebetaling

Det er to ordninger for redusert foreldrebetaling:

1. Reduksjon i foreldrebetalingen basert på inntekt. Ingen familier/husstander skal betale mer enn seks prosent av sin brutto inntekt. Inntektsgrensen i 2022 var 559 167.
2. Gratis oppholdstid med 20 t/u gjelder for 2-, 3-, 4- og 5-åringer fra husholdninger med lav inntekt etter en gitt inntektsgrense. Inntektsgrensen i 2022 var 583 650.

Andel barn med redusert foreldrebetaling og/eller gratis oppholdstid i barnehagene i Moss var 28,4 prosent per desember 2022. Det utgjør 616 barn fra 516 husstander.

Brukerundersøkelser

Kommunen gjennomfører årlig brukerundersøkelser i alle sine barnehager. Noen av de private barnehagene gjennomfører brukerundersøkelser hvert år, noen annethvert år. Resultatene fra siste undersøkelse totalt for Moss i 2022 var en score på

4,5 av 5 oppnåelig, noe som ligger på landsgjennomsnittet. Brukerundersøkelsene følges opp av den enkelte barnehage som iverksetter tiltak ut fra sine resultater.

Tilsyn i barnehage¹¹⁸

Alle barnehager (bortsett fra Åpen barnehage som er et pedagogisk tilbud til barn sammen med voksne) har gjennomgått tilsyn i perioden 2015–2018. I tilsynsrunden er det bl.a. vektlagt internkontroll, inneklima, sikkerhet og beredskap, smittevern, opplysninger om helseforhold, førstehjelp, måltider, fysisk aktivitet og psykososialt miljø.

Alle barnehager er godkjent etter Forskrift om Miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv¹¹⁹. Neste tilsynsrunde planlegges i perioden 2023–2025 og vil foregå iht. ny forskrift om helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger og Folkehelseoven.

Utfordringer

Moss kommune har hatt stor kapasitet på barnehageområdet i flere år. Det har vært opptil 100 ledige plasser etter hovedopptak de siste årene med den konsekvens at barnehager har blitt nedlagt, barnehager har ikke utnyttet sin kapasitet til fulle, men nedbemannet i forhold til antall barn. I hovedopptaket 2023 ble situasjonen snudd. All kapasitet i barnehagene er benyttet fullt ut. Alle med rett til plass jf. barnehageloven § 16 fikk tilbud om plass. Det er i overkant av 100 barn uten plass på venteliste i august 2022. Dette er barn som ikke har rett til plass etter alder, har kommet flyttende til kommunen og/eller søkt for sent til hovedopptakets frist.

118. Miljørettet helsevern er en viktig del av kommunens folkehelsearbeid og skal bidra til å fremme hele befolkningens helse samt forebygge helseskader/ulempes. Miljørettet helsevern omfatter de faktorene og forholdene i miljøet som kan ha innvirkning på helsen. Ifølge Folkehelseoven § 9 skal kommunen føre tilsyn med disse faktorene og forholdene. Kommunen skal i henhold til forskrift om miljørettet helsevern § 7 føre tilsyn med at virksomheter og eiendommer planlegges, bygges, tilrettelegges, drives og avvikles på en helsemessig tilfredsstillende måte, slik at det ikke medfører fare for helseskade eller helsemessig ulempe. Miljørettet helsevern utarbeider årlige tilsynsplaner. Tilsynet er risikobasert, det vil si at virksomheter med større helse- og smitterisiko kontrolleres oftere enn de med mindre risiko. Tilsyn kan også foretas på bakgrunn av bekymringsmelding eller klage.

Faste tilsynsobjekter: Grunnskoler, videregående skoler, barnehager, badeanlegg/boblebad, tatovering/hulltaking, solarier, kjøletårn, asylmottak, campingplasser og skadedyrfirma. Tilsyn med kjøletårn utføres årlig i form av dokumenttilsyn. Oppfølging av regelbrudd som kan ha helsemessige konsekvenser er sentralt og ett tilsyn blir ikke avsluttet før eventuelle avvik er lukket. I tillegg utfører miljørettet helsevern rådgivning og veiledning i temaer der faktorer i miljøet kan påvirke helsen, behandling av klagesaker (støy, lukt, avfall, forurensning o.l.) etter forskrift om miljørettet helsevern og gir uttalelser i plan- og byggesaker.

119. Forskrift om helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger – Lovdata

Skole og læringsmiljø

Tilsyn i skoler

Moss har 17 kommunale og fire private grunnskoler. Alle har godkjenning etter Forskrift om Miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. Miljørettet helsevern hadde i perioden 2015–2018 en tilsynsrunde som omfatter alle skolene i Moss kommune. I tilsynsrunden ble bl.a. internkontroll, inneklima, sikkerhet og beredskap, smittevern, opplysninger om helseforhold, førstehjelp, måltider, fysisk aktivitet og psykososialt miljø vektlagt. Neste tilsynsrunde planlegges i perioden 2023–2025.

Det er tre videregående skoler i Moss kommune; Kirkeparken, Malakoff og Steiner videregående skole. Alle skolene er godkjent etter Forskrift om Miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.

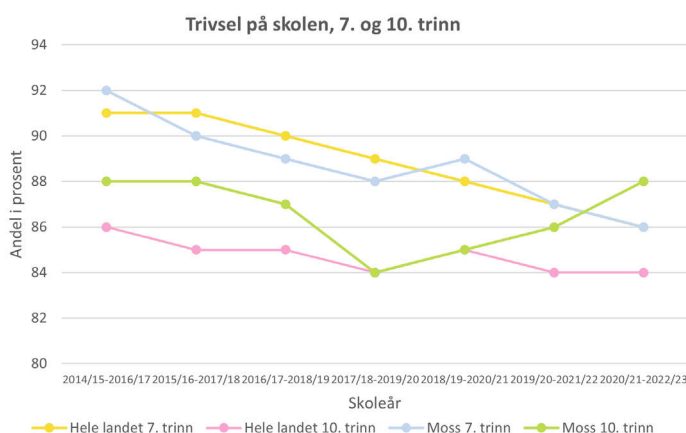
Skoletrivsel

Skoletrivsel er avgjørende for elevenes motivasjon for å lære og kan ha betydning for frafall i videregående skole. Relasjonen mellom voksne og barn og vennskap mellom jevnaldrende er viktige faktorer for trivsel. Også andre trivselsfremmende faktorer som faglig mestring virker positivt inn på helse. Motsatt vil et belastende/stressende skolemiljø øke risikoen for psykiske helseproblemer. Mobbing, faglige vansker, negative forhold til lærere og manglende støtte fra elever og voksne gir økt risiko for skolefravær og psykiske helseplager. Skolens generelle arbeid med læringsmiljøet er vesentlig for elevenes trivsel og psykiske helse¹²⁰. Å sørge for at barn og unge trives og gjennomfører skolen er viktig for en bærekraftig samfunnsutvikling.

Det store flertall av elever på barne- og ungdomstrinn rapporterer at de trives på skolen¹²¹. 86 prosent på 7. trinn og 88 prosent på 10. trinn svarer at de trives godt på skolen. Andelen på 7. trinn har gått noe ned. En tilnærmet lik nedgang har det også vært i landet.

Det er like mange som rapporterer at de trives på 7. trinn i Moss som i landet, mens andelen som rapporterer at de trives på 10. trinn er høyere i Moss (88 og 84 prosent i hhv. Moss og landet).

Selv om skoletrivsel er høy, oppgir en av fem (20 prosent) av guttene og 33 prosent av jentene på ungdomstrinn at de ofte gruer seg til å gå på skolen¹²². Skulking har gått opp fra 21 til 28 prosent i perioden 2019–2022. Det er det samme som landsgjennomsnittet.

Mobbing

Vennskap er en kilde til sosial og følelsesmessig støtte, i tillegg kan gode vennskap beskytte mot mobbing og ekskludering¹²³. 86 prosent av elevene på ungdomstrinnet i Moss og 88 prosent på videregående skole svarer at de har en fortrolig venn de kan snakke med om alt mulig.

Samtidig som ungdom i Moss rapporterer at de trives på skolen og de fleste har en fortrolig venn de kan snakke med om alt mulig, viser Ungdata at andelen som opplever å bli mobbet har økt fra seks til ni prosent på ungdomstrinnet. På videregående skole har mobbetallene økt fra fem til seks prosent på første trinn, fra fire til fem prosent på andre trinn, mens tallet for tredje trinn har holdt seg på tre prosent¹²⁴.

120. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Indikator Barnehage, skole og utdanning

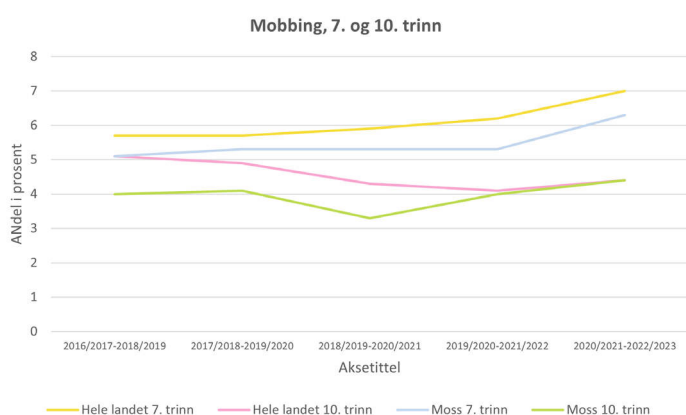
121. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Elevundersøkelsen/Utdanningsdirektoratet (2020–2023)

122. Ungdata, 2022

123. Folkehelseprofil, 2021 (FHI)

124. Andel ungdomsskoleelever og videregående elever som svarer «Ja, flere ganger i uka», «Ja, omtrent én gang i uka» eller «Ja, omtrent hver 14. dag» på spørsmålet «Blir du selv utsatt for plaging, trusler eller utfrysning av andre unge på skolen eller i fritida?», Ung Data, 2022

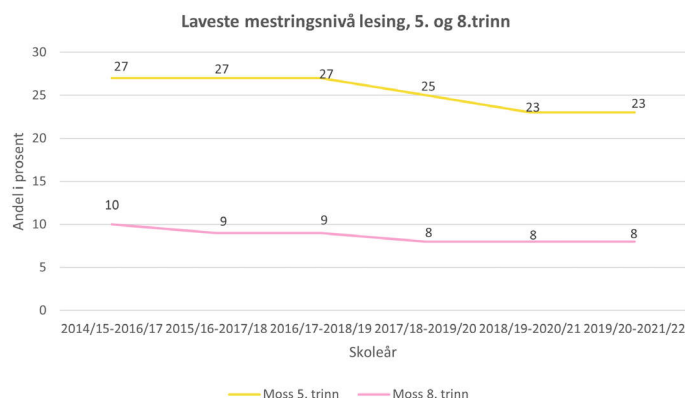
6,3 prosent av 7. trinnselevene i Moss svarer i Elevundersøkelsen at de har opplevd mobbing fra andre elever de siste månedene (2020–2023). På 10. trinn oppgir en noe lavere andel (4,4 prosent) det samme. Det har vært en økning i andel som rapporterer om mobbing på 7. trinn både i Moss, gjennomsnitt for landet og i alle sammenlignbare kommuner. Moss ser ut til å ligge noe lavere enn landssnitt i andel som oppgir å bli mobbet på 7.trinn og likt på 10.trinn. For 10. trinnselever i Moss har det vært en svak økning over tid.

Laveste mestringsnivå lesing¹²⁵

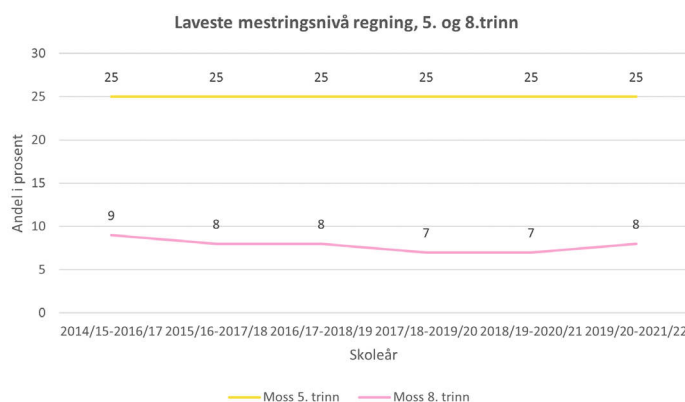
Lesing og regning som grunnleggende ferdigheter er viktige redskaper for læring og utvikling i fagene og for å kunne delta i skole, samfunns- og arbeidsliv. Forskning på nasjonalt nivå viser at elever som presterer på laveste mestringsnivå på nasjonale prøver på 5. trinn har økt sannsynlighet for å ikke fullføre videregående opplæring¹²⁶.

Omtrent en av fire (23 prosent) femtetrinns-elever er på laveste mestringsnivå i lesing i Moss. Det er likt som landet og noe lavere enn Sarpsborg, Fredrikstad og Tønsberg. På 8. trinn er andelen redusert til åtte prosent – noe lavere enn landet med en andel på ti prosent. Andel elever på laveste mestringsnivå i lesing har gått ned over tid, særlig på 5. trinn.

Laveste mestringsnivå regning¹²⁷

En av fire (25 prosent) femtetrinns-elever er på laveste mestringsnivå i regning i Moss. Det er omtrent som landet, og lavere enn Sarpsborg og Fredrikstad (28/29 prosent). På 8. trinn er andelen redusert til åtte prosent – også på nivå med landet og alle sammenlignbare kommuner, bortsett fra Nordre Follo som ligger på fem prosent. Andelen er nokså stabil over tid.

125. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Utdanningsdirektoratet/SSB. Resultater fra nasjonale prøver fra alle offentlige og private skoler (2019/20–2021/22).

126. Oppvekstprofil, 2020 (FHI)

127. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Utdanningsdirektoratet/SSB. Resultater fra nasjonale prøver fra alle offentlige og private skoler (2019/20–2021/22).

Utdanningsnivå

Det er sammenheng mellom utdanningsnivå, levekår og helse. De fleste grupper i samfunnet har fått bedre helse i løpet av de siste 30 årene. Men helsegevinsten har vært størst for dem som allerede hadde beste helse – gruppa med lang utdanning, god inntekt og som lever i parforhold. Helsegevinstene har ikke økt like mye for gruppen med lav utdanning og inntekt¹²⁸. Utdanning i seg selv er viktig for å bedre levekår.

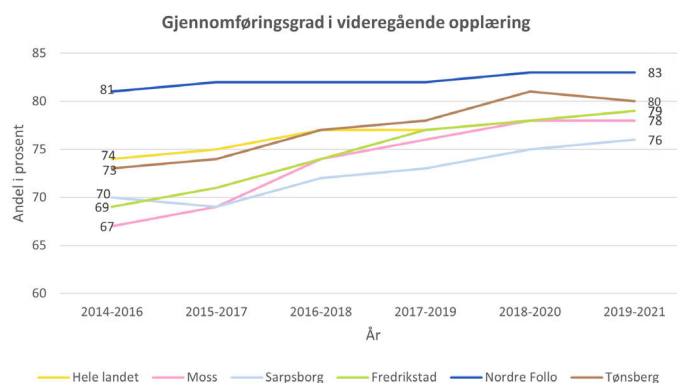
Majoriteten av skoleelevene i Moss tror de vil ta høyere utdanning og andelen øker utover ungdomstiden. 60 prosent av elevene på ungdomstrinnet, 63 prosent på første trinn på videregående skole, 70 prosent på andre trinn og 85 prosent på tredje trinn svarer at de tror de vil ta høyere utdanning viser sist Ungdataundersøkelse (2022).

Grunnskolepoeng¹²⁹

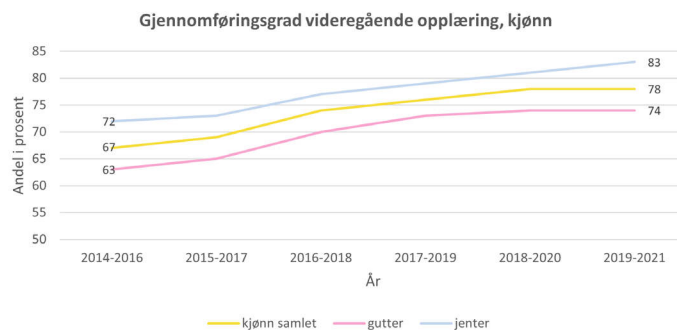
Gjennomsnittlige grunnskolepoeng ved avsluttet grunnskole i Moss ved siste måling (2020–2022) var 44,1 poeng. Det er signifikant høyere enn gjennomsnittet for landet (43,3 poeng). Det er også høyere enn sammenlignbare kommuner, bortsett fra Nordre Follo som kun ligger noe høyere (44,7 poeng). Det har vært en økning i grunnskolepoeng i Moss, i landet og alle sammenlignbare kommuner siden 2017. Moss ser ut til å ha hatt en noe høyere progresjon enn landet.

Gjennomføring av videregående opplæring¹³⁰

Andelen som gjennomfører videregående opplæring i Moss var 78 prosent ved sist måling¹³¹ (gjennomsnittlig 479 elever pr. år). Det er tilnærmet lik andel som landet og Fredrikstad (79 prosent), men lavere enn Tønsberg (80 prosent) og Nordre Follo (83 prosent). Sarpsborg ligger på 76 prosent. Det har i Moss vært en positiv økning over tid; 11 prosent flere gjennomfører videregående opplæring ved siste måling (2019–2021) enn for perioden 2014–2016.

På ungdomstrinnet tror flere jenter enn gutter at de vil fullføre videregående skole¹³². Kjønnsforskjellene jevner seg ut med alder og nesten alle (95 prosent av guttene og 96 prosent av jentene) på videregående tror de vil fullføre skolegangen. Allikevel er det forskjeller i gjennomføring av videregående opplæring. En høyere andel jenter gjennomfører (83 prosent av jentene fullfører mot 74 prosent av guttene). Blant begge kjønn har det vært en økning i gjennomføringsgrad på 11 prosent ved siste måling (2019–2021) sammenlignet med måling for 2014–2016.

Levekårskartlegging fra 2022 viser at andelen 21–29-åringene som ikke har oppnådd yrkes- eller studiekompetanse i løpet av fem år er høyere i Moss (35 prosent) enn i landet ellers (27 prosent). Det er store geografiske variasjoner i frafall fra videregående opplæring i denne aldersgruppen.

128. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Indikator Utdanningsnivå

129. Kommunehelsas statistikkbank/SSB (FHI)

130. Kommunehelsas statistikkbank/SSB (FHI). Elever som begynte på ett av de studieforbereende utdanningsprogrammene (normert tid på tre år), følges over fem år. Elever som begynte på ett av de yrkesfaglige utdanningsprogrammene (normert tid på hovedsakelig fire år, med to år i skole og to år i lære) følges over seks år etter skolestart.

131. 2019–2021

132. Ungdata, 2022

Levekårsområdene Klommestem, Åvangen og Sentrum ligger dårligst an når det gjelder gjennomføring av videregående opplæring, hvor nær halvparten ikke fullfører (45–46 prosent). Høyest andel som fullfører videregående opplæring bor på Jeløy¹³³. Her er det 21–22 prosent i aldersgruppen som ikke gjennomfører videregående opplæring i løpet av fem år.

Moss Voks

Inneværende skoleår gir voksenopplæringen undervisningstilbud til ca. 480 deltakere. Undervisningen er organisert på ulike tidspunkter av dagen; formiddag, ettermiddag, nettundervisning og kveld. Voksenopplæringen har deltakere fra 53 nasjonaliteter. Varighet av opplæringstilbudet i norsk er regulert i forskrift til integreringsloven og deltakernes utdanningsbakgrunn. Avdelingen arrangerer obligatoriske prøver i norsk, samfunnskunnskap og statsborgerprøver.

95 deltakere får opplæring i grunnleggende ferdigheter etter forsøkslæreplaner i forberedende voksenopplæring (grunnskole for voksne). Samarbeid med fylkeskommunen om kombinasjonsprogram for ungdom mellom 16–22 år på Malakoff videregående skole. Moss Voksenopplæring arrangerer grunnskoleeksamen 2 ganger i året. Målsetning om 75 prosent på normert tid, skoleåret 22–23 gjennomførte 90 prosent på normert tid. Voksenopplæringen gjennomfører realkompetansevurdering på grunnskolenivå etter bestilling fra fylkeskommunen og andre instanser.

Voksenopplæringen gir opplæring i norsk og samfunnskunnskap på Framnes asylmottak. Moss Voksenopplæring tilbyr logopedi for afasipasienter i kommunen.

Utdanningsnivå i alderen 30–39 år¹³⁴

Indikatoren viser utdanningsnivå blant personer i alderen 30–39 år. Et kortere aldersspenn, som 30–39 år, gir mulighet til å se endringer raskere. Aldergruppen er også viktig ved at en stor andel er foreldre til små barn.

74 prosent (4 414 personer) av mossinger i alderen 30–39 år har videregående eller høyere utdanning i 2021. Det er signifikant lavere enn landsgjennomsnittet på 81 prosent, men omtrent på nivå med østfoldbyene Sarpsborg og Fredrikstad.

44 prosent i aldersgruppa har universitet/høyskole, 30 prosent har videregående skole og 26 prosent har grunnskole som høyeste utdanning i Moss. Andelen med universitet/høyskoleutdanning har økt med 2,7 prosent i en fem-årsperiode. Andelen med grunnskole har økt med 0,7 prosentpoeng i samme periode, mens andelen med videregående opplæring som høyeste utdanning har gått ned med 3,4 prosent. Moss følger utviklingstrenden i landet¹³⁵.

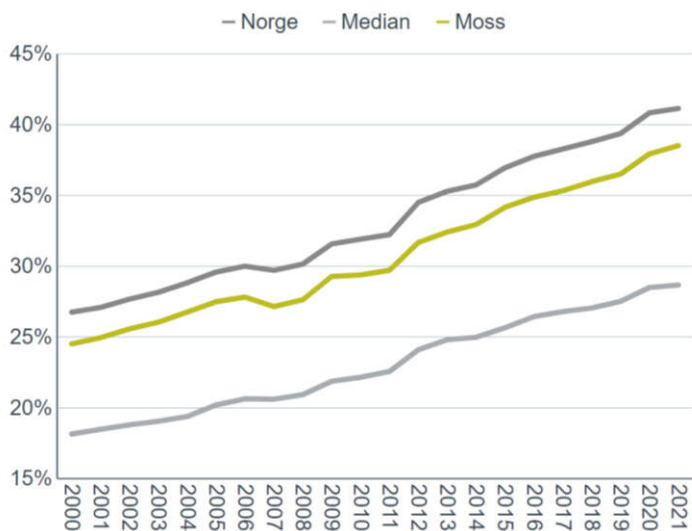
En betydelig høyere andel kvinner (53 prosent) har universitet/høyskoleutdanning enn menn (35 prosent) i denne aldersgruppa. Samme kjønnsforskjell finner man også i landet ellers og i de sammenlignbare kommunene.

Grafen på neste side viser prosentvis andel med minst tre års høyere utdanning i Moss og Norge, samt median-kommunen.

133. Søndre Jeløy, Hoppem/Refsnesskogen og Framnes

134. Kommunehelsetatistikkbank, FHI/SSB

135. Regional analyse, Telemarkforskning

Det er store forskjeller mellom levekårssonene i Moss i andel innbyggere med utdanning fra universitet/høyskole/fagskole. I åtte soner¹³⁶ har halvparten eller flere av innbyggere høyere utdanning, mens fire soner har en andel med høyere utdanning på under 35 prosent¹³⁷.

136. Hoppertn/Refsnesskogen (65,7 prosent), etterfulgt av Framnes (62,8 prosent), Søndre Jeløy (57,2 prosent), Orkerød/Torderød (57 prosent) og Nordre Jeløy (52 prosent), Larkollen (51,8 prosent), Vang/Fuglevik (51,4 prosent) og Ekholt (50,2 prosent). Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022.

137. Øreåsen (34,4 prosent), Mosseskogen/ Grindvold (33,6 prosent), Ørejordet (33,6 prosent) og Gjerrebogen (31,3 prosent). Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022.

Vurdering av bærekraftsmål 4

Barnehage

Barnehagene i Moss har god bemanning og 95 prosent går i barnehage som fyller kravet til grunnbemanning og pedagognorm. Det er signifikant høyere enn landsgjennomsnitt. Erfaringsmessig er det god søkning til pedagogstillinger i Moss. I tillegg har både kommunal og private eiere lagt godt til rette for etter- og videreutdanning for sine ansatte, både utdanning til barne- og ungdomsarbeider og barnehagelærerutdanning.

Moss har i mange år hatt en høy andel minoritetsspråklige barn i barnehage og 85 prosent av barn fra språklige og kulturelle minoriteter går i barnehage. Moss har fått tildelt øremerkede midler for å rekruttere minoritetsspråklige barn til barnehage og har iverksatt tiltak i denne forbindelse. I tillegg har de kommunale barnehage i mange år hatt en sosial profil på sine opptakskriterier til plass i barnehage. Barn med annet morsmål enn norsk er et kriterium som hensyntas, sammen med at barn av foreldre som deltar på introduksjonsprogrammet er høyt prioritert.

Andel barn med spesialpedagogisk hjelp er lavere i Moss enn generelt for landet. Andel barn med vedtak om redusert foreldrebetaling er forholdsvis høyt og kan være et speilbilde på antall familier som lever i husstander med lav inntekt/under fattigdomsgrensa.

Skole

Skoletrivsel og mobbing

Trivsel er et sentralt mål for folkehelsearbeidet. For barn og unge er skolen en viktig sosial arena. Trivsel på skolen er en av en rekke faktorer som påvirker elevenes motivasjon for å lære og mestre de utfordringene som skolehverdagen gir. Trivsel kan på lengre sikt ha betydning for frafallet blant elever i den videregående skolen. Hull i kunnskapsgrunnlaget fra ungdomsskolen er en viktig medvirkende årsak til frafall.

Det er sammenheng mellom mobbing og helseplager. Jo oftere et barn blir mobbet jo større er risikoen for helseplager. Barn som mobbes har opptil syv ganger høyere risiko for psykiske plager som engstelse, depresjon, ensomhet og rastløshet, enn barn som ikke mobbes. Også kroppslige helseplager som hodepine, ryggsmertor, vondt i magen og svimmelhet er mer vanlig¹³⁸.

Ulike trivselsskapende faktorer, som venner, gode lærere og faglig mestring virker positivt inn på den fysiske og den psykiske helsen. Motsatt vil et belastende eller stressende skolemiljø øke risikoen for psykiske helseproblemer. Mobbing, faglige vansker, negative forhold til lærere og manglende støtte fra elever og voksne gir økt risiko for skolefravær og psykiske helseplager. Skolens generelle arbeid med læringsmiljøet er vesentlig for elevenes trivsel og psykiske helse¹³⁹.

Det er positivt at de aller fleste elevene trives på skolen. På 10. trinn er det flere som trives i Moss enn gjennomsnittet for landet.

At både Elevundersøkelsen og Ungdata viser at flere rapporterer om mobbing er bekymringsfullt. Særlig har det vært en økning av mobbing på 7.trinn, hvor også trivselen har gått noe ned. Økningen av mobbing har skjedd i tidsrommet under og etter covid-pandemien. Et trygt sosialt miljø med gode relasjoner mellom elevene og mellom elever og lærere som inkluderer alle er viktig for å forebygge mobbing. Å skape tilhørighet og felleskap gir mindre grobunn for mobbing.

138. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Indikator Mobbing

139. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Indikator Trivsel på skolen

Fagferdigheter

Det er positivt at andelen elever som mestrer lesing øker. Mestringsnivået på regning er omtrent som landet. Økonomiplan 2023–2026¹⁴⁰ beskriver at for å kompensere for tapt progresjon hos elevene som følge av koronapandemien har det blitt satt i gang tiltak med leselærere på alle skolene. Det er et økt antall barn som fikk vedtak om spesialundervisning i 2022 og det er iverksatt kompetansehevende tiltak og erfaringsutveksling for å sikre at alle ansatte og de interne støttesystemene har tilstrekkelig kompetanse for å tilrettelegge for alle elever, med ekstra fokus på de sårbare barna.

Grunnskolepoeng danner grunnlag for opptak til videregående skole. Grunnskolepoengene har økt over tid og økningen har prosentvis vært noe høyere i Moss enn for landet. For siste måling (2020–2022) ble eksamener i grunnskolen avlyst. Grunnskolepoengene er dermed beregnet kun på standpunktkarakterer.

Videregående og høyere utdanning

Det er en positiv utvikling i andel som gjennomfører videregående opplæring hos begge kjønn, og Moss ligger på landssnitt. Allikevel er det 22 prosent som ikke gjennomfører i løpet av fem/seks år. Flere jenter enn gutter fullfører videregående opplæring og levekårskartleggingen viser at det er geografiske forskjeller i hvor de som ikke gjennomfører videregående skole er bosatt.

Frafall fra videregående opplæring er et stort og kostnadsdrivende samfunnsproblem og har påvirkning på folkehelse og levekår. Samfunnskostnadene ved at en 19-åring står utenfor arbeidslivet frem til fylte 62 år utgjør 15,9 millioner kroner¹⁴¹.

Statistikk og forskning viser at foresattes utdanningsnivå har sammenheng med barnas gjennomføringsgrad på videregående skole. At utdanningsnivået øker blant tredveåringer i Moss vil kunne ha en positiv effekt på elevers gjennomføringsgrad på lengre sikt.

Sammenhengene mellom utdanning, levekår og folkehelse bør følges med på videre. Tiltak og innsats for å øke gjennomføring av videregående opplæring bør fortsatt vies stor oppmerksomhet.

140. økonomiplan–2023–2026–kommunestyrets–vedtak.pdf (moss.kommune.no)

141. Folkehelseprofil, 2021 (FHI)

RENT VANN OG GODE SANITÆRFORHOLD

Mål 6 handler om å sikre bærekraftig vannforvaltning, og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle. Tilgang til rent vann og gode sanitærforhold er grunnleggende for menneskers helse og er avgjørende for god livskvalitet. Trygt drikkevann og robuste vannbaserte økosystemer har til alle tider vært en grunnleggende forutsetning for menneskelige bosetninger¹⁴². Kommunene har ansvar for å sikre husholdningene og næringslivet tilgang på tilstrekkelige mengder helsemessig trygt drikkevann. Dette er en forutsetning for god helse og et velfungerende samfunn¹⁴³.

Drikkevannskvalitet

Folkehelseinstituttet benytter to indikatorer for å vurdere drikkevannskvalitet; hygienisk kvalitet¹⁴⁴ og leveringsstabilitet¹⁴⁵. Hvis en av disse indikatorene er ikke-tilfredsstillende blir samleindikatoren drikkevannskvalitet også ikke-tilfredsstillende. Moss har så lenge Folkehelseinstituttet har publisert drikkevannskvalitet i Folkehelseprofilen ligget på 100 prosent – fram til 2021 da Moss fikk null prosent.

Når det gjelder vannkvalitet/hygienisk kvalitet skårer Moss 100 prosent ved siste måling (2021), lik de sammenlignbare kommunene. Landssnittet ligger på 98 prosent.

I 2023 har det vært noen kokevarsler i nordre bydel. Kokevarslene er sendt ut på grunn av funn av indikatorbakteriene TKB og/eller E.Coli ved rutinemessige prøver tatt ut som en del av internkontrollen på drikkevann. Det er ikke ved noen av tilfellene registrert økte tilfeller av sykdom som kan forårsakes av drikkevann som ikke holder god nok kvalitet. Dette kan tyde på at beredskapen med å varsle berørte abonnenter fungerer tilfredsstillende. Det er underveis og i etterkant av beredskapshendelsene gjort utbedringer på vannledningsnettet som har sikret vannet videre, og det jobbes fortsatt med videre tiltak for å sikre innbyggerne god vannkvalitet.

Ut over disse beredskapshendelsene med kokevarsel viser internkontrollen god kvalitet på drikkevannet i kommunen.

142. Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (2019)

143. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027 (2023). Kommunal- og distriksdepartementet

144. Bakterier, parasitter og alle andre kjemikalier, samt tunge metaller som er helseskadelig skal ikke være i drikkevannet eller skal være innenfor de grenseverdiene som står i drikkevannsforskriften.

145. At alle får nok vann hele tiden og at det ikke skjer ikke-planlagte brudd i vannforsyning.

På *leveringsstabilitet* skåret Moss null prosent basert på verdi fra 2021. Leveringsstabilitet måles i antall timer ikke-planlagte avbrudd i leveransen av drikkevann per år, per tilknyttet person. Grenseverdien for god leveringsstabilitet er satt til 0,5 timer ikke-planlagte avbrudd per tilknyttet person.

I 2020 var denne verdien: 0,23 timer ikke-planlagte avbrudd per tilknyttet person.

I 2021 var denne verdien: 0,51 timer ikke-planlagte avbrudd per tilknyttet person.

I 2022 var denne verdien: 0,29 timer ikke-planlagte avbrudd per tilknyttet person.

Tall som Folkehelseinstituttet baserer sin samleindikator på er sist oppdatert i 2021 og Moss var dette året hårfint over grenseverdien med 0,51 timer ikke-planlagte avbrudd per tilknyttet person. Dermed får Moss et ikke-tilfredsstillende resultat og skårer på 0. Verdien som kommunen har utregnet for 2022 viser at leveringsstabiliteten er tilbake til der det pleier å være, dvs. god leveringsstabilitet.

Fra 2020 til og med 2023 er det omtrentlig like mange lekkasjereparasjoner gjennomført på ledningsnettet og varigheten på avbruddene i vannforsyningen på grunn av reparasjoner har også vært ganske lik. Grunnen til at verdien for 2021 ble vesentlig høyere, er at ved en av reparasjonene i 2021 ble 1 800 husstander berørt i 5 timer. Til sammen resulterte derfor denne ene reparasjonen i 18 810 timer ikke-planlagt avbrudd i vannforsyningen.

Badevannskvalitet

Gjennom EUs vanddirektiv⁶⁰ og norske vannkvalitetsnormer for friluftsbad⁶¹ er helse- og miljømyndighetene pålagt å overvåke badevannskvaliteten. Miljørettet helsevern koordinerer kontroll av badevannskvaliteten i henhold til forskrift om miljørettet helsevern. Moss kommune utfører prøvetaking av badevann ved sine badeplasser og analyser utføres av Eurofins. Det analyseres på bakterier. Kommunen får oversendt analyseresultater og legger ut informasjon om badevannskvaliteten på Moss kommune sine nettsider. Badevannsprøver blir tatt ved badeplassene i Mossregionen annenhver uke i løpet av sommersesongen. Det bestilles kontrollprøver hvis det er overskridelse av grenseverdier for bakterieantall i badevannet og eventuelt et varselkilt som fraråder bading.

I perioden 2020–2022 var det ingen badeplass som fikk varsel om at bading frarådes. Moss kommune har to «blått Flagg»-strender, som blant annet setter høyere krav til vannkvalitet⁶².

Oslofjorden

Badevannskvaliteten i Moss er stort sett bra. I perioder med mye regn, vil det være hendelser med økt bakterieinnhold i vannet. Dette kan både skyldes overløp og naturlig avrenning fra omgivelsene. Avrenning fra omgivelsene kommer fra urbane områder, jordbruks- og skogsområder. Avhengig av områder, vil fjorden tilføres ulike mengder næringsstoffer, mikroplast og miljøgifter.

Hendelser 2023

Det har vært oljelekkasje fra skipsvraket Nordvard i Mossesundet, hvor Moss kommune frarådet bading. Skipsvraket er nå tømt for olje. Ved utslipp av avløpsvann i Værla høsten 2023 ble det frarådet bading i en ukes tid. Utslipet skyldtes omlegging av avløpsledninger i anleggsområdet til BaneNOR. Etter ekstremværet Hans har det blitt tilført større mengder jordpartikler, halmballer, trær, urban forurensning m.m. til Oslofjorden.

Vansjø

Gjennom hele sommeren tas det ut vannprøver i Storefjorden og Vanemfjorden. Det er NIVA som tar vannprøvene. Det analyseres på næringssalter, fysiske parametere og alger. Resultatene har vært ok. Det har vært observert noe cyanobakterier men lave konsentrasjoner av microcystin, og ingen fraråding av bading sommeren 2023.

Vurdering av bærekraftsmål 4

Den hygieniske vannkvaliteten på drikkevannet i Moss er god. Leveringsstabiliteten er også generelt god, men enkelthendelser som berører mange husstander vil kunne ha stor påvirkning i indikatorverdien fra år til år.

Moss kommune har to «blått Flagg»-strender som blant annet setter høyere krav til vannkvalitet. Badevannskvaliteten i Moss er stort sett bra, men sommeren 2023 var det to frarådinge av bading i Oslofjorden. Dette grunnet oljelekkasje fra skipsvraket Nordvard i Mossesundet, samt utslipp av avløpsvann i Værla i anleggsområdet til BaneNOR. Det har ikke vært fraråding av bading i Vansjø.

ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST

Bærekraftsmål 8 handler om å fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle¹⁴⁶.

Arbeid gir tilgang til viktige helsefremmende ressurser som sosiale relasjoner, identitet, personlig vekst, og økonomisk trygghet. Høy sysselsetting der også personer med redusert arbeidsevne har et arbeid å gå til, vil være positivt for folkehelsen¹⁴⁷.

I dette kapitlet er statistikk og analyse hentet inn fra NAV Moss (bortsett fra kommuneøkonomi og befolkningens medianinntekt).

Kommuneøkonomi

Moss kommune har de siste årene hatt en god økonomisk utvikling, ettersom alle de fire såkalte handlingsregler er oppfylt. Handlingsreglene, som består av netto driftsresultat, disposisjonsfond, renteeksponert gjeldsgrad og egenfinansierte investeringer, gir en balansert vurdering av kommunens økonomi.

Netto driftsresultat viser en solid økonomisk handlefrihet, mens disposisjonsfondet indikerer robust finansiell beredskap for fremtidige investeringer eller uforutsette utgifter. Renteeksponert gjeldsgrad viser en forbedret gjeldssituasjon, og egenfinansierte investeringer bekrefter at kommunen har opprettholdt solid økonomisk styring. Samlet sett viser disse indikatorene at Moss kommune forvalter sin økonomi på en god måte.

Mye av bakgrunnen for dette er også gode år med høye skatteinntekter. Samtidig som skattet for landet som helhet har vokst, har skatteandelen i Moss kommune økt mer enn landsgjennomsnittet.

Det årlige kommunebarometeret, nå for 2023, viser at Moss kommune plasseres seg på 13. plass. Det er forbedret plasseringer innenfor de fleste områder, med de beste plasseringene innenfor skole, barnehage, klima/miljø samt vann, avløp og renovasjon.

146. Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (2019)

147. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Indikator Arbeid og stønadsmottakere

Befolkningens medianinntekt

I 2020 hadde Moss en lavere medianinntekt¹⁴⁸ (NOK 393 300) enn landssnittet (404 400). Det er store forskjeller innad i kommunen.

Høyest medianinntekt har Hoppern/Refsnesskogen på Jeløya og de sørligste områdene i kommunen (Feste, Kallum, Vang og Larkollen). Lavest medianinntekt finner vi i sentrum, Åvangen, Gjerrebogen og Øreåsen. Det skiller 192 800 mellom høyeste og laveste medianinntekt i Moss¹⁴⁹.

Tabellen viser utviklingen på nøkkeltall for statlige ytelser i NAV, for perioden juni 2020 til juni 2023¹⁵⁰. Under følger kommentarer til status og utviklingen på statlige ytelser fra NAV. Kommunale tjenester fra NAV, som sosialhjelpsmottakere og husstander i midlertidige botilbud, omhandles under bærekraftsmål 1 og 11.

År - måned	2020	2020	2020	2021	2021	2021	2021	2022	2022	2022	2022	2023	2023
Antall uføre	4 528	4 498	4 483	4 495	4 507	4 483	4 475	4 458	4 473	4 447	4 423	4 447	4 434
Uføre 18-29 år	261	260	257	254	258	263	263	263	261	258	260	253	255
Ufør tilgang	19	18	23	24	14	12	20	28	19	24	14	22	22
Ufør avgang	29	26	23	24	17	25	28	23	29	23	25	21	34
Antall AAP	1 169	1 205	1 254	1 314	1 301	1 317	1 310	1 374	1 366	1 382	1 440	1 502	1 543
AAP 18-29 år	265	257	256	245	241	237	230	249	248	249	267	280	279
AAP Tilgang	136	132	141	173	125	108	122	157	121	122	170	170	148
AAP Avgang	110	82	97	112	131	127	114	109	133	112	111	96	
Helt ledige	1 247	1 029	1 031	1 295	873	743	716	716	581	573	606	622	620
Langtidsledige	298	411	375	363	362	320	302	282	220	189	191	191	210
Yrkesdeltakelse kommune	64,7	64,7	64,7	63,7	63,5	63,4	63,2	65,4	65	64,8	64,6	65,5	65,3
Yrkesdeltakelse Øst-Viken	68,9	68,7	68,5	67,2	66,9	66,7	66,4	68,5	68,1	67,7	67,4	68,5	68,2
Yrkesdeltakelse landet	70,2	70,1	70	69,7	69,7	69,6	69,5	71,5	71,3	71	70,8	71,6	71,5

Arbeidsledighet

På landsbasis har arbeidsledigheten økt gradvis gjennom 2023, men er fortsatt på et historisk lavt nivå. Arbeidsmarkedet er stramt og det anslås at arbeidsledigheten vil øke fremover, og være noe høyere enn den var siste årene før pandemien. Det forventes synkende etterspørsel i enkelte næringer fremover som vil bidra til økt ledighet i 2024. Sammenlignet med september i fjor har antall arbeidssøkere økt mest innen bygg- og anleggsarbeid og for personer uten registrert yrkesbakgrunn.

Nesten halvparten av arbeidssøkerne har innvandrerbakgrunn (47 prosent). Arbeidsledigheten er høyest for personer med kun grunnskole eller uten registrert utdanning¹⁵¹.

Etterdønningene av pandemi, krig i Ukraina, høyere priser og høyere renter har truffet husholdningene og næringslivet. Økte priser demper etterspørselen inn i 2024 og det forventes en økning i antall konkurser. Husholdningene tærer på sparepengene og de oppsparte midlene reduseres gradvis. Økte renter reduserer betalingsevnen og

148. Yrkesinntekter, kapitalinntekter, skattepliktige og skattefrie overføringer i en husholdning i løpet av kalenderåret. Studenter er ikke inkludert. Siste tall er fra 2020. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022

149. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022

150. www.nav.no/nav og samfunn/statistikk, analyse og FOU

151. NAV Datavarehus. Arbeidsmarkedet nå, NAV per september 2023

evnen for boligetablering. Rente-økningenes ringvirkninger er spesielt merkbare i bygg- og anleggsbransjen og overnatting og servering. På tross av dette oppleves det stor inkluderingsvilje hos flere bedrifter, men mange er usikre på framtiden.

I Moss har helt ledige som andel av arbeidsstyrken ligget stabilt på 2,5 prosent fra mars og til september 2023, kun med en liten økning i april. Det har vært en positiv utvikling etter pandemien og helt ledige har i 2022 til 2023 ligget mellom 3,3 til 2,4 prosent. Til sammenligning har andelen helt ledige i Viken ligget mellom 2,2 og 2,4 prosent i 2023.

I Moss er ledigheten lavere enn de andre store østfoldbyene. Halden hadde i september 2,6 prosent helt ledige som andel av arbeidsstyrken, Sarpsborg 3,0 prosent og Fredrikstad 2,9 prosent.

Levekårskartlegging med statistikk fra 2020 viser at sentrumsområdet skiller seg ut med å ha en særlig høy andel arbeidsledighet (4,8 prosent).

Klommestén følger etter med fire prosent.

Lavest andel arbeidsledighet har Ekholt og Nordre Jeløy (1,1 prosent)¹⁵².

Arbeidsledighet blant unge

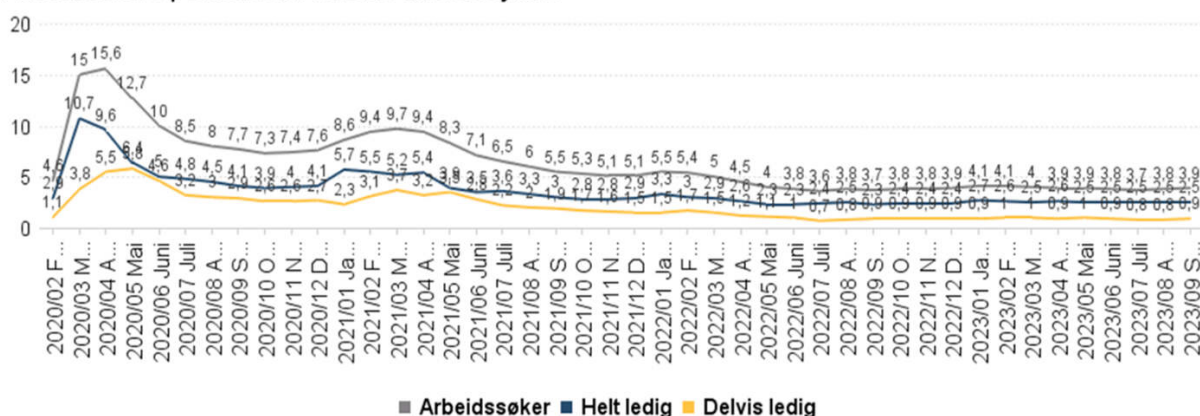
Moss har over lengre tid slitt med høy ledighet for unge under 30 år. Andelen under 30 år av alle ledige var 32,7 prosent i september i år, mot 29,4 prosent i august 2022.

I alder 15–29 år er 2,9 prosent arbeidsledige. 3,4 prosent menn og 2,4 prosent kvinner. Det er høyere enn landssnitt og sammenliknbare kommuner, bortsett fra Sarpsborg (3,4 prosent).

Levekårskartleggingen viser at fordelingen av ungdomsledighet er ujevn. Sentrum skiller seg ut med en høyest andel ungdomsledighet (7,5 prosent). Etterfulgt av Klommestén og Fiske/Værven på fem prosent. Syv soner har en andel på under to prosent; Hoppertn/Refsnesskogen, Nordre Jeløy, Orkerød/Torderød, Ekholt og Rygge Øst. Larkollen og Framnes hadde i 2020 ingen ungdomsledighet.

153

Arbeidssøkere per måned. Andel av arbeidsstyrken

152. Mangfoldige Moss. Lavekårskartlegging 2022.

153. NAV Datavarehus. Hovedtall om arbeidsmarkedet pr. september 2023

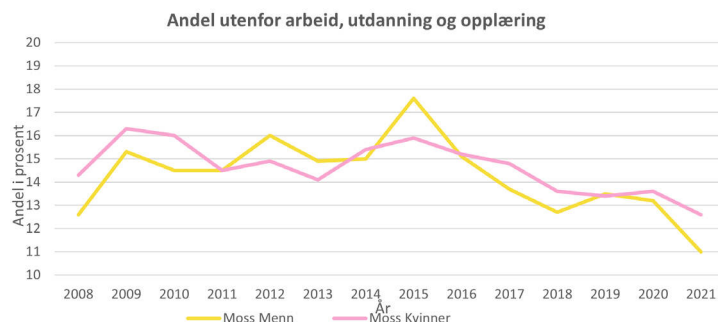
Unge uten arbeid eller utdanning

Indikatoren viser andel personer i alder 15–29 år som verken er sysselsatte (lønnstakere eller selvstendige) eller i formell utdanning. Gruppen er sammensatt og består blant annet av

langtidsledige, hjemmeværende som blir forsørget av andre, unge med alvorlige helseproblemer og personer som har valgt å ta et friår i utdanningsløpet.

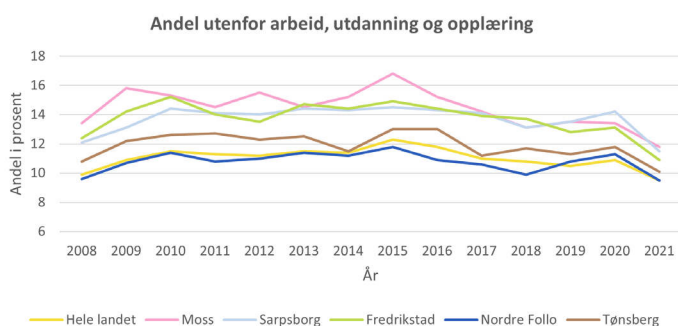
Personer som er i denne gruppen et gitt år, ser ut til å ha mer varige problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet. En del av disse vil være å finne blant de arbeidsledige, mens andre går ut av arbeidsstyrken ved at de etter hvert slutter å søke arbeid. Blant dem som blir værende utenfor over lengre tid, er det klar overvekt av unge med helseutfordringer og uten videregående utdanning⁵.

Omtrent 12 prosent i aldersgruppen 15–29 år står uten arbeid eller utdanning i 2021. Det er signifikant høyere enn landssnittet på 10 prosent og alle sammenlignbare kommuner – bortsett fra Sarpsborg. Utviklingen er ujevn over tid, med en topp i 2015, og er nå på det laveste nivået siden 2008. Det er en noe høyere andel kvinner – 12,6 prosent og 11 prosent menn^{154, 155}

Figur: Andel i aldersgruppen 15–29 år som står uten arbeid eller utdanning, fordelt på kjønn

Figuren på neste side viser prosentandel av befolkningen som var utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak i fylkene i 2020, fordelt på to aldersgrupper. Det er forskjeller mellom mange av fylkene, både når det gjelder andel i den yngste og i den eldste aldersgruppen. Blant personer i alder 15–29 år, varierer andelen fra 10 til 12 prosent. Blant befolkningen i alder 30–61 år, varierer andelen fra 16 til 20 prosent¹⁵⁶.

Figur: Andel i aldersgruppen 15–29 år som står uten arbeid eller utdanning

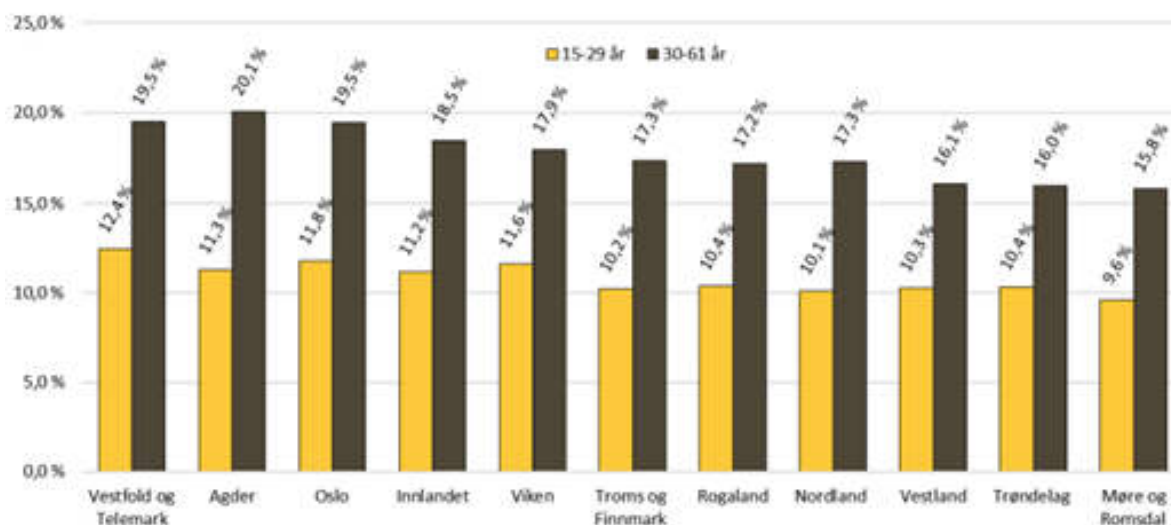
154. Regionale kompetanseindikatorer, Kunnskapsgrunnlag for regional kompetansepolitikk, august 2022 <https://www.trondelagfylke.no/contentassets/d609170509754960ae55d24b54d533a9/rapport-regionale-kompetanseindikatorer-fullversjon.pdf>

155. SSB/Kommunehelsas statistikkbank

156. Investing in Youth: Norway (OECD (2018)); Unge som faller utenfor og deres inntektsutvikling (Normann & Hetland (2021)) Metadata Definisjon: Andel av befolkningen utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak.

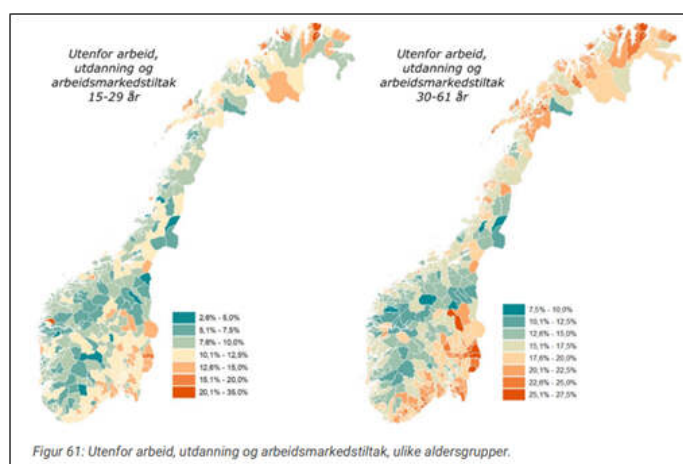
Kilde: SSB tabell 13563 Geografisk nivå: Norge, fylke, kommune Oppdateres: Årlig Dimensjon: Kjønn, innvandrerstus, alder

Andel utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak 2020

Figur 60 Andel utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak, fordelt på fylke og alder. 2020

157

Figur: Andel utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak, fordelt på kommunenivå

Kartene over viser samme statistikk fordelt på kommunenivå, som er en alternativ måte å bruke indikatoren på. Dette gir et mer nyansert bilde, da det er store forskjeller innad i fylkene. Moss hadde i 2020 da en andel mellom 12,6–15 prosent unge i aldersgruppen 15–29 år som stod utenfor arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak.

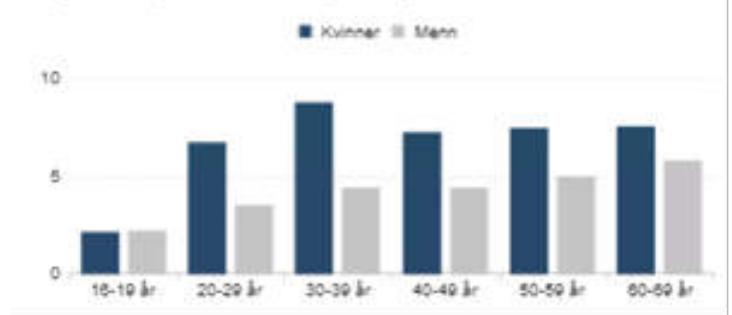
Legemeldt sykefravær

Sykepenger kan innvilges til den som har legemeldt fravær og som gjennom inntektsgivende arbeid har opparbeidet seg rett til sykepenger. Sykepenger kan som hovedregel innvilges for inntil 1 år fra sykmeldingstidspunkt.

Oppfølgingsarbeidet som gjøres i perioden en innbygger er sykmeldt kan være avgjørende for varighet av helt eller delvis fravær fra arbeid og det er derfor av betydning for å redusere fravær og forkorte tid med ytelse, at det så tidlig som mulig vurderes muligheter for arbeid og aktivitet. Godt samarbeid mellom hovedaktørene i sykefraværsarbeidet – den sykmeldte, lege, arbeidsgiver og NAV, er også av betydning for resultater av oppfølging i perioden.

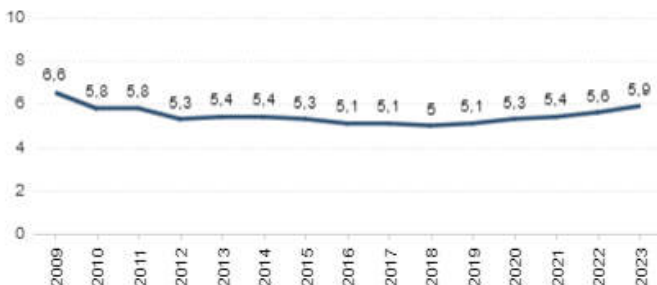
Pr. 2. kvartal 2023 var legemeldt fravær i Moss 6,0 prosent, tilsvarende snitt for 2022. Sykefraværet er høyest blant kvinner med 7,9 prosent, og 4,4 prosent for menn. Sykefraværet er høyest i aldersgruppen over 30 år på 6,3 prosent^{158, 159}.

Legemeldt sykefravær etter kjønn og alder

	2020	2021	2022	2023
Landet	5,1	5,1	5,3	5,6
Viken	5,1	5,1	5,3	5,6
Moss	5,5	5,3	6,0	6,0
Fredrikstad	5,1	5,3	5,7	6,1
Sarpsborg	5,5	5,9	5,9	6,6

Legemeldt sykefravær over tid

158. NAV Datavarehus – hovedtall om legemeldt sykefravær

159. NAV Datavarehus – SYFRA510

Personer med arbeidsavklaringspenger

Indikatoren viser andel personer som har mottatt arbeidsavklaringspenger (AAP). AAP gis i inntil tre år til personer som har fått arbeidsevnen nedsatt med minst 50 prosent på grunn av sykdom, skade eller funksjonshemning. AAP kan gis i periode med medisinsk behandling i kombinasjon av avklaring av arbeidsevne.

Pr. juni 2023 mottok 1 543 mossinger AAP. Det tilsvarer 4,8 prosent av innbyggerne i aldersgruppen 18 til 66 år. Av disse er 279 (18 prosent) personer i aldersgruppen 18–29 år. 60 prosent av mottakerne er kvinner, 40 prosent er menn. I aldersgruppen 40–67 år er andel mottakere med innvandrerbakgrunn høyere enn innbyggere uten innvandrerbakgrunn. Diagnosene psykiske lidelser og muskel- / skjelettlidelser står for hovedandelen av grunnlag for innvilgelse av AAP.

Andel mottakere er økende og det er totalt 260 flere AAP-mottakere sammenlignet med 2022. Den kraftige økningen i antall mottakere av AAP siste år har også sammenheng med opphevelsen av karensåret for å søke om AAP på nytt etter avsluttet periode¹⁶⁰. Figur under viser antall AAP-mottakere, fordelt på kjønn, alder og innvandrerstatus¹⁶¹

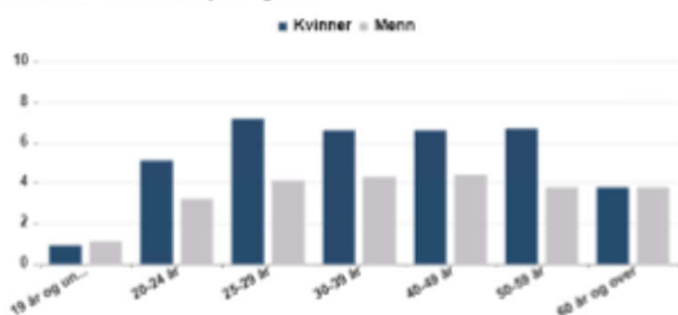
Antall AAP-mottakere: innvandrerstatus og alder

Levekårskartlegging¹⁶² viser at høyest andel innbyggere med AAP i aldersgruppa bor på Åvangen (5,8 prosent), fulgt av Halmstad (5,4 prosent), Fiske/Værvan og Melløs/Høyda (5,1 prosent). Lavest andel har Vang/Fuglevik og Hoppern/Refsnesskogen med 2,8 prosent.

Moss har pr. september 2023 en lavere andel (4,5 prosent) mottakere av AAP enn Fredrikstad (5,3 prosent) og Sarpsborg (5,5 prosent), men vi ligger fortsatt høyere enn gjennomsnitt for Viken (4,2 prosent) og landet (4,1 prosent).

Antall AAP-mottakere: kjønn og alder

160. STAMI.no

161. NAV Datavarehus – hovedtall om mottakere av AAP

162. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022.

Mottakere av varig uførepensjon¹⁶³

Mottakere av uføreytelser er en utsatt gruppe helsemessig og materielt. Hvor mange som mottar uføreytelser er en indikator på helsetilstand, men må ses i sammenheng med næringslivet, utdanningsnivået og jobbtilbudet i kommunen¹⁶⁴. Tidlig frafall fra yrkeslivet på grunn av arbeidsuførhet gir redusert livskvalitet for den enkelte, samt store produksjonstap og økte kostnader for samfunnet. Kunnskap om hvilke organisatoriske, psykologiske og sosiale faktorer i arbeidsmiljøet som har betydning, er viktig for å kunne sette inn målrettede tiltak. Arbeidsuførhet kan være forbigående eller permanent, og det er mange faktorer som bidrar til nedsatt arbeidsevne. Permanent arbeidsuførhet medfører vanligvis frafall fra arbeidslivet. Av de som mottar uføretrygd i Moss så mottar 86 prosent 100 prosent ytelse, resterende mottar gradert ytelse¹⁶⁵ og tilgang på muligheter for tilpasset arbeid må også sees i sammenheng med mulighet for å kunne jobbe i kombinasjon med redusert arbeidsevne.

Årsaker til sykefravær og uførepensjon er vanskelige å fastslå. Ofte er årsakene sammensatte. Flertallet av sykemeldinger og langvarige trygdestønader følger trenden fra sykemelding og arbeidsavklaringspenger og gis for muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser som angst og depresjon¹⁶⁶.

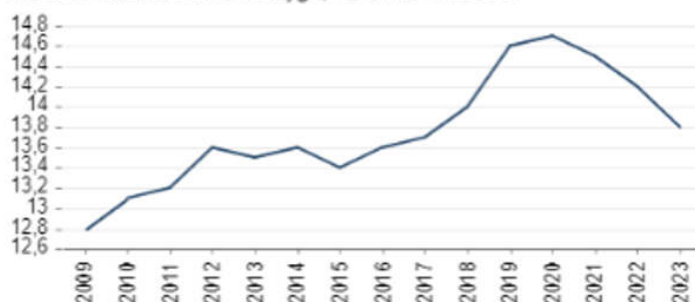
Pr. 30. juni 2023 mottar 4 434 personer mellom 18 og 67 år uføretrygd. Av disse er 255 personer under 30 år. Antall kvinner som mottar uføretrygd er 2 635, antall menn er

1 799. Antallet mottakere av uføretrygd ble redusert med -73 sammenlignet med samme periode i fjor. Det er en positiv endring på minus 1,6 prosent.

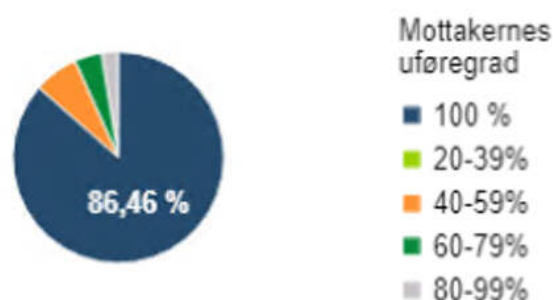
I Moss mottar 13,8 prosent av innbyggerne uførepensjon, i Fredrikstad 13,7 prosent og i Sarpsborg mottar 14,5 prosent uføretrygd. Gjennomsnitt for landet er 10,5 prosent pr. juni 2023. Prognoser viser at det er en forventet økning ved utgangen av 2023 og mot slutten av 2024 forventes et gjennomsnitt for landet på 10,7 prosent.

Det er store variasjoner i andelen i alderen 18-44 år som mottar uførepensjon i Moss. Moss med en andel på 6,5 prosent ligger betydelig over landssnittet på 4,2 prosent (2020). Høyest andel har Gjerrebogen og Nordre Jeløy, hvor 11,5 og 9,6 prosent mottar uførepensjon. Lavest andel har Hoppertn/Refsnesskogen med 2,5 prosent¹⁶⁷.

Prosent mottakere av uføretrygd, 18-67 år. Tidsserie

Mottakere av uføretrygd etter uføreggrad. Andel av alle

168

163. Kommunehelsas statistikkbank/SSB

164. Kommunehelsa (fhi.no)

165. NAV Datavarehus. Hovedtall om mottakere av uføretrygd.

166. Kommunehelsa (fhi.no)

167. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022.

168. NAV Datavarehus – hovedtall om mottakere av uføretrygd

NAV sitt samfunnsoppdrag

NAVs samfunnsoppdrag er å bidra til sosial og økonomisk trygghet og fremme overgang til arbeid og aktivitet. Målet er å skape et inkluderende samfunn, et inkluderende arbeidsliv og et velfungerende arbeidsmarked. NAV er en viktig del av trygghetsnettets i velferdsstaten.

FNs bærekraftsmål nummer 1 og 8 «Utrydde fattigdom» og «Anstendig arbeid og økonomisk vekst» er begge sentrale målsetninger hvor NAV gjennom sitt samfunnsoppdrag, lov om tjenester og virkemidlene vi forvalter, er en sentral aktør.

Teknologiske endringer og det grønne skifte gir omstilling på arbeidsmarkedet. NAV må bidra til å lette omstillingene og håndtere brå og uventede skifter. Det ventes særlig mangel på arbeidskraft blant helsepersonell, yrker som krever fagbrev og IT-utviklere fremover. Mangel på arbeidskraft gir gode vilkår for inkludering av personer utenfor arbeidslivet. Det medfører også at arbeidsgivere må ha andre forventninger ved rekruttering og at de må jobbe mer med inkludering og opplæring.

En mer usikker verden har synliggjort sårbarheter i den globaliserte økonomien. Det kan gi lavere økonomisk vekst som i kombinasjon med at omstilling kan gi økte forskjeller, og føre til levekårsutfordringer og økt behov for tjenester fra NAV og andre offentlige tjenester.

Personer som mottaker økonomisk stønad fra NAV er en sårbar gruppe for økonomiske svingninger i samfunnet. Ytelsene fra NAV er i all hovedsak lavere enn ordinær arbeidsinntekt og innbyggere i denne målgruppen rammes først og spesielt hardt. Enslige, enslige forsørgere, personer med helserelevante ytelses, alderspensjon og barn som lever i familier med lav inntekt er spesielt utsatt. Grafer viser en økning i antallet som trenger supplerende sosialhjelp for å klare levekårsutgiftene, og mange av disse har barn

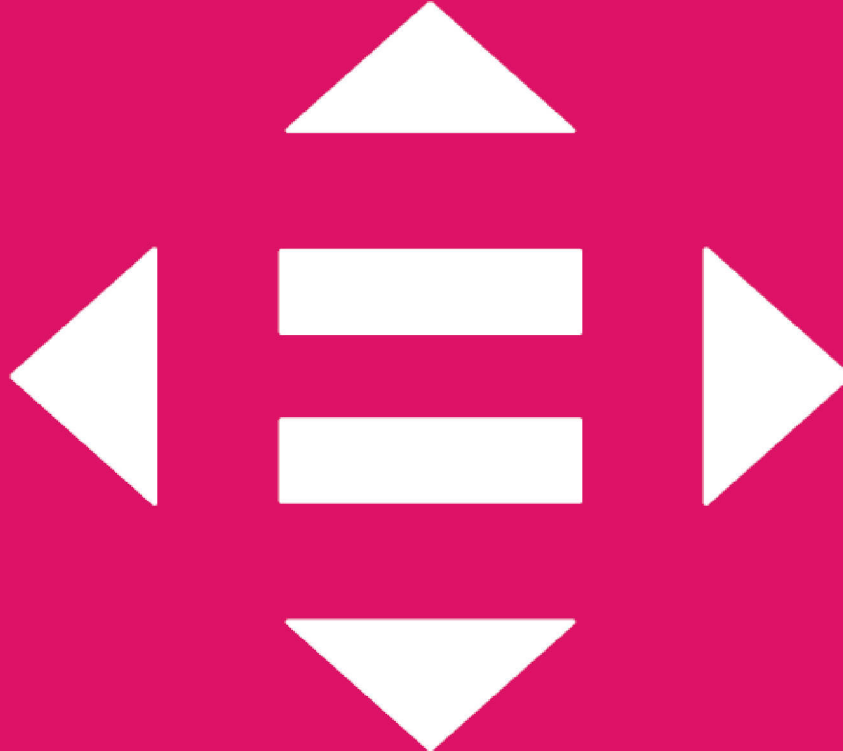
Utfordringsbildet viser økende andel med sammensatte og komplekse utfordringer og NAV kan ikke løse utfordringene vi står overfor alene. Dette må skje gjennom tverrfaglig samhandling med sentrale aktører som andre enheter i kommunen, helsesektoren, skole og utdanning, frivillige organisasjoner og offentlige og private arbeidsgivere. Det må legges til rette for fleksibilitet og handlingsrom i oppgaveløsning på tvers av enheter og rammer, slik at sentrale aktører og ressurser raskt kan mobiliseres når behovet for bistand oppstår.

Vurdering av bærekraftsmål 8

NAV sitt samfunnsoppdrag, sammen med kommunen, er å bidra til sosial og økonomisk trygghet og fremme overgang til arbeid og aktivitet. Målet er å skape et inkluderende samfunn, et inkluderende arbeidsliv og et velfungerende arbeidsmarked.

Utfordringsbildet viser økende andel med sammensatte og komplekse utfordringer. I Moss er arbeidsledighet stabil på 2,5 prosent og lavere enn de andre store østfoldbyene. Arbeidsledigheten blant unge under 30 år er derimot høy og økende. Den geografiske fordelingen av arbeidsledige er skjev, og sentrumsområdet skiller seg særlig ut. Signifikant flere unge står uten arbeid eller utdanning i Moss, enn landssnittet. Andelen har gått ned over tid. Mottakere av varig uførepensjon er høy, men andelen har gått noe ned sist periode. Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger er økende.

Teknologiske endringer og det grønne skifte gir omstilling på arbeidsmarkedet. Det ventes særlig mangel på arbeidskraft blant helsepersonell, yrker som krever fagbrev og IT-utviklere fremover. Mangel på arbeidskraft gir gode vilkår for inkludering av personer utenfor arbeidslivet. Det medfører også at arbeidsgivere må ha andre forventninger ved rekruttering og at de må jobbe mer med inkludering og opplæring.

MINDRE ULIKHET

Bærekraftsmål 10 handler om å redusere ulikheter mellom land, og innad i land. En rettferdig fordeling av ressurser er nødvendig for å redusere fattigdom og skape stabile samfunn. Ulikhet handler om inntekt/formue, tilgang til utdanning, helsehjelp og muligheter¹⁶⁹. De fattigste 40 prosent av befolkningen skal oppleve utjevning av forskjeller og gradvis og varig inntektsøkning. Det skal legges til rette for migrasjon og mobilitet i ordnede, trygge, regelmessige og ansvarlige former, blant annet ved å gjennomføre en planmessig og godt forvaltet migrasjonspolitik.

Sosiale helseforskjeller

Sosiale helseforskjeller er systematiske forskjeller i helsetilstand som følge av forskjeller i yrke, utdanning eller inntekt.

Dette er samfunnsskapt ulikheter som det er mulig å gjøre noe med¹⁷⁰. Rapporten Sosial ulikhet tar liv¹⁷¹ viser at helse, livskvalitet og død følger sosial status som en trapp/gradient, enten vi måler med inntekt eller utdanning.

I Norge er det beregnet at vi taper 170 000 leveår årlig på grunn av sosial ulikhet i helse. Risikoen for å dø før 67 år er betydelig høyere blant personer med lav utdanning enn for personer med høy utdanning¹⁷². Denne kunnskapen gjør at det er viktig å rette tiltak for å unngå at unge faller ut av skole og arbeidsmarked. Utjevning av sosiale ulikheter er en prioritert målsetting i folkehelsearbeidet.

Enkelte av levekårsindikatorerne i Folkehelseinstituttets statistikkbank kan kobles til bakenforliggende faktorer som foresattes utdanningsnivå og/eller innvandrerbakgrunn¹⁷³. Innvandrerbakgrunn er den mest brukte bakenforliggende faktoren i statistikkbanken og det gjenspeiles i statistikken som presenteres under.

169. Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (2019)

170. Meld.St 15. Folkehelsemeldinga. Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar (2023) (Helse- og omsorgsdepartementet).

171. Sosial ulikhet tar liv – faglige og folkehelsepolitiske vurderinger (2022). Nasjonalforeningen for folkehelse.

172. Meld.St 15. Folkehelsemeldinga. Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar (2023) (Helse- og omsorgsdepartementet).

173. SSB opererer med tre befolkningsgrupper i offisiell statistikk: Innvandrere, Norskfødte med innvandrerforeldre og Øvrig befolkning. Befolkningen grupperes etter eget, foreldrenes og besteforeldrenes fødeland. Det skilles ikke mellom land-bakgrunn eller hvor lenge man har bodd i Norge.

Levekårsforskjeller i Moss

Levekårskartlegging viser en klar sammenheng mellom levekår, utdanning og økonomiske forhold og det er en ujevn fordeling av levekårsutfordringer i Moss. Utdannings- og inntektsforskjellene er store. Vi finner levekårsutfordringer i de fleste områder av kommunen og skolekretser, men området i og rundt sentrum skiller seg ut ved å ha en høyere andel¹⁷⁴.

Inntektsulikhet

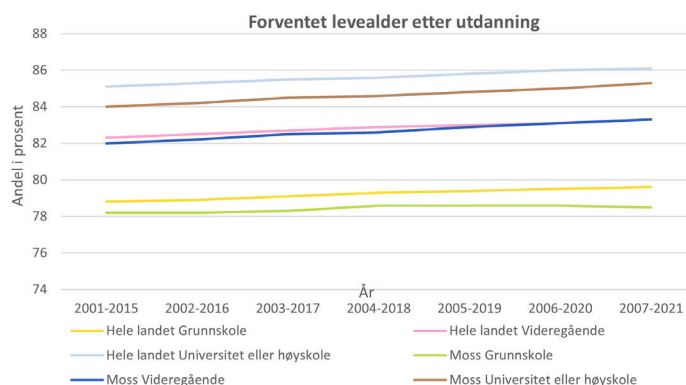
P90/10 er en indikator som ikke beveger seg mye på kort sikt. I perioden 2009–2021 har ulikheten økt noe, og for Moss fra 2,6 til 2,8. Det vil si at inntektene til de 10 prosent rikeste er 2,8 ganger høyere enn de 10 prosent fattigste.

Utdanning og levealder har en sammenheng¹⁷⁵

Det er større sannsynlighet for å leve lenger om en har høyere utdanning – også i Moss. I Moss skiller det 6,8 år i forventet levealder ved 30-årsalder mellom de med høy utdanning (universitet/høy-skole) og de med lav utdanning (grunnskole). Det er en større forskjell i Moss enn gjennomsnitt for landet (6,5 år i forskjell). Sarpsborg er lik Moss, mens Fredrikstad har 6,6 år. Tønsberg og Nordre Follo har de største forskjellene i forventet levealder med 7,3 og 7,1 år.

Forventet levealder er 85,3 år i Moss om utdanning er på universitet/høyskolenivå. Om høyeste utdanning er videregående skole er forventet levealder to år lavere; 83,3 år. Om grunnskole er høyeste utdanningsnivå er forventet levealder 78,5 år.

Kvinner har høyere forventet levealder enn menn i alle tre utdanningsgrupper.

Forventet levealder øker, men den øker ulikt. Forventet levealder har i Moss økt like mye for personer med videregående og universitet/høyskole: 1,3 år. For personer med grunnskole som høyeste utdanning har forventet levealder kun økt med 0,3 år (siden 2001–2015).

I landet ellers er økningen i forventet levealder mer jamt fordelt mellom utdanningsgruppene (hhv. ett år økning hos personer med videregående eller høyere utdanning og 0,8 år økning hos personer med grunnskole som høyeste utdanning).

174. Mangfoldige Moss. Levekårskartlegging 2022.

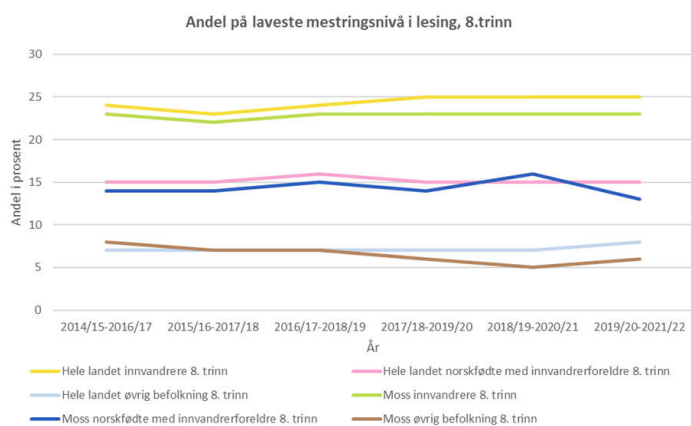
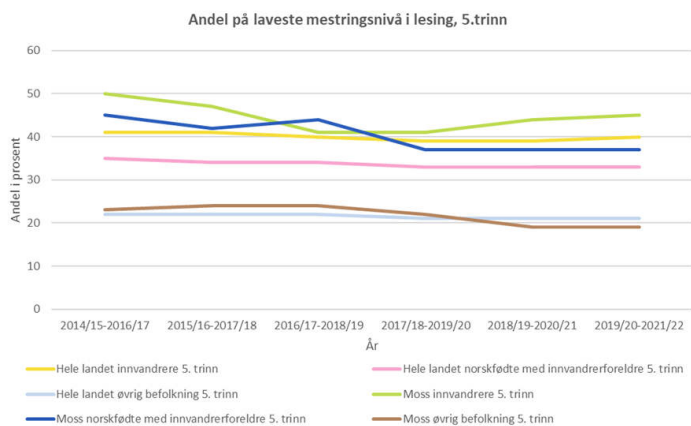
175. Kommunehelsetatistikkbank, FHI/SSB. Forventet levealder ved 30 års alder, etter høyeste fullførte utdanningsnivå, beregnet ved hjelp av dødelighetstabell. Statistikken viser 15 års gjennomsnitt.

Forskjeller i leseferdigheter¹⁷⁶

Laveste mestringsnivå lesing 5. og 8. trinn				
	5. trinn		8. trinn	
	Moss	Landet	Moss	Landet
Elever med innvandrerbakgrunn	45	40	23	25
Norskfødte elever med innvandringsbakgrunn	37	33	13	15
Elever uten innvandrerbakgrunn	19	21	6	8

På femte trinn er det en høyere andel på laveste mestringsnivå i lesing blant elever med innvandrerbakgrunn i Moss enn det er i landet ellers. Andelen reduseres kraftig fram til 8. trinn og er da lavere enn landet.

Leseferdighetene har blitt bedre for alle over tid. Andelen på laveste mestringsnivå på femte trinn har blitt redusert med fem prosentpoeng blant elever med innvandringsbakgrunn, åtte prosentpoeng blant norskfødte elever med innvandringsbakgrunn og fire prosentpoeng blant elever uten innvandrerbakgrunn. På åttende trinn har andelen på laveste mestringsnivå blitt redusert med hhv. seks, ett og to prosent. Se grafene.

176. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Utdanningsdirektoratet/SSB. Det foreligger ikke tall på regneferdigheter og innvandrerbakgrunn i Kommunehelsas statistikkbank.

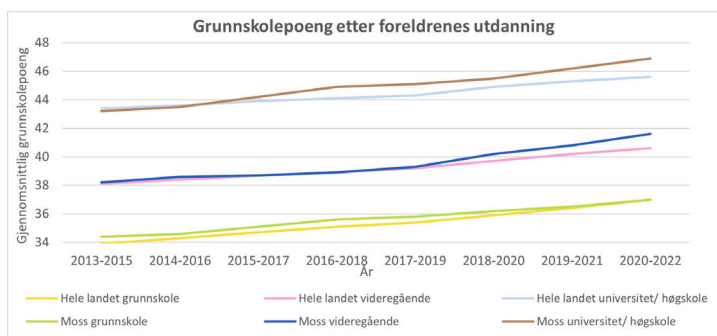
Forskjeller i grunnskolepoeng¹⁷⁷

Forskjeller basert på foresattes utdanningsnivå

Elever med foresatte med lav utdanning har lavere grunnskolepoeng enn elever med foresatte med høyere utdanning. Den samme gradienten ser man også nasjonalt og i de sammenliknbare kommunene.

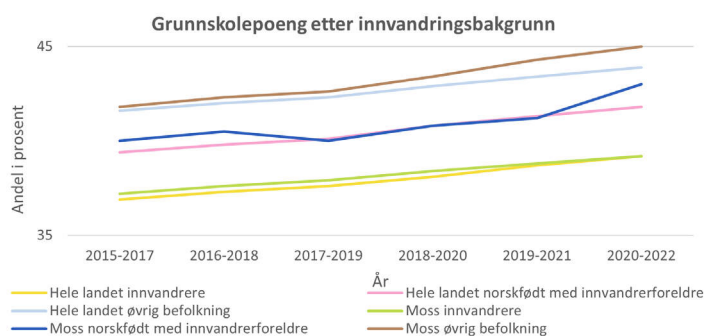
Grunnskolepoeng har økt for alle, men økningen har vært størst blant elever med foresatte med høy utdanning (universitet/høyskole). Her har økningen vært 3,7 poeng, mens den har vært 3,4 blant elever med foresatte med utdanning på videregående skole og 3,1 blant elever med foresatte som har grunnskole som høyeste utdanning.

Nasjonalt er det motsatt – her har økningen vært høyest blant elevene med foresatte med lav utdanning.

Forskjeller basert på innvandrerbakgrunn

Grunnskolepoeng er lavere blant elever med innvandrerbakgrunn (38,7) enn blant norskfødte elever med innvandrerforeldre (43) og elever uten innvandrerbakgrunn (45). Samme ulikhet finner man også i gjennomsnitt for landet og sammenliknbare kommuner¹⁷⁸.

Grunnskolepoeng har over tid økt i alle tre elevgrupper (se graf over). Mest har grunnskolepoengene økt blant elever uten innvandrerbakgrunn (økt med 3,2 poeng). Norskfødte elever med innvandrerforeldre har hatt en økning på 3 poeng, og elever med innvandrerbakgrunn har hatt en økning på 2,4 poeng. På landssnitt er økningen om lag 2,3 poeng i alle tre grupper.

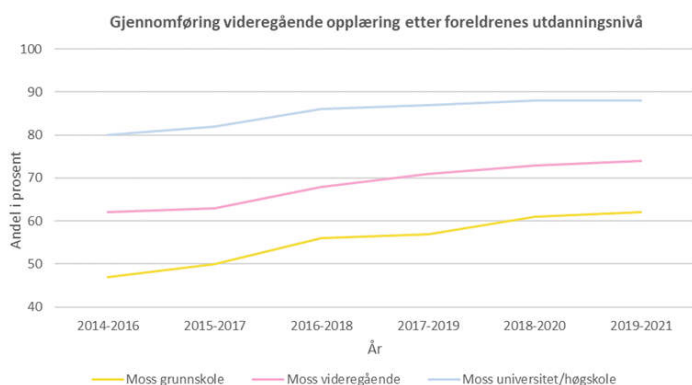
177. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/SSB.

178. Landssnitt grunnskolepoeng: blant elever med innvandrerbakgrunn (39,2), norskfødte elever med innvandrerforeldre (41,8) og øvrige elever (43,9).

Forskjeller i fullføring av videregående opplæring¹⁷⁹

Det er en nokså lik andel som gjennomfører videregående opplæring i Moss som det er ellers i landet (78/79 prosent). Men gjennomføringen er skjevt fordelt.

Forskjeller i fullføring av videregående opplæring basert på foresattes utdanningsnivå
Gjennomføring av videregående opplæring har en sammenheng med foresattes utdanningsnivå. Dersom foresatte har grunnskole som høyeste utdanning så fullfører 62 prosent videregående skole i løpet av fem/seks år i Moss. Dersom foresatte har videregående utdanning som høyeste utdanning så er gjennomføringsgraden 74 prosent, mens gjennomføringsgraden er 88 prosent dersom foresatte har universitet/høgskole.

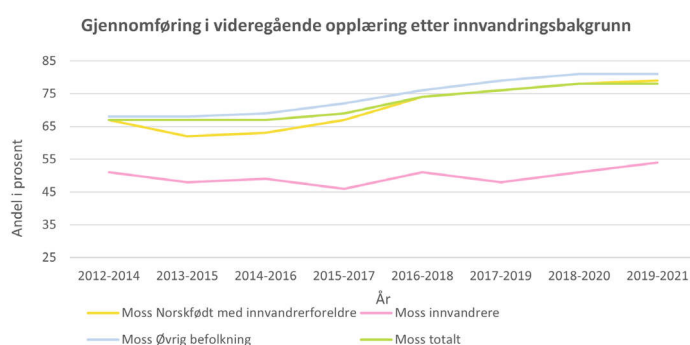

Det er økning i gjennomføringsgrad i alle tre utdanningsgrupper. Grafen over viser at åtte prosent flere gjennomfører videregående opplæring over tid blant elever med foreldre med universitet/høgskole, 12 prosent flere gjennomfører blant elever med foresatte med videregående opplæring og 15 prosent flere gjennomfører blant elever med foresatte med grunnskoleutdanning.

2019-2021	Gutter	Jenter	Total
Foresatte med universitet/høgskole	85	91	88
Foresatte med videregående	70	77	74
Foresatte med grunnskole	58	65	62

Tabellen viser gjennomføringsgrad i prosent til gutter og jenter sett i forhold til foresattes utdanningsnivå. Det er færre gutter som gjennomfører i alle tre grupper.

Forskjeller i fullføring av videregående opplæring basert på innvandrerbakgrunn
Også innvandringsbakgrunn har en sammenheng med fullføring av videregående opplæring. Gjennomføringsgraden er høyest blant elever uten innvandrerbakgrunn (81 prosent/409 elever). Blant norskfødte med innvandrerforeldre fullførte 79 prosent (38 elever), mens blant elever med innvandringsbakgrunn fullførte 54 prosent (32 elever) videregående skole i samme periode (2019-2021). De samme ulikhetene finner vi i landet og i de fleste sammenliknbare kommunene.

Flere gjennomfører videregående opplæring i alle tre grupper. Over tid er det 12 prosent økning blant elever uten innvandrerbakgrunn, 16 prosent økning blant norskfødte elever med innvandrerforeldre og fem prosent økning blant elever med innvandringsbakgrunn (se graf).

2019-2021	Gutter	Jenter	Total
Elever med innvandrerbakgrunn	42	69	54
Norskfødte med innvandrerforeldre	73	85	79
Elever uten innvandrerbakgrunn	78	84	81

Tabellen viser gjennomføringsgrad i prosent til gutter og jenter sett i forhold til innvandringsbakgrunn. En høyere andel jenter fullfører.

179. Treårs-gjennomsnitt for perioden 2019-2021 (Kommunehelsas statistikkbank, FHI/SSB).

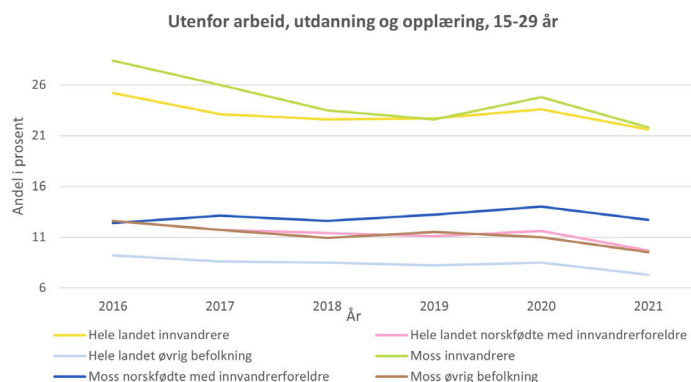
Forskjeller i å stå uten arbeid, utdanning og opplæring¹⁸¹

Levekårskartlegging¹⁸⁰ viser store geografiske variasjoner i frafall fra videregående opplæring. Klommestén, Ávangen og Sentrum ligger dårligst an når det gjelder gjennomføring av videregående opplæring når man ser på andel. Nær halvparten fullfører ikke. Høyest andel som fullfører videregående opplæring bor på Jeløy. Her var det 21–22 prosent som ikke gjennomførte videregående opplæring i løpet av fem år i 2020. På Halmstad var det 133 personer som ikke oppnådde yrkes- / studiekompetanse i 2020. Det er det høyeste i antall sammenlignet med de andre levekårssonene.

Det er forskjeller i andel unge i alder 15–29 år som står uten arbeid eller utdanning basert på innvandrerbakgrunn.

En av fem unge innvandrere (22 prosent / 274 personer) stod uten arbeid eller utdanning ved siste måling (2021). Blant norskfødte med innvandrerbakgrunn var andelen 13 prosent (84 personer) og 10 prosent (592 personer) blant unge uten innvandrerbakgrunn. Andelen har over tid gått ned i alle grupper, bortsett fra blant norskfødte med innvandrerforeldre hvor det har vært en økning på ett prosentpoeng i løpet av ti år. I gruppen med innvandrere har det i samme periode vært en nedgang på fem prosentpoeng. Fra 2020–2021 har det vært en tydelig nedgang i alle grupper, også nasjonalt og i de sammenlignbare kommunene.

Moss ligger over landsnitt i alle grupper, bortsett fra i gruppen innvandrere som er nokså lik.

En høyere andel unge kvinnelige innvandrere står utenfor arbeid og utdanning (26 prosent) enn menn (18 prosent). Blant norskfødte med innvandrerforeldre er det omvendt, med en høyere andel menn (15 prosent) enn kvinner (11 prosent). I befolkningen uten innvandrerbakgrunn er andelen nokså lik på 9 og 10 prosent. En lik fordeling ser vi også i gjennomsnitt for landet og i de sammenlignbare kommunene i Østfold (selv om Sarpsborg har små kjønnsforskjeller blant gruppen med innvandrerbakgrunn).

180. Ser på andel 21–29-åringar som ikke har oppnådd yrkes- eller studiekompetanse i løpet av fem år.

181. Kommunehelsas statistikkbank, FHI/SSB.

Vurdering av bærekraftsmål 10

Det har vært en positiv utvikling i flere folkehelse- og levekårsindikatorer, men det kan synes som den positive utviklingen har vært svakest blant dem med lav utdanning og/eller innvandrerbakgrunn.

For å redusere ulikheter bør kommunen prioritere innsats ovenfor flyktninger og innvandrere, både voksne og barn, og sørge for at all ungdom og unge voksne gjennomføre skolegang/kommer i meningsfull arbeid/opplæring. Geografiske områder med mange levekårsutfordringer bør prioriteres, dvs. i og rundt sentrum av Moss.

Helseforskjeller

Sosiale ulikheter er en utfordring for et bærekraftig og rettferdig samfunn- også i Moss. Helse fordeler seg ulikt i befolkningen. Forskjeller i forventet levealder er en indikator på sosiale helseforskjeller. Det er større forskjeller i forventet levealder mellom utdanningsgrupper i Moss enn det er for landet. At forventet levealder øker er positivt. Levealder ser imidlertid ut til å øke noe mindre blant personer med lav utdanning enn blant de med høyere utdanning.

Faktorer som påvirker ulikhet i helse er grunnleggende økonomi- og oppvekstvilkår, arbeids- og bomiljø, livsstil og bruk av tjenester. Sosial ulikhet i helse utvikler seg over livsløp. Levekår og livskvalitet i oppveksten påvirker utdannings- og yrkesvalg og - muligheter og deretter helse som voksen. Ressurstilgang, kosthold og fysisk aktivitet i tidligere livsfaser har betydning for helse senere.

Minoriteter

Forskning om likestillings- og diskrimineringsutfordringer¹⁸² viser at minoritetsgrupper opplever diskriminering på de fleste samfunnsområdene. Innvandrere har større utfordringer enn befolkningen ellers med å få seg jobb, selv med tilsvarende utdanning og like kvalifikasjoner.

Det er positivt at det er nedgang i ledighet blant innvandrere i Moss, men det er allikevel en høyere andel unge innvandrere som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning enn det er blant unge uten innvandrerbakgrunn.

Statistikken skiller ikke mellom landopprinnelse hos innvandrere eller botid. Botid vil sannsynligvis ha en positiv påvirkning på integrering og skoleprestasjoner, og statistikken må leses med denne bakgrunn. Moss kommune mottok i 2022 flere flyktninger enn forventet ved inngangen av året. Mange av de nyankomne flyktningene er i skolepliktig alder og krever stor tilrettelegging i sitt skoletilbud¹⁸³.

Utdanning og inntekt

Det er positivt at grunnskolepoengene øker for alle, men en bør ha oppmerksomhet på at forskjellene mellom befolkningsgruppene ikke øker. Andelen som fullfører videregående skole har også økt, men andelen er lavere blant ungdom med innvandrerbakgrunn og/eller foreldre med lav utdanning, samt hos gutter.

Inntektsforskjellene i Moss har økt noe i perioden 2009–2021.

182.

183. økonomiplan-2023-2026-kommunestyrets-vedtak.pdf (moss.kommune.no)

BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN

Bærekraftsmål 11 handler om å gjøre byer inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige¹⁸⁴. Målet omfatter varige, tilgjengelige og trygge transportmidler og bosettinger. Negative konsekvenser for miljøet i byene skal reduseres, med vekt på luftkvalitet og avfallshåndtering. Målet legger vekt på å verne kultur og naturarv, sikre trygge og inkluderende grøntområder og offentlige rom. Det er et mål at byer vedtar og gjennomfører en integrert politikk og plan med medvirkning, inkludering, bedre ressursbruk, begrensning av og tilpasning til klimaendringer, motstår og håndterer katastrofer, samt utvikler og iverksetter en altomfattende risikostyring.

Helhetlig planlegging med de tre bærekraftsdimensjonene

Bærekraftsmål 11 integrerer både sosiale, økonomiske og klima- / miljømessige forhold. Disse må virke sammen for å skape bærekraftige byer, tettsteder og lokalsamfunn. Kommunen har et særlig ansvar gjennom areal- og samferdselsplanlegging, beredskapsarbeid, lokalisering og utforming av boliger, næringer og møteplasser, institusjoner og tjenester.

Boligpolitikken gir også et viktig bidrag sammen med forvaltning og utvikling av offentlig eiendom og sosiale arenaer.

By- og stedsutvikling i Moss

Moss kommunes planer vektlegger kompakt byutvikling gjennom knutepunktutvikling, fortetting og transformasjon. Moss er et attraktivt sted å bosette seg. Selv om utpendlingen har økt, er det samtidig attraktivt å etablere arbeidsplasser i Mossregionen. Befolkningsveksten påvirker spesielt bransjer som handel, servering, bygg og anlegg og private tjenester. Denne har vært positiv for Mossregionen, inkludert Vestby. Det er etterspørsel etter logistikk, lagerlokaler og kontorarbeidsplasser i Moss og Mossregionen¹⁸⁵.

Boligbygging

Moss er et attraktivt sted å bygge boliger. Store utbyggingsprosjekter er gjennomført eller planlagt. 2019 var et rekordår med 583 nybygde boliger. På fem år har det vært bygget 1 990 boliger i Moss. Boligtilbudet i Moss har lenge vært dominert av eneboliger og småhus. De fleste boligene som er bygget i senere år, er leiligheter på sentrale områder. Fra fylte 60 år flytter over halvparten inn i leiligheter. Intern og ekstern innflytting er det i alle områder, men områder som Sentrum (Bytårnet skolekrets), Verket og Jeløy har vært spesielt attraktivt for innflyttere fra Oslo og Viken.

184. Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (2019)

185. Metrarapporten. Markedsanalyse av næringseiendom i Follo og Østfold. 2. utgave 2022.

Boforhold

En høy andel eier sin egen bolig i Moss. 16,5 prosent av husholdningene i Moss leier bolig i 2022, mot 18 prosent i landet. Både Sarpsborg, Fredrikstad og Tønsberg har en høyere andel innbyggere som leier leilighet enn Moss (17–19 prosent)¹⁸⁶. Det er signifikant færre som leier bolig i Moss blant de over 45 år (11,2 prosent) enn i landet for øvrig (12,4 prosent). Andelen som leier øker over tid.

Det er store geografiske forskjeller innad i Moss. Området hvor flest eier sin egen bolig er på Åvangen og Øreåsen. De fleste som leier bor i sentrumsområdene. 17 prosent av alle husholdninger i Moss med barn under 18 år bodde i leide boliger i 2022.

Majoriteten av barn som bor i husholdninger i vedvarende lavinntekt bor trangt i Moss i 2021 (52 vs. 48 prosent for landet). Andelen er økende. Om lag halvparten (49 prosent) av barn i skolealder som bor i husholdninger med lavinntekt bor i leide boliger. Det er lavere enn landsgjennomsnittet hvor 56 prosent¹⁸⁷ leier bolig. Blant barn i skolealder som ikke bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt er andelen som bor i leide boliger på 16 prosent.

Andelen som bor trangt i Moss i alle aldre ligger likt som landet på ti prosent (2021)¹⁸⁸, mens ett av fem barn under 18 år (21,3 prosent/2 081 barn) bor trangt¹⁸⁹ i Moss i 2022. Det er signifikant flere enn landsgjennomsnittet på 18 prosent. Andelen er noe høyere enn Fredrikstad og Sarpsborg og syv prosentpoeng høyere enn Tønsberg og Nordre Follo. Andelen barn som bor trangt ser ut til å ha økt over tid (19,7 prosent i 2017). Om lag halvparten (52 prosent) av barn som bor i husholdninger i lavinntekt bor trangt (2022). Andelen øker over tid og er høyere enn landet på 48 prosent. Moss er lik som Fredrikstad, mens andelen går ned i Sarpsborg og Nordre Follo.

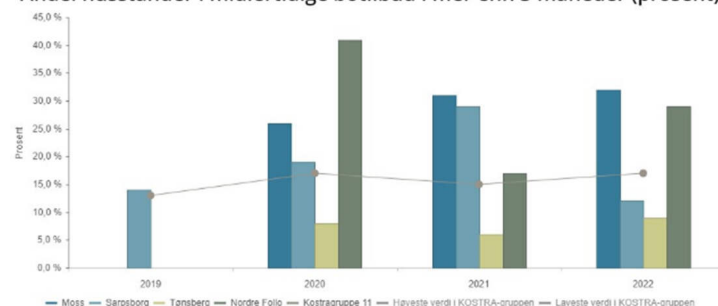
Boligutfordringer¹⁹⁰

Kunnskapsgrunnetilaget til Boligpolitisk handlingsplan viser at over 190 innbyggere står på venteliste i 2023. Over 70 av disse er barnefamilier.

Status og analyse fra NAV Moss viser at boligmarkedet i Moss er stramt. Husleieprisene har økt, og mange barnefamilier bor trangt, eller i uegnede områder. Den store økningen i antallet bosatte flykninger siden 2022 har ytterligere forsterket presset på boligmarkedet.

Bostedsløshet rammer både barnefamilier og enslige med helseutfordringer. Innbyggere som er spesielt rammet er store barnefamilier, personer med utfordringer tilknyttet rus og psykisk helse, ofte med stort oppfølgingsbehov og personer eller familier med behov for tilrettelagte boliger på grunn av fysiske begrensninger.

Andel husstander i midlertidige botilbud i mer enn 3 måneder (prosent)

	2019	2020	2021	2022
Moss		26,0 %	31,0 %	32,0 %
Sarpsborg	14,0 %	19,0 %	29,0 %	12,0 %
Tønsberg	8,0 %	6,0 %	6,0 %	9,0 %
Nordre Follo		41,0 %	17,0 %	29,0 %
Kostragruppe 11	13,0 %	17,0 %	15,0 %	17,0 %

191

186. 11084: Husholdninger, etter eierstatus, statistikkvariabel og år. Statistikkbanken (ssb.no)

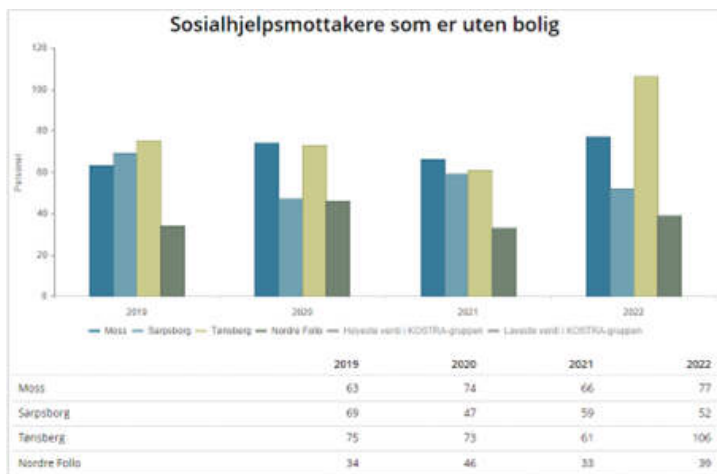
187. Statistikk og analyse | Bufdir/SSB

188. Kommnehelsas statistikkbank, FHI/SSB

189. Husholdninger regnes som trangbodd dersom: 1. Antall rom i boligen er mindre enn antall personer eller én person bor på ett rom, og 2. Antall kvadratmeter (p-areal) er under 25 kvm per person. I tilfeller hvor det mangler opplysninger om antall rom eller p-areal, vil husholdninger regnes som trangbodde dersom en av de to betingelsene er oppfylt (SSB). Statistikk og analyse | Bufdir

190. Statistikk og analyse fra NAV Moss

191. Framsikt, SSB (Kostra), tabell 12204. Tabellnavn: Sosialhjelp Sosialhjelpstilfeller – boligsituasjon, etter region, statistikkvariabel og år. Indikatornavn: Sosialhjelpsmottakere som er uten bolig.

192

Analyse fra NAV viser at antallet bostedsløse har økt siden 2019, og det samme har antallet som har mottatt økonomisk sosialhjelp til midlertidig bolig i mer enn tre måneder. Med unntak av Sarpsborg har sammenlignbare kommuner, samt Kostragruppe 11, holdt seg stabile eller hatt en nedgang når man sammenligner tall fra 2020 med tall for 2022.

NAVs analyse viser også at flere barnefamilier oppholder seg på hotell i flere måneder. Dette er uheldig for både barn og foreldre med tanke på barnas tilknytning til skole, barnehage og nærmiljø, samt mulighet til å gjøre lekser og ha med venner hjem på besøk. Fra 2021 til 2022 økte antallet forsørgere i midlertidig bolig fra 40 til 67. Ikke alle disse har daglig omsorg for barn, men har ulike grader av samvær. Det er en økende tendens til at forsørgere som har samvær med barn utover 50 prosent oppholder seg i nødbolig. Denne tendensen ser ut til å fortsette å øke i 2023, men endelige tall foreligger ikke før etter årsskiftet.

NAV Moss disponerer ingen akutt-boliger, men har en avtale med Mosseveien Park om nødbolig til vanskeligstilte. Utover dette er NAV Moss avhengig av hoteller og campingplasser for tilbud om midlertidig bolig. Mosseveien Park vurderes ikke å være et egnet tilbud for barnefamilier, eller personer som skal ha samvær med barn.

Attraktive nærmiljø

Å ha et godt hjem i et godt nærmiljø er viktig for livskvalitet, hverdagsliv, helse og sosialt liv. Kvaliteter ved bygde omgivelser kan fremme eller hemme bruk, aktivitet og trivsel, gi eller redusere trygghetsfølelse, bevegelsesfrihet og utfoldelse, mulighet for rekreasjon, sosial deltakelse og tilhørighet. Premissene for bomiljøkvalitet legges i planlegging, utforming og forvaltning av bygde omgivelser¹⁹³.

Attraktive nærmiljø er steder der det er godt å være. Nærhet til grønne områder bidrar til økt fysisk aktivitet. Aktivitetsvennlige bo- og nærmiljøer handler om å tilrettelegge for naturopplevelser, turstier, nærmiljøanlegg, friluftsliv, idrett, egenorganisert aktiviteter og aktiv transport. Nær tilgang til grøntområder er særlig viktig for barn, gravide, eldre og personer i utsatte områder med begrensede økonomiske ressurser. Forskning viser at det å være ute i naturen har positive helseeffekter som redusert stress, økt lykkefølelse, kreativitet og generøsitet¹⁹⁴. Estetiske kvaliteter kan påvirke trivselen og følelsen av stolthet og stedsidentitet. Nærmiljøet er viktig for helse og livskvalitet både i oppveksten og gjennom hele livsløpet¹⁹⁵.

192. Framsikt, SSB (KOSTRA), tabell 12015. Tabellnavn: Midlertidig botilbud og natthjem, etter region, statistikkvariabel og år. Indikatornavn: Andel husstander i midlertidige botilbud i mer enn 3 måneder (prosent). Kostrafunksjon: 265 – Kommunalt disponerte boliger.

193. Høyland, Denizou, Baer, Evensmo, Feragen (2018) Fra universelt utformede bygg til inkluderende områdeutvikling. SINTEF.

194. How Nature Can Make You Kinder, Happier, and More... (berkeley.edu)

195. Meld.St 15. Folkehelsemeldinga. Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar (2023) (Helse- og omsorgsdepartementet).

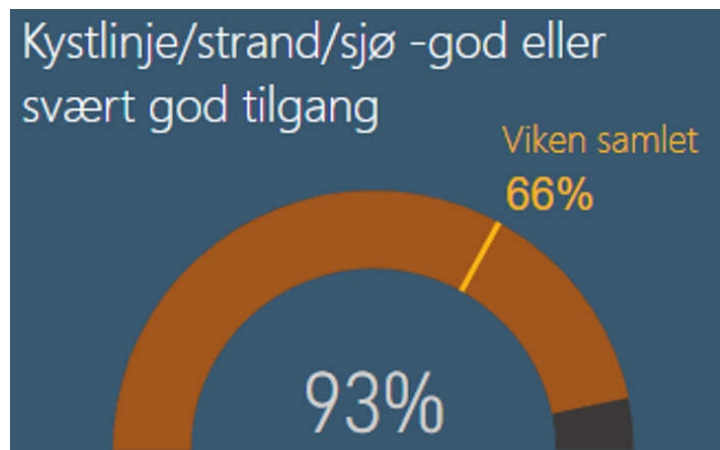
God helse og livskvalitet skapes der vi lever og bor, og hvordan kommunen utvikler lokalsamfunnet er helt sentralt for folkehelsen. Derfor er det viktig å utvikle lokalsamfunn som fremmer gode liv, motvirker sosiale helseforskjeller og som gjør det godt å være der for lek og aktivitet med sosiale møteplasser og grønn mobilitet. Gå- og aktivitetsvennlige lokalsamfunn og nabolag fremmer fysisk og psykisk helse og livskvalitet¹⁹⁶. Å prioritere helsefremmende kvaliteter i stedsutvikling er en langsiktig investering i folkehelsen¹⁹⁷.

WHO-nettverket *Sunne kommuner* har utviklet åtte prinsipper for en helsevennlig stedsutvikling:

1. Prioritere gående og syklende
2. Inkludere ulike menneskers behov
3. Involvere innbyggerne tidlig
4. Skape trygge nærmiljø med gode sosiale møteplasser
5. Prioritere arkitektur, estetikk og nærhet til grønne områder
6. Sikre nærhet til tjenester og fasiliteter
7. Sørge for en helhetlig, langsiktig og tverrfaglig planlegging
8. Være oppmerksom på at goder og byrder fordeles rettferdig

Tilgang til natur og friområder

Kystlinja med tilgang til sjø, natur- og friluftsområder er viktige kvaliteter som innbyggerne i Moss verdsetter særdeles høyt. Sammenlignet med gjennomsnittet for kommunene i Viken skårer disse kvalitetene høyt i Moss¹⁹⁸.

Barnetråkk¹⁹⁹ er gjennomført ved flere barneskoler i Moss over flere år. Barnas digitale tråkk viser at barn verdsetter grønne områder til friareal og lek, uansett størrelse. Barn er opptatt av å bruke parker, skog, friområder og møteplasser, både til vinter- og sommeraktiviteter. Trygghet i trafikkbildet og grønne områder er viktig for barn og unge.

En viktig oppgave for kommunen er å sikre innbyggerne tilgang til naturopplevelser, og naturen kan benyttes aktivt i alle kommunens tjenester, fra helse og omsorg til oppvekst og utdanning. Fugleliv og naturlyder, urørt natur, stillhet og mørke, yrende dyreliv, kyst og strandsone er opplevelser som er avgjørende for både helse og livskvalitet. Nærhet til grønne områder påvirker helsen positivt ved å bidra til mindre stress, bedre mental helse, trivsel og økt levetid på tvers av sosiale skillelinjer. Kommunen som samfunnsutvikler har en viktig rolle som tilrettelegger for at alle skal kunne benytte seg av naturen gratis, og motvirke sosiale forskjeller.

196. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027, Kommunal- og distriktsdepartementet

197. 8 prinsipper for helsefremmende stedsutvikling (sunnekommuner.no)

198. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021). Microsoft Power BI

199. Forsiden – Barnetråkk (barnetrakk.no)

I Moss er vi så heldige å ha flotte turstier langs sjøen, i skogen og rundt Vansjø. Det finnes også hele 30 verneområder innenfor kommunens grenser som inkluderer naturreservater og flotte kulturlandskapet med alléer, steingjerder og kulturminner som bidrar til landskapets verdi. Med høy utbyggingstakt i kommunen opplever vi stadig økt press på de øvrige grønne lungene og bynære naturområder. Å bevare og tilrettelegge nærnatur og nærturområder er ikke bare viktig for folkehelsen, men også for naturmangfold og klimatilpasning i byene og tettstedene. Utvikling av gode byrom, sosiale møteplasser og tilrettelegging av sammenhengende strukturer av naturpregede områder har fokus ved innspill til reguleringsplaner og i prosjekter i kommunal regi. Møteplasser i og i nærheten av boligområder stimulerer til sosial kontakt og tilhørighet. Kommunen har imidlertid et stort etterslep på vedlikehold av flere kommunale anlegg som lekeplasser, løkker, fontener og friluftstoletter. I tillegg er det mange av anleggene som ikke er universelt utformet.

Oslofjorden skal være ren, rik og tilgjengelig for alle. I dag bor rundt 1,6 millioner mennesker rundt Oslofjorden, det er trangt om plassen og presset på både fjorden og strandområdene vil øke som et resultat av forventet befolkningsøkning i Oslofjordområdet. Oslofjorden sliter med et dårlig vannmiljø og et økosystem i krise. Allmennhetens tilgang til strandsonen er også sterkt begrenset som følge av en bit-for-bit-nedbygging i hundremetersbeltet. Kommunen har et ansvar for å redusere forurensning som tilføres Oslofjorden, og sikre tilgang til strandsonen for allmennheten. I 2023 ble det igangsatt et prosjekt med kartlegging og opprydding i ulovlige hindringer i strandsonen for å sikre tilgang til strandsonen for allmennheten. Dette arbeidet er planlagt videreført i årene fremover.

Sykkelandel

Færre mossinger enn innbyggere generelt i Viken er fornøyd med gang/sykkelveier. Halvparten av mossingene som svarte på folkehelseundersøkelsen i Viken i 2021²⁰⁰ er fornøyd, mot 56 prosent av innbyggerne i Viken.

Statistikk fra flere tellepunkter viser en økende sykkelandel i Moss kommune. Det er store sesongvariasjoner og sykkelandelen varierer også en del fra år til år. Flere faktorer spiller inn. Temperatur og nedbørsmengde er de faktorene som er mest utslagsgivende og år med lite snø og tidlig vår har vesentlig høyere sykkeltrafikk gjennom året som helhet. Reisevaneundersøkelser gjennomført de siste årene viser en noe varierende sykkelandel i kommunen på mellom 4 og 6 prosent.

Trivsel og trygghet i nærområdet

77 prosent av mossingene som svarte på Folkehelseundersøkelsen i Viken²⁰¹ oppgir at de trives i stor grad i nærmiljøet sitt. Det er flere enn gjennomsnitt for Viken på 74 prosent. Trivselen øker med alderen. 18–29-åringene er minst fornøyd (52 prosent), mens de over 70 er mest fornøyd (86 prosent).

Også flertallet av ungdom i Moss er fornøyd med sitt lokalområde. 67 prosent av ungdomsskoleelevene er fornøyd med tilgangen til idrettsanlegg og 65 prosent er fornøyd med kollektivtilbudet. Hvor fornøyd ungdommene er med sitt lokalområde går ned med alder.

Majoriteten av ungdom i Moss (82 prosent) opplever nærområdet sitt som trygt. Det er noe lavere enn landsgjennomsnitt på 85 prosent. Det er omtrent like mange på ungdoms- og videregående skole som opplever nærområdet sitt som trygt (tre prosent på ungdomstrinnet og fire prosent på videregående skole). Gutter føler seg tryggere enn jenter. På ungdomstrinn og videregående føler 92 prosent av guttene seg trygge, mot 74 prosent av jentene på ungdomstrinnet og 78 prosent av jentene på videregående.

200. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021). Microsoft Power BI

201. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) Microsoft Power BI

Idrett, kultur og sosiale møteplasser

Kultur og fritid

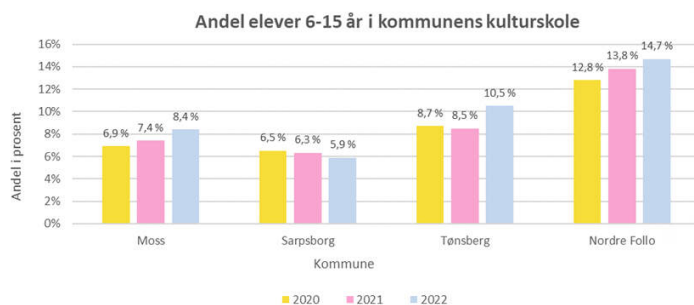
Alle former for fritidsaktiviteter kan ha positiv påvirkning på fysisk og psykisk helse. Deltakelse gir mulighet til å oppleve mestring og utvikle sosiale ferdigheter, vennskap, nettverk og tilhørighet. For barn og unge er fritidsarenaen en viktig del av oppveksten. Fritidsarenaen omfatter mange ulike former for fysiske og kulturelle aktiviteter som idrett, friluftsliv, rekreasjon, dans, musikk, kunst og kultur, i både organisert og egenorganisert form²⁰². Folkehelsemeldinga har mål om at alle som ønsker det, skal ha mulighet til å delta i organisert/egenorganisert idrett/fysisk aktivitet.

Sosiale relasjoner og sosiale interaksjoner er viktig både som beskyttende faktorer mot psykiske lidelser og en helt sentral faktor for å oppleve livskvalitet²⁰³.

Kulturtilbud

Kultur er sammensatt av aktiviteter og tiltak i offentlig, frivillig og privat regi, og kjennetegnes av samarbeidsstrukturer på tvers av disse skillelinjene. Kultur bidrar med et bredt spekter av innfallsvinkler for både deltakelse, opplevelse og mestring og kan bidra til god psykisk helse. Et variert og inkluderende kulturliv bidrar til å skape levende lokalsamfunn og et godt liv for den enkelte²⁰⁴. Det er viktig å sikre god og likeverdig kulturoppføring for barn, unge og voksne.

Tilgang til kulturaktiviteter er verdsatt av mossingene. 84 prosent svarer at de har god eller svært god tilgang til kulturopplevelser, mot 75 prosent for hele Viken²⁰⁵. Også ungdom i Moss er fornøyde med kulturtilbudet (hhv. 64 prosent på ungdomsskole og 58 på videregående skole. Landsnittet ligger på hhv. 53 og 54 prosent.

206

Andel barn som deltar i kulturskole øker. Andelen er høyere enn i Sarpsborg, men lavere enn Tønsberg og Nordre Follo.

Bruk av fritidsklubber

Fritidsklubber treffer generelt i noe større grad ungdom fra lavinntektsfamilier og ungdom som hyppigere er involvert i vold, mobbing og regelbrudd. Folkehelsemeldinga trekker fram at åpne lavterskel møteplasser, som fritidsklubber, kan bidra til økt livskvalitet for ungdom som er ensomme²⁰⁷.

En av fem (19 prosent) ungdomsskoleelever oppgir å være på ungdomsklubb minst en gang i uka, mens en av ti (9 prosent) av videregående skoleelever oppgir det samme. Det er ingen endring fra forrige måling. På ungdomstrinn er det noe flere gutter enn jenter som benytter seg av ungdomsklubb (20 prosent gutter, 18 prosent jenter), mens det på videregående skole er flest jenter som besøker ungdomsklubben minst en gang i uka (10 prosent jenter og 7 prosent gutter).

202. Meld.St 15. Folkehelsemeldinga. Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar (2023) (Helse- og omsorgsdepartementet).

203. Miljøet rundt oss påvirker hvordan vi har det – Sunne kommuner

204. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027 (2023). Kommunal- og distriktsdepartementet

205. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) Microsoft Power BI

206

207. Meld.St 15. Folkehelsemeldinga. Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar (2023) (Helse- og omsorgsdepartementet).

Lokaler for å treffe andre unge

Også når det gjelder lokaler for å treffe andre unge på fritida er elever på ungdomstrinnet mer fornøyde enn videregående skole-elever. Nesten halvparten (46 prosent) av elevene på ungdomstrinnet er fornøyde (en økning fra 38 prosent i 2019), mens kun 31 prosent av elevene på videregående skole er fornøyde.

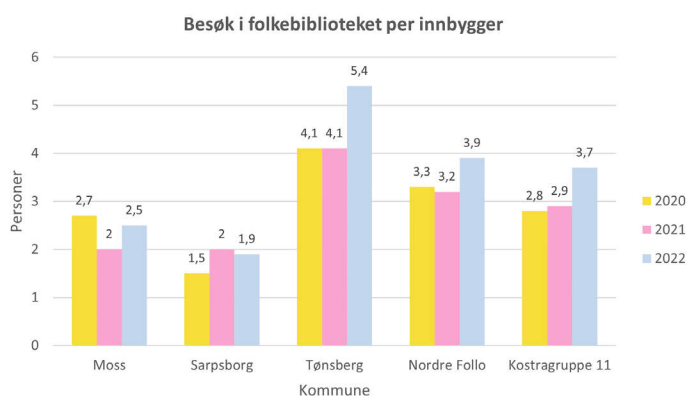
Guttene er mer fornøyde enn jentene i alle aldre. Selv om det har vært en økning, er andelen lavere enn landssnittet på 55 prosent.

Det er etablert flere nye møteplasser for unge de siste årene. Skarmyra cafe startet opp høsten 2022. Konseptet er finansiert av Bufdir-midler og er bygget opp som et resultat av medvirkningsprosesser med ungdom. Gjennom året har det vært mellom 50–70 ungdom innom per dag.

Innrapportert statistikk for 2022 viste mer enn dobling i arrangementer for ungdom på biblioteket i Moss sentrum. I løpet av året arrangerte biblioteket 86 arrangementer for ungdom og hadde omlag 1 000 besøkende.

«Møteplass for ungdom», i regi av Kirkens Bymisjon, har en økning i antall besøkende fra ti besøkende pr. dag i 2022 til 40–60 besøkende pr. åpningsdag i oktober 2023.

Bruk av bibliotek

Antall ganger mossinger besøk biblioteket årlig er nokså stabilt, men lavere enn sammenlignbare kommuner – bortsett fra Sarpsborg.

Skjermtid

Tid brukt på skjerm øker blant ungdom i Moss. Det på linje med landsgjennomsnittet. De fleste (73 prosent) ungdomsskoleelevene bruker mer enn tre timer daglig foran en skjerm utenom skolearbeid. Samlet sett bruker gutter noe mer tid på skjerm enn jenter. Jenter bruker mer tid på sosiale medier, mens gutter bruker mer tid på dataspill og gaming.

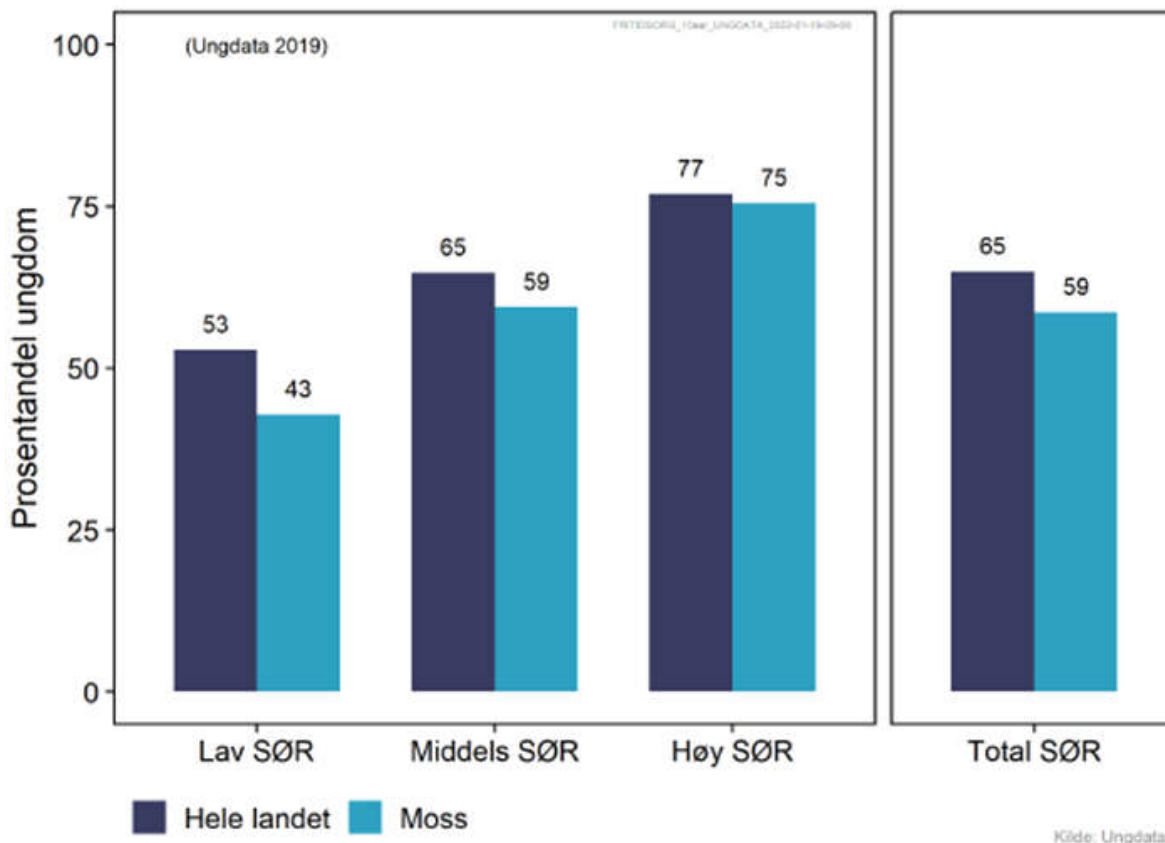
Deltakelse i organiserte og selvorganiserte fritidsaktiviteter

Over halvparten av ungdomstrinnelever (55 prosent) er med i en eller annen form for organisert fritidsaktivitet i 2022. Andelen er signifikant lavere enn landssnitt på 58 prosent. Deltakelse synker med alder²⁰⁸. Deltakelse i idrettslag (56 prosent) er mest populært, deretter kommer "annen organisasjon, lag eller forening" (26 prosent), fritidsklubb (19 prosent), religiøs forening (17 prosent), kulturskole/musikkskole (10 prosent), korps/kor/orkester (6 prosent).

Figur fra Folkehelseprofilen på neste side viser at Moss også i 2019 lå under landssnitt. Figuren viser deltakelse i forhold til sosioøkonomisk status. Jo færre økonomiske ressurser husholdningen har, i mindre grad deltar ungdom i organiserte fritidsaktiviteter. Forskjellene er systematiske og følger en gradient, både i Moss og for landet²⁰⁹.

208. Tall gjelder deltakelse en gang eller flere den siste måneden på ungdomstrinn.

209. Ungdata, 2019

De fleste mossinger som svarte på Folkehelseundersøkelsen i Viken²¹⁰ er fornøyde med tilgangen til idrettstilbud, men det er en noe lavere andel i Moss som er fornøyd enn gjennomsnittet for Viken (76 prosent i Moss og 80 prosent i Viken). 24 prosent oppgir at de deltar ukentlig på organiserte aktiviteter. Nær halvparten (47 prosent) oppgir at de ukentlig deltar i aktivitet som ikke er organisert. Det er en noe høyere andel enn Viken med 44 prosent.

Tall fra Skattekammeret²¹¹, viser utlån av idretts- / fritidsutstyr. I perioden oktober 2021-oktober 2022 ble det registrert 3 099 utlån av utstyr. Sist år (oktober 2022-oktober 2023) registrerte Skattekammeret 6 758 utlån og 1 027 nye brukere.

Kirkens Bymisjon arrangerer lavterskel arrangement «Løkkis» for barn, unge og familier. Det siste året (pr. oktober 2023) har det vært gjennomført 55 arrangementer med totalt oppmøte på 3 379 personer.

210. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) Microsoft Power BI
 211. Skattekammeret Moss – Kirkens Bymisjon

Frivillighet

Frivillighet er viktig for å skape mangfold og attraktivitet. Kommunen har en viktig rolle for å legge til rette for at frivilligheten kan blomstre, som et supplement til kommunale oppgaver.

Å delta i frivillige lag og organisasjoner har en egenverdi og positive tilleggsverdier som tilhørighet, sosialt nettverk og fellesskap, og inngår i de fem hverdagsgrepene for livskvalitet²¹². Deltagelse i frivillige organisasjoner er særlig positivt for de som står utenfor arbeidslivet og personer med lav utdanning. Det å delta som frivillig kan ha stor betydning for å forebygge eller redusere isolasjon og ensomhet, blant unge så vel som eldre. Gjennom frivillig arbeid får man et bredere sosialt nettverk²¹³. Dette er viktige verdier for å skape gode lokalsamfunn.

505 lag og foreninger er registret i frivillighetsregisteret med adresse i Moss. Det finnes lag og foreninger innen idrett og kultur, sosiale og humanitære organisasjoner, bolig- og lokalmiljø, dyr og miljø og organisasjoner som jobber for mangfold. I Moss er det en god fordeling av aktive organisasjoner. Størstedelen av frivillighet (69 prosent) foregår innen idrett, kultur og rekreasjon/ sosiale foreninger. Det er flere store festivaler tuftet på frivillighet hvor kommunen bidrar som en tilrettelegger med tilskudd, lokaliteter og i arbeidsgrupper.

Om lag 60 prosent av befolkningen bidrar med frivillig arbeid årlig på landssnitt. Det er grunn til å tro at det samme gjelder for Moss. Det er fortsatt stort potensiale for å inkludere flere i frivillig arbeid. Frivilligheten er i endring ved at medlemskap i organisasjoner synker. Organisasjonene må tilpasse seg mer selektive frivillige. Det blir flere nasjonale organisasjoner som er hjulpet av digitalisering, hvor geografi ikke lenger er et hinder. Frivillige organisasjoner gir mulighet til å fremme identiteter og interesser til dels marginaliserte grupper. Med en pandemi og krig i Europa ser vi viktigheten av frivilliges rolle i beredskapsarbeid.

Moss kommune ble tildelt «Årets frivillighetskommune» av Frivillighet Norge og KS i 2021. Begrunnelsen var langvarig og helhetlig frivillighetspolitikk hvor kommunen har tilrettelagt med Frivillighetens Hus, Frivillighetskoordinator i 100%–stilling, Frivillighetsforum og en årlig møteplass for frivilligheten 5. desember.

212. Livskvalitet – FHI

213. Frivillighet og folkehelse. Empiriske analyser av sivilsamfunnsdeltakelse, helse og livskvalitet, Fladmoe og Folkestad, 2017.

Fysisk miljø

Luftkvalitet og svevestøv²¹⁴

Luftkvaliteten i Moss er innenfor lovpålagte grenseverdier, og ligger på nivå med sammenliknbare steder som Tønsberg (6,6) og Sarpsborg (7,0). Konsentrasjonen av svevestøv i Moss er på 6.5. Sarpsborg er byen som er den mest «sammenlignbare» som Moss, basert på lokasjon og topografi (værforutsetninger). Generelt er det noe høyere verdier av svevestøv i tettbebygde områder enn i områder med spredt bebyggelse. Derfor ligger Moss noe over landsgjennomsnittet på 4,8.

I 2019 ble både svevestøv og NOx målt gjennom hele året. Luftkvaliteten i Moss måles ved Kransen i sentrum fordi dette antas å være det punktet i kommunen som har de høyeste konsentrasjoner av svevestøv. Gjennomsnittlige årsverdier har i perioden 2011–2012 og 2016–2022 vært under de nasjonale grenseverdiene. Luftkvaliteten i Moss har hatt enkelte dager hvor det har vært høye konsentrasjoner av svevestøv. De periodene er begrenset til noen få timer hvor det er målt konsentrasjoner i rød tilstandsklasse. Rød tilstandsklasse betyr betydelig helserisiko. Overskridelsene skyldes hovedsakelig støv fra trafikk. Langtransportert forurensning og partikler fra husholdningers vedfyring er andre kilder til svevestøv som er observert i Moss.

I 2017 ble det inngått en tiltaksavtale med Statens vegvesen om aktuelle tiltak knyttet til støvfjerning, akutttiltak ved høye svevestøvverdier, informasjonstiltak og bedre tilrettelegging for gående og syklende gjennom økt vedlikehold av fortau, gang og sykkelveier. Denne avtalen er videreført i 2023.

Støy

Støy defineres gjerne som uønsket lyd eller lyd med en skadelig eller negativ virkning. Støy kan føre til hørselskade, søvnproblemer og stressrelaterte helseplager. Støy kan være kilde til mistrivsel, mens fravær av støy utgjør en viktig livs- og miljøkvalitet og er viktig å hensynta i helsefremmende arbeid. De viktigste støykildene i vår region er transport, bygg- og anleggsstøy og industri.

Kommunen, ved Miljørettet helsevern, behandler støyklager fra innbyggerne. I løpet av 2022/2023 er det pågått omfattende utbygging i Moss slik at byggestøy har blitt en utfordring. Flere store byggeprosjekter pågår parallelt i sentrumsområdet; BaneNOR-prosjektet med dobbeltspor, Verket boligområdet, Verkslia boligfelt og Skarmyra kvartalet.

Med fortetting av byen, spesielt i sentrum, så kan utelivet versus private boliger by på utfordringer med støy. Miljørettet helsevern ønsker å balansere et rikt uteliv med et godt miljø også for naboene. Dette reguleres av Folkehelseloven, Forurensningsloven og mer spesifikt for kommunen i de Alkoholpolitiske retningslinjer (som er under revisjon). Miljørettet helsevern er også i en innsiktsfase hvor vi erfarer og vurderer behovet for en sterkere regulering av uteliv versus naboer, med mål om en god folkehelse.

I Folkehelseundersøkelsen i Viken²¹⁵ svarer 11 prosent av mossingene at de er plaget av støy. Det er omtrent samme som befolkningen ellers i Viken fylke.

214. Befolkningsvektet konsentrasjon av finfraksjonen av svevestøv (PM_{2,5}) med enhet mikrogram per kubikkmeter luft (µg/m³) midlet over ett år (Kommunehelsas statistikkbank, FHI/Meteorologisk institutt).

215. Folkehelseundersøkelsen i Viken (2021) [Microsoft Power BI](#)

Det største støyende prosjektet i Moss er BaneNOR sin utbygging av 10 km dobbeltspor på strekningen fra Sandbukta i nord til Såstad i Rygge i sør, inkludert to tunneler og en ny jernbanestasjon i Moss på ca. 800 meter. Omtrent halvparten av lengden går i tunneler: Mossetunnelen i nord (2,3 km) og Carlbergtunnelen sør for Moss der de siste 400 m er en kulvert (2,7 km). På Dilling bygges en veikulvert under sporet i Larkollveien. I Moss sentrum skal det bygges nye spor i ny trasé og ny jernbanestasjon. Det nye dobbeltsporet inngår i utbyggingen av InterCity-strekningene på Østlandet.

For å kunne øke antall tog på strekningen når dobbeltsporet står ferdig, trengs det flere parkeringsplasser for togene. Det planlegges for togparkering på Gon i Rygge med plass for inntil 16 tog med lengde på 110 meter.

Krevende grunnforhold gjør at områdestabiliteten må forbedres før BaneNOR kan bygge jernbane i sentrum. Miljørettet helsevern har hatt faste møter med BaneNOR (annenhver uke) angående utbygging av jernbanen. Formålet er å bidra med faglige råd og uttalelser. På møtene ble det gjennomgått klager og henvendelser fra befolkning og vurdert kompensierende tiltak for støy, vibrasjon og støv. I tillegg ble rådgiverne informert om fremgangen i prosjektet og i hvilke området arbeidet foregikk til gjeldende tid.

Statens vegvesen gjennomfører kartlegging for veitrafikk sammen med andre veieiere (riksveier eies av Statens vegvesen, fylkesveier eies av fylkeskommuner og kommunale veier eies av kommuner). Denne støykartleggingen er del av en kartlegging som gjennomføres på samme måte for hele Europa (EU-direktiv). Kartleggingen av utendørs støyinnivå er gjennomført for fjerde gang i 2022. I tillegg til at utendørs støyinnivå ble beregnet med metoden Cnossos, som på første gang også viser beregning av helsevirkninger av støy. Beregnede støysoner viser støyutbredelse fra veitrafikk (i form av støysoner-rød og gul) og er tilgjengelig på nettsiden til Statens Vegvesen.

Statens vegvesen skal sørge for at det utarbeides handlingsplaner etter forurensningsforskriften §5-14, med formål å redusere antall personer som er berørte av helsevirkninger av støy.

Miljørettet helsevern har påbegynt utarbeidelse av nytt støysonekart i Moss som kunnskapsgrunnlag for arealplanlegging i kommunen. Det gir også et grunnlag for å kunne kreve mer detaljerte støyutredninger i nye plansaker som berøres av gule/røde støysoner. I rød sone er hovedregelen at støyfølsom bebyggelse skal unngås, mens gul sone er en vurderingssone hvor ny bebyggelse kan oppføres dersom det kan dokumenteres at avbøtende tiltak gir tilfredsstillende støyforhold. Støysonene er i henhold til Miljøverndepartementets Retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging (T-1442).

Støysonekartet viser beregnet støy fra de mest trafikkerte veger, fra jernbane og fra utvalgte industribedrifter, derunder havnevirksomheten ved Moss havn. Kommunen arbeider forebyggende ved deltakelse i planprosesser for å sikre at befolkningen ikke utsettes for støy som overskrider grenseverdier anbefalt i T-1442.

Forekomst av radon

Radon gir økt risiko for å utvikle lungekreft. Miljørettet helsevern får jevnlig henvendelser fra privatpersoner med spørsmål om radonforekomst og måling av dette i sine boliger. Vi gir råd og veiledning om hvordan innbyggere bør gå frem for å utføre radonmålinger og viser til Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) sine nettsider for detaljert informasjon om hvordan radon måles.

MKEiendom (MKE) foretar jevnlig radonmålinger i offentlige bygg, slik som skoler og barnehager og miljørettet helsevern påser at det blir gjort. DSA anbefaler at radonreduserende tiltak gjennomføres dersom radonverdiene er høyere enn tiltaksgrensen (100 Bq), fastsatt i strålevernforskriften. Se: Anbefalte grenser for radon – DSA. Fra 2014 er det også satt krav om dokumentasjon på utført radonmåling i alle utleieboliger. Kommunen har ikke tilsynsplikt med utleieboliger, men utleiere skal kunne framvise dokumentasjon på tilfredsstillende radonnivå kfr. Strålevernforskriften. MKE utførte radonmålinger for barnehager 2018/2019 og skolene i 2020. Alle avvik er rettet ved å iverksette forskjellige radontiltak for de som hadde resultater over tiltaksgrenser. Radonmålinger utføres iht. rutine hvert femte år i skoler, barnehager og omsorgsbygg, og hvert tiende år for bygg med sporadisk bruk.

MKE gjennomfører et pilotprosjekt ved installering av AirThings-sensortechnologi på Bytårnet skole, Melløs Skole, Nøkkeland ungdomsskole, Nøkkeland barneskole, Reier skole, Øreåsen skole og Peer Gynt Helsehus. AirThings-sensorene vil kontinuerlig overvåke temperatur, luftfuktighet, CO₂ nivå/konsentrasjon og radonkonsentrasjon i innelufta. Sensorene står i alle klasserom, felles arbeidsstasjoner og i kjeller for måling av radon. Tiltaket er en del av vår forpliktelse for å bedre inneklimate og sikre et sunt og produktivt lærings- og arbeidsmiljø for brukere og ansatte. Sensorene er utelukkende designet for å måle miljøparametere og samler ikke inn personlig informasjon eller data som kan knyttes til enkeltpersoner. Dataene fra sensorene vil bli brukt til å identifisere områder der det er behov for forbedring slik at vi kan planlegge og iverksette tiltak for å optimalisere inneklimate.

Stråling og magnetfelt

Miljørettet helsevern besvarer henvendelser fra innbyggere om elektromagnetisk stråling. Vi følger råd fra nasjonale fagmyndighetene, både FHI og Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (tidligere statens Strålevern) (DSA). Myndighetene har valgt å følge et aktsomhetsprinsipp angående barn nært høgspentanlegg. Aktsomhetsprinsippet går ut på at den som planlegger nye høgspentanlegg eller nye bygg nær høgspentanlegg hvor barn har langvarig opphold, som i skoler, barnehager og boliger, må utrede om magnetfeltnivåene i snitt over året kan bli høyere enn 0,4 mikrottesla (μT). I så fall skal det vurderes løsninger for å redusere feltnivåene. Dette er tatt i kommuneplanbestemmelser.

Vurdering av bærekraftsmål 11

Kvaliteter ved byen, nærmiljøet og lokalsamfunnet har stor betydning for helse og livskvalitet. Derfor er det viktig at vi utvikler byer og lokalsamfunn som gir rammer for gode hverdagsliv. Sunne kommuner sine åtte prinsipper for en helsevennlig stedsutvikling gir godt grunnlag for en sosialt bærekraftig by- og stedsutvikling.

Attraktiviteten som bosted og stor utbyggingsvilje gir gode muligheter for å bygge en kompakt og levende by, samtidig utfordres klimaet og den miljømessige bærekraften med blant annet biologisk mangfold og matproduksjon. Sosialt utfordrer fortettingen bomiljøkvaliteter med nok lys, luft, fravær av støy og grønne verdier, samt boligtilbud for en mangfoldig befolkning sosioøkonomisk og aldersmessig.

Boforhold og inkluderende nærmiljø

Befolkningssammensetningen i dag og framover gir behov for en boligsammensetning med stor variasjon i boligtyper, størrelser og pris. En stor andel eldre og færre unge, flere aleneboende, store barnefamilier og store inntektsforskjeller krever at vi bruker et bredt spekter av boligpolitiske virkemidler. Aldersvennlig stedsutvikling blir et viktig satsingsområde.

Det er positivt at en høy andel eier sin egen bolig i Moss og at en høyere andel av husholdninger med lavinntekt eier sin egen bolig i Moss enn i landet. Statistikken viser samtidig at nær halvparten av barn i skolealder som bor i husholdninger i vedvarende lavinntekt leier bolig. Andel barn i lavinntektshusholdninger som bor trangt er høyere i Moss enn i landet ellers og inntekt er geografisk ujevnt fordelt. Å bo trangt kan gi utfordringer for barn med tanke på muligheter til å gjøre lekser og til å ha privatliv. Trangboddhet, fysiske mangler ved boliger, og ustabile bomiljøer er mer utbredte i kommunale utleieboliger enn i eide boliger²¹⁶.

Analyse fra NAV viser at mangel på egnede boliger for utsatte grupper er en stor utfordring i kommunen vår. Trygg bolig er en viktig forutsetning for å ta kontroll over andre områder i livet, både i forhold til omsorg for barn, arbeid og helse. Løsningen må finnes ved nært samarbeid mellom alle involverte aktører. Årlig tar nærmiljøene imot nye barnefamilier, flyktninger og andre innbyggere på flyttefot. Dette krever god ivaretagelse av trygghet og inkludering i våre nærmiljø.

Høyt verdsatte naturkvaliteter

Kystlinja med tilgang til sjø, natur- og friluftsområder er viktige kvaliteter som innbyggerne i Moss verdsetter særdeles høyt. Tilgang til kulturaktiviteter er også verdsatt. Sammenlignet med gjennomsnittet for kommunene i Viken (2021), skårer disse tre kvalitetene svært høyt i Moss.

Lokalmiljø

Ungdom i Moss er fornøyde med idrettsanlegg, men færre ungdommer deltar i organiserte fritidsaktiviteter i Moss enn i landet ellers, og det er en tydelig gradient i forhold til økonomiske ressurser og deltakelse. Å legge til rette for flere attraktive, uorganiserte aktiviteter og møteplasser for barn- og unge i ulike alder vil være viktig for å fremme fysisk aktivitet, trivsel og sosial deltakelse.

Det har en vært en stor positiv økning blant ungdomsskoleelever, men færre er allikevel fornøyde med lokaler for å treffe andre unge på fritida i Moss enn i landet for øvrig.

Støy ser ut til å kunne være en utfordring i Moss. Luftkvaliteten i Moss er innenfor lovpålagte grenseverdier, og ligger på nivå med sammenliknbare kommuner. Radonmålinger utføres iht. rutine.

216. Statistikk og analyse | Bufdir

STOPPE KLIMAENDRINGENE

Bærekraftsmål 13 handler om umiddelbar handling for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av disse. Klimaendringene har en direkte påvirkning på verdens mulighet til å oppnå de 17 målene for en bærekraftig utvikling. Både reduksjon av klimagassutslipp og klimatilpasning er avgjørende tiltak for at bærekraftsmål 13 skal nås²¹⁷.

Sammenhengen mellom klima og helse

Sammenhengen mellom klima og helse blir stadig tydeligere. Klimaendringer har helsekonsekvenser, slik som luftforurensing, økende temperaturer som gir hetebølger og lokale klimaendringer som påvirker matproduksjon. Matproduksjon påvirker igjen pris, tilbud og forbrukernes valg av mat. Mange smittsomme sykdommer påvirkes av samspillet mellom miljø, mennesker og dyr, slik som mygg-, flått-, mat- og vannbårne sykdommer.

Ekstremvær i form av styrtregn, flom og hetebølger kan medføre psykiske belastninger i form av bekymring og uro. Klimaendringene

kan gi økt forekomst av astma og luftveisallergier, mens hetebølger gir økt dødelighet av hjerte- og karsykdommer og lungesykdommer blant eldre²¹⁸.

Klima- og miljøendringer påvirker samfunn og befolkningsgrupper ulikt. Utsatte og sårbare befolkningsgrupper, som grupper med lavere sosioøkonomisk bakgrunn og/eller med underliggende sykdom, kan bli hardere rammet om f.eks. tilgangen til sunne matvarer skulle bli dyrere og om boligforsikringer og avgifter på for eksempel vann skulle øke.

Det som er bra for klima er ofte også bra for helse. Klimakrise er derfor også en helsekrise²¹⁹. Ifølge Verdens helseorganisasjon er klimaendringer den største globale trusselen mot folkehelse. Globalt er det ventet over ni millioner klimarelaterte dødsfall årlig innen utgangen av hundreåret dersom klimagassutslippene ikke går ned.

217. Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (2019)

218. Klimaendringer og helse – FHI

219. Meld.St 15. Folkehelsemeldinga. Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar (2023) (Helse- og omsorgsdepartementet).

Vurdering av bærekraftsmål 13

Konsekvenser av klimaendringer i Moss

Norsk klimaservicesenter²²⁰ har laget profiler som viser hvordan fremtidens klima kan bli. Profilene viser en sannsynlig økning i ekstremnedbør, jord-, flom- og sørpeskred og stormflo i Østfold. For Moss sin del er ikke stormflo bekymringsfullt grunnet topografien og måten vi har bygget på, men det er sannsynlig med hyppigere tørkehendelser og kvikkleireskred i Moss. Endringene vil kunne gå utover drift og vedlikehold av infrastruktur som vei, vann og avløp, strømforsyning, vedlikehold av bygg, jord- og skogbruk, viltforvaltning, naturforvaltning og forhold i andre deler av verden som vil kunne påvirke oss i Moss.

Klimaendringer fører til bekymring blant unge: 29 prosent av elevene på ungdomstrinnet og 36 prosent av elevene på videregående skole bekymrer seg for klimaendringer²²¹. Jenter er generelt mer bekymret enn gutter²²².

Moss kommune vedtok i 2021 en overordna klimaplan²²³ om hvordan vi skal oppnå kutt i klimagasser. Klimatilpasningsplan, som er under utarbeidelse, omhandler hvordan vi skal forberede oss på klimaendringene basert på et kunnskapsgrunnlag om konsekvensene av klimaendringer. Det vises til klimaplanen og klimatilpasningsplanen for en mer detaljert beskrivelse av det lokale klimaarbeidet, forventinger om klimaendringer og klimapåvirkninger på samfunnet.

Klimaendringer vil ha konsekvenser for oss i Moss, ved å påvirke de fysiske omgivelsene og globale forhold slik som økning i klimaflyktninger og mangel på importvarer grunnet tørke og/eller flom. Klimaendringene vil også kunne gi økt forekomst av smittsomme sykdommer, psykiske belastninger, astma og luftveisallergi, hjerte- og karsykdommer og lungesykdommer. Klimaendringer rammer sosioøkonomiske grupper ulikt, der de som har minst ressurser kan bli hardest rammet.

Moss kommune er opptatt av å møte natur- og klimakrisen på best mulig måte, og legger FNs bærekrafts mål og Parisavtalen²²⁴ til grunn for alle vedtak og beslutninger²²⁵. Klimaplanen²²⁶ viser hvordan Moss skal ta lokalt ansvar i den globale kampen mot klimaendringer. Målet er å kutte klimagassutslipp med 60 prosent samtidig som lokalsamfunnet utvikler seg i en varm, skapende og grønn retning. Klimabudsjettet er et verktøy for få til dette.

Klimaarbeid er tverrfaglig, og samarbeid mellom innbyggere, næringsliv, landbruk, kommune og andre offentlige aktører er grunnleggende. Kommunedelplan for naturmangfold, som ferdigstilles i løpet av 2024, vil vise hvordan vi kan spille på lag med naturen og å forberede oss på klimaendringer som kan komme.

220. Klimaprofil Østfold – Norsk klimaservicesenter.

221. Ungdata, 2022

222. På ungdomsskolen oppgir 36 prosent av jentene og 21 prosent av guttene at de bekymrer seg. På videregående skole oppgir 48 prosent av jentene og 23 prosent av guttene det samme.

223. Klimaplan_0421.pdf (moss.kommune.no)

224. Internasjonal forpliktende klimaavtale om å forhindre at kloden blir mer enn 2°C varmere. I tillegg er man enige om å prøve å begrense oppvarmingen til 1,5°C.

225. Kommuneplanens samfunnsdel, Moss 2030

226. klimaplan_0421.pdf (moss.kommune.no)

SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE

Bærekraftsmål 17 handler om å styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling. Det er under dette målet at sterke partnerskap mellom myndigheter, næringsliv og sivilsamfunnet trekkes frem som avgjørende for å kunne lykkes med de andre 16 målene²²⁷.

Folkehelsearbeid

Folkehelse og folkehelsearbeid defineres slik²²⁸:

folkehelse: befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i en befolkning.

folkehelsearbeid: samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, samt arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen.

Folkehelsearbeid er langsiktig og systematisk samfunnsutvikling rettet mot hele befolkningen. Kommuneplanen angir retning og beskriver hvordan Moss skal utvikle seg fram mot 2030. Her trekkes linjer fra internasjonale og nasjonale mål og føringer ned til kommunale strategier.

Vi har alle et ansvar for et bærekraftig folkehelsearbeid!

Folkehelsearbeid er en kollektiv utfordring som krever kollektive løsninger. Å utvikle et helsefremmende og bærekraftig lokalsamfunn innebærer at folkehelse må ivaretas på tvers av sektorer.

Hele samfunnet må involveres; kommune, innbyggere, næringsliv og frivillighet må sammen skape en bærekraftig utvikling. Visjonen for Moss tar opp i seg dette, og forplikter oss til aktivt å samarbeide for å nå vedtatte mål.

227. Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (2019)
228. § 3, Lov om folkehelsearbeid (2012)

Vurdering av bærekraftsmål 17

Tidlig innsats og universelle strategier

Gode allmenne tilbud når alle, og jo tidligere vi begynner satsing, jo bedre blir effekten. Vi trenger brede, befolkningsrettede strategier – tiltak som når alle, med en ekstra innsats for å nå de som trenger det mest.

Å sikre universell utforming som legger til rette for deltakelse, likestilling og likeverd er med på å legge til rette for likeverdige muligheter til aktivitet og deltakelse²²⁹.

Styrkebaserte tilnærminger

Som nevnt i kapittelet om helse (bærekraftsmål 3), gir det livskvalitet å kunne gi, oppleve å bidra og være til nytte og bety noe for andre. Dette er en viktig ressurs for lokalsamfunnet dersom innbyggerne slipper til med sine interesser, evner og kapasitet til å bidra til fellesskapet. En styrkebasert tilnærming til lokalsamfunnsutvikling handler om å unngå å definere områder som problemfylte og dårlige, og innbyggere som ressurssvake, og i stedet fokusere på ferdigheter og styrker, mobilisere gjennom å kartlegge interesser og ressurser og etablere og koble relasjoner og nettverk.²³⁰ Det krever gjensidig tillit mellom Moss kommune og lokalsamfunnet. Styrkebaserte, eller ressursbaserte tilnærminger kan brukes i endringsprosesser på arbeidsplassene, i helsearbeidet, kulturarenaene, barnehage, skole og nærmiljøarbeidet. Frivilligsentralene er basert på å fasilitere og støtte initiativ og bruk av lokale ressurser og har mye erfaring med denne tilnærmingen.

Folkehelsearbeidet har som mål å styrke de helsefremmende faktorene og å redusere de faktorene som gjør oss syke. For å være den varme, skapende og grønne kommunen visjonen legger opp til, – for å få det slik vi vil ha det, er det avgjørende at det legges til rette for og tas i bruk tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid og samhandling.

Innbyggernes medvirkning, engasjement og frivillig innsats har stor betydning for folkehelsen. Derfor er det viktig å finne gode samarbeidsformer som støtter opp om frivillig initiativ, fanger opp lokale interesser og ressurser, og bygger relasjoner og nettverk som styrker lokalsamfunnet, innbyggernes levekår, helse og livskvalitet.

229. Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027 (2023). Kommunal- og distriktsdepartementet

230. Helsedirektoratet (2018) Styrkebasert tilnærming i lokalt folkehelsearbeid. Innbyggerinvolvering, myndiggjøring og deltakelse. IS-2721

Organisering av arbeidet med utarbeidelse av oversiktsdokumentet

Opplysninger om helsetilstanden i befolkningen og ulike positive og negative påvirkningsfaktorer er sammensatte og dekker mange samfunnssektorer. Tallmaterialet er innhentet fra nasjonale databaser, lokal statistikk og informasjon fra fagenheter og virksomheter.

En tverrfaglig redaktørgruppe har vurdert og analysert tallmaterialet. Redaktørgruppa har bestått av folkehelsekoordinator, samfunnsplanlegger i sosial bærekraft, SLT-koordinator, kommuneoverlege og analyse fra økonomi. Funnene har blitt drøftet i ulike fora som folkehelsenettverket, enhet for samfunnsutvikling og økonomi, ledermøte i NAV og i alle tre kommunalavdelinger.